

tribuna

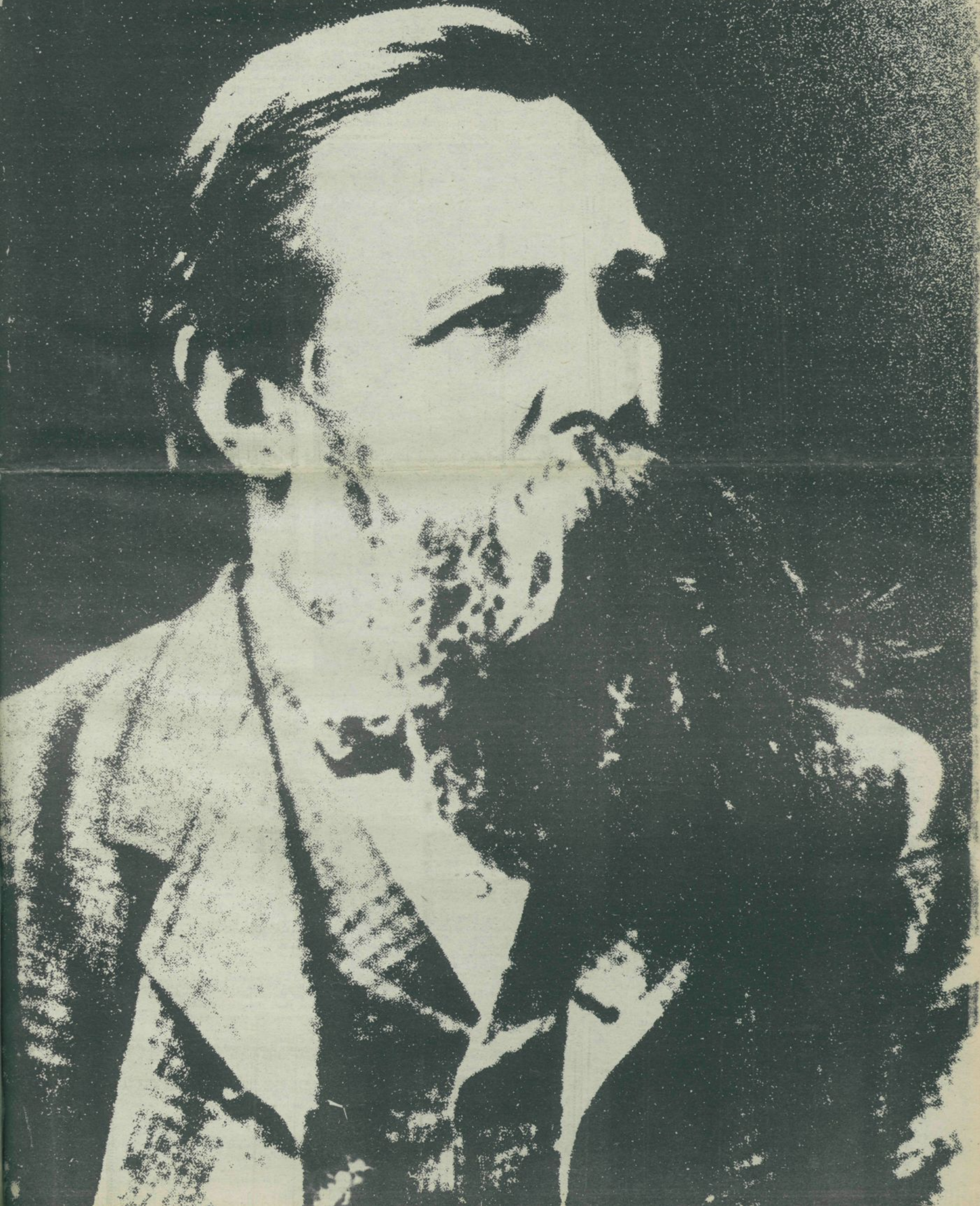
LJUBLJANA, letnik XXIX,

2. april 1980

štev. 14

STUDENTSKI ČASOPIS

cena 3 dir

PROTI SHOLASTIČNEMU DOGMATIZMU

Naklada knjige v 8000 izvodih, ki je razprodana v enem mesecu, in takojšnji ponatis v 13000 izvodih, je za slovenski prostor skoraj neverjetno visoka in pomeni za založbo izreden komercialni uspeh. Na drugi strani pa zadovoljuje potrebe bralcev, ker očitno pokriva primanjkljaj na knjižnem trgu. Po imanentni logiki tržno blagovne produkcije je v tej idiliki končno vse lepo in prav. Zadovoljni so založniki, srečni in potešeni so konsumenti njihovega blaga. V tej situaciji abstraktnih kapitalističnih odnosov je pravzaprav in sploh vseeno, katere in kakšna knjiga to je, in kako v določeni situaciji učinkuje. Dokler nastopa kot blago, ki je sposobno zadovoljiti določene potrebe in se na trgu uspešno plasira, se ta vprašanja sploh ne zastavljajo. Mi si jih seveda zastavljamo, ker historično materialistična analiza zahteva konkretno analizo konkretne situacije v določeni družbeni totaliteti. Posebej si ta vprašanja zastavljamo še (že) zato, ker si jih ob izidu Lahmannovega Poročila o Jezusu v slovenščini (knjige, ki je izšla v famoznih 21000 izvodnih naklade) zastavljajo tudi v verskem tedniku Slovenskih rimskokatoliških škofij — v Družini.

Po mnenju Družine „izrazito protiverska knjiga“ Johannes Lehmann Poročilo o Jezusu, ki je konec lanskega leta izšla v zbirki Žepna knjiga, je 10 let po prvem izidu, prevedena iz nemščine. To poudarjamo zaradi tega, ker si je slovenski založnik Cankarjeva založba privoščil nekatere popravke in izpuščanja, ki bistveno vplivajo na razumevanje knjige. Nagibov za tako ravnanje sicer ne poznamo; vsekakor je vpleten neposredni profitni interes (naklada), verjetno pa gre tudi za poskus legitimacije, ki izraža oportunizem in dvomljivo idejno orientacijo.

Na naslovnici (na pogled prijetne) slovenske izdaje je pod naslovom Poročilo o Jezusu zapisan podnaslov Kumranski rokopisi in nova odkritja o Jezusovem življenju. Na tretji strani je podnaslov spremenjen — tu so že Nova dognanja o življenju Jezusa iz Nazareta. Takšne malenkosti kot je enačenje dognanja in odkritja bomo zanemarili. Zanima nas naslov izvirnika, ker je že navada, da se v prevodih originalni naslovi spreminjajo. Naslov izvirnika je zapisan na drugi strani — Poročilo o Jezusu — in nobenega podnaslova. Zgleda, da ga je slovenski založnik „pozabil“ napisati. Najbrž zato, da je lahko dal svoj podnaslov. Očitno je originalni podnaslov Protokoll einer Verfaelschung (Protokol neke ponaredbe) za slovensko populacijo težko doumljiv. Potrebno ga je razširiti in poenostaviti, tako da se takoj ve, za kaj gre. Namen je jasen — večja naklada. Da se s tem spremeni intenca in razumevanje same vsebine knjige, za založnika ni pomembno. Protokol neke ponaredbe ni isto kot nevtralni izraz Kumranski rokopisi in nova odkritja o Jezusovem življenju. Ali pač? Mogoče pa podnaslov ni važen in govori knjiga sama dovolj zgovorno?

Težko, kajti slovenski založnik je izpustil tudi Uvod, ki je ključen za razumevanje namena knjige. Namesto tega je napisan slovenski predgovorček, ki tudi pojasnjuje, zakaj je originalni uvod izpuščen. V njem bi se naj polemiziralo z različni stališči, izraženimi v Nemčiji po prvih objavah teksta. Ta izgovor je jalov. Sklicuje se na polemike iz druge izdaje (1977), medtem ko so v slovenskem predgovorčku uporabljeni citati iz uvoda k prvi izdaji (1977), kjer teh polemik ni, je pa pojasnjen namen knjige. Zakaj je bil izpuščen ta prvi uvod? Jasno je samo eno. To, da uvoda ni, je voda na mlin slovenski dogmatični teologiji, ki Lehmannu tako lahko podtika stvari, ki jih sploh ne trdi.

Kdo je pravzaprav ta brezbožnik Johannes Lehmann, ki piše „izrazito protiverske knjige“ in proti kateremu tako vehementno nastopa Družina? V slovenskem predgovorčku piše, da je zahodnonemški publicist — za Družino je le še časnikiar. Knjiga je res napisana publicistično, ali kot pravi Družina „z novinarsko živahnost-

jo“, toda z obširnimi opombami in izborom bibliografije. To, da je publicist sicer ni narobe, vendar je zamolčanje določenih podatkov prav tako ponarejanje dejstev in oportunizem slovenskega založnika. Družino z njim tudi Družina s svojimi teologi modro molči o tem, čeprav zelo dobro ve, kdo v resnici je in kaj počne Johannes Lehmann. Na zadnji strani nemške izdaje lahko preberemo: Johannes Lehmann, rojen v Madrasu, študiral teologijo, psihologijo in filozofijo na Halleju, Edinburghu in Berlinu, bil promoviran za dr. filozofije (na teološki fakulteti seveda!). Opravljal je razne redakcijske posle, je izdajatelj nekaterih knjig v mejnem področju med teologijo in psihologijo, soprevajalec moderne izdaje biblije, avtor dela Mao, Marx in Jezus — primerjava v citatih etc. etc.

To je torej ta „volk v ovčjem oblačilu“, ta „lažnivi učitelj“, ki piše „izrazito protiverske knjige“ in „zanika zgodovinsko resnič-

nost Jezusa“ ter „hoče porušiti vero v Jezusovo božanstvo“ etc. Uvod vse te očitke ovrže. Lehmannov namen še zdaleč ni rušenje vere. Gre mu samo za zgodovinski pristop k problematiki ki upošteva nove empirične vires. Ali je mogoče vsaka zgodovinska (kaj šele marksistična) knjiga „izrazito protiverska“? Rezultat, katerega Lehmann pride, pravzaprav ni nič novega. Da je prvotni krščanstvo rezultat samorefleksije prvih krščanskih občin, da najpristnejši proizvod določenih družbenih in zgodovinskih okoliščin, so znane trditve. Lehmann skuša uporabiti le nove empirične vires.

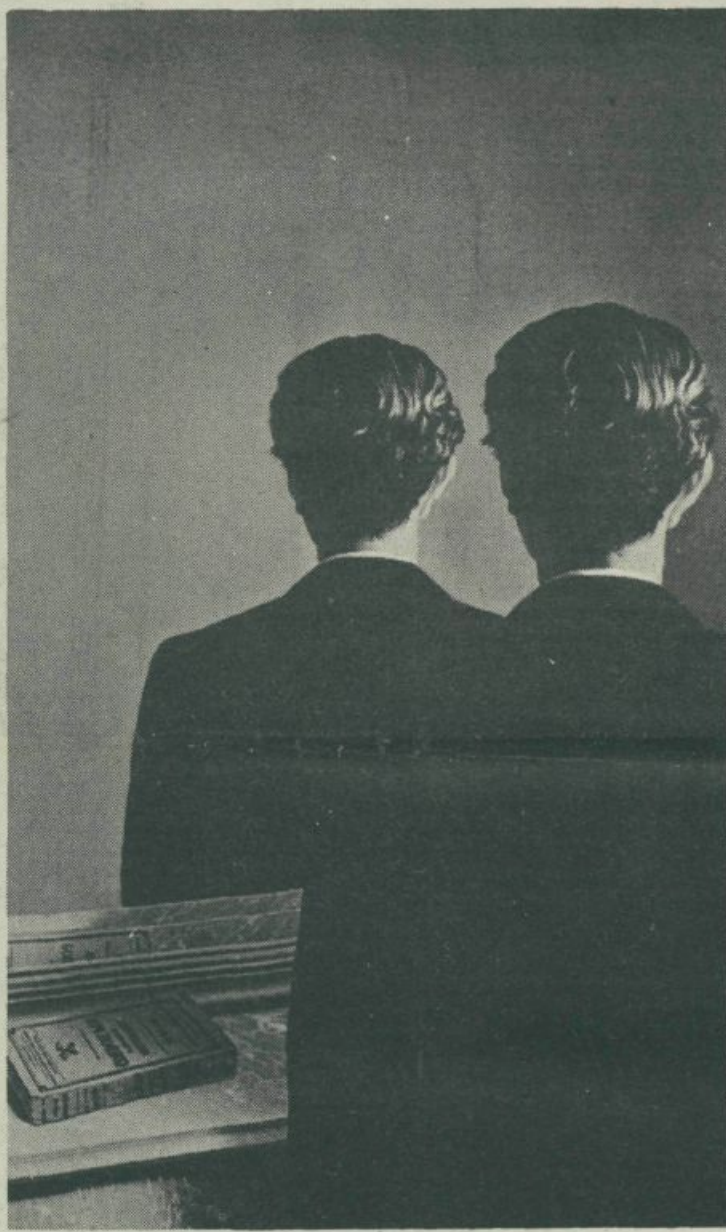
Pri vsej stvari je pomembno to — s tem, ko vemo, da je Lehmann teolog (čeprav protestantski), in to ve tudi Družina — da polje spopada začrtano bistveno drugače, kakor ga s svojimi teološki skuša začrtati Družina. Gre za spopad med različnimi teološkimi šolami: dogmatično, ki si lasti vse vedenje in celotno resnico, in drugo, liberalnejšo, ki sprejema spoznanja sodobnega zgodovinskega pisja. Ta spopad nas zanima samo v toliko, v kolikor sholastični dogmatizem nastopa proti znanstvenim metodam, da bi „ohranil ljudstvu vero, pa čeprav na račun znanosti“ (MEID V. str. 67). Vprašanje „c Jezusov božanstvo“ etc. etc. mirno prepuščam teologom, da jih razrešujejo in se zaradi njih spopadajo znotraj teoloških okvirov. Kot taka nas ne zanimajo. Nikakor pa ne dovolimo vmešavanja v probleme znanstvene metodologije. Ta bitka je bila dobljena že v renesansi (ali pa se mogoče koga loteva „h meini-kompleks“).

Toda zanima nas, in tu je naše bojišče, zakaj se zdi Družina reklama za Lehmannovo knjigo „zanimiva (in morda sumljiva)“ zakaj se Družina retorično sprašuje: „Vprašljivo je (ali pa tudi ne?)“, zakaj so knjigo izbrali v program dokaj razširjene Žepne knjige. Stvar je jasna. Družina in dogmatična teologija konstantno vsakega tipa hoče prenesti spopad v svojih vrstah, spopad med različnimi teološkimi šolami na širše družbeno področje. V konkretni situaciji naše družbene stvarnosti potem to niso več teološki vprašanja o veri, ali le vprašanja zgodovinske metode, temveč postanejo realna vprašanja razrednega boja delavskega razreda za samoupravljanje.

Retorično spraševanje — vprašljivo (ali pa tudi ne?) — zapisan z vprašajem in klicajem, na drugi strani pa označitev za „izrazito protiversko knjigo“, kaže intenco konfrontacije z znanstvenimi metodami, torej tudi z marksizmom. Očitno sta Družina & co. — tako navajeni na majhne naklade družboslovne (posebej marksistične) literature, in ob nekoliko večji nakladi Lehmannove, zdaleč ne marksistične, knjige pride takoj do silnega razburjenja. Ne toliko zaradi strahu za vero svojih vernikov, temveč zaradi svojih povsem političnih interesov. Vsaka nova družboslovna knjiga (ne-le marksistična — ta še posebej), vsako novo znanstveno spoznanje spremeni razmerje sil v razrednem boju, ob vsakem novem spoznanju se dvigne zavest delavskega razreda. To je razlog nastopanja proti znanstvenim spoznanjem in marksizmu, nastopanje, ki je bilo v zgodovini vedno nastopanje proti delavskemu gibanju.

S tem, da so neko knjigo označili za „izrazito protiversko“, s problem samo preložili. Potrebo po svobodi mišljenja svojih vernikov in kritičnem preverjanju izhodišč in nastanka krščanstva niso odpravili. O tem priča visoka naklada Poročila o Jezusu.

Uredništvo

DOL S SHOLASTIČNIM DOGMATIZMOM!
NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

POROČILO O PRAKSI

Svojo obvezno enomesečno prakso v okviru študija fizike sem opravil na Institutu PAN v Poznani na Poljskem. V inštitutu se ukvarjajo z raziskavami z večine področij fizike, izjemoma jedrske. Imajo dobro opremljene laboratorije za preučevanje lastnosti snovi s pomočjo spektroskopije in resonanc. Preko terminala so priključeni na osrednji računalnik tehničnih fakultet.

Na oddelku, kamor so me določili, se že nekaj let ukvarjajo s problemom organskih polprevodnikov. Ta fenomen v fiziki trdne snovi, namreč izredno dobra prevodnost v dani smeri in izredno slaba v pravokotnih dveh, se da študirati na precej načinov. Za določitev točne strukture kristala se je treba poslužiti rentgenskega sipanja. Za določitev anizotropije v kristalu se uporablja lahko direktna metoda merjenja prevodnosti kristala ali pa iz lege vezi s pomočjo polarizirane svetlobe razberemo dejanske lastnosti. Tu je mišljena infrardeča spektroskopija, a ne prepuščena, temveč reflektivne svetlobe. Mnogo podatkov za nadaljnje preučevanje nudi tudi običajna infrardeča spektroskopija. Iz lege absorpcijskih črt oziroma pasov takoj preberemo, s kako izrazitim prevodnikom v smeri močnejše prevodnosti imamo opraviti. Če naletimo na zanimiv vzorec, kajti v analizo prihajajo iz kemijskega laboratorija novi in novi, ga nato študiramo z natančnejšimi, predvsem pa daljšimi, zamudnejšimi za pripravo in s tem seveda z dražjimi metodami. Anizotropija prevodnosti ni edini fenomen teh kristalov, ampak so zanimive tudi feroelektrične in magnetne lastnosti. Zanimajo nas čisto tudi temperaturna območja, v katerih se naša snov obnaša izredno. Konec koncev pa je zanimiva tudi sama kvantna razlaga na podlagi eksperi-

menta. Za del fizike vlada danes izredno veliko zanimanje in ni čudno, da je postal že sam zase prava znanost.

Zanimivo je vedeti nekaj več o pojavu s stališča kvantne mehanike in o težavah, ki so jih znanstveniki imeli v prvih raziskavah. Se pred devetimi leti, kakor sem bral v taktatnem listu, se o problemu ni vedelo več kot samo dejstva in obstajalo je nekaj poskusnih teorij. Kje je bil problem?

V kovinskih kristalih, kakor imenujemo kovine, so prosti elektroni v prevodnem pasu nevezani in se poljubno gibljejo med pozitivnimi ioni. Tok zato prevajajo enako d dobro v vseh smereh in dejansko res ni razloga, zakaj bi bilo drugače. Pri kovalentnih vezeh je situacija drugačna. Dva atoma, ki izpolnjujeta določene pogoje, se lahko vežeta s pomočjo elektronskega para v kompaktno zvezo, njuna vez je točno locirana, vsaj v smislu kvantne slike. Dipolni moment ali polarizacija potrjujeta, da je vez res na mestu med atomoma. Toda te snovi so izolatorji. Kako torej združiti obe sliki ali razložiti pojav, da snov prevaja v eni smeri skoraj kot kovine, v drugi pa kot dielektriki.

Danes se vsi strinjajo, da je pač ta lastnost v bistvu nekaj novega, kar ni tako preprosto v zvezi z lastnostjo snovi kot ionska oziroma kovalentna vez. Snovi, ki povzročajo z dodatki, da se kristal tako vede, so pravzaprav redke. Le nekaj jih poznamo. Slutimo lahko tudi prostorsko razmestitev vezi kot nekakšne majhne predore z večjo verjetnostno gostoto med kristalnimi ravninami, ki pa se med seboj v pravokotnih smereh ne prekrivajo. Od lege samih centrov kristalne rešetke in iz prekrivanja skozi pravokotnico na kristalno ravnino je odvisen red velikosti prevodnosti in vedenje pri temperaturni spremembi.

Danes morda še ne slutimo vseh možnosti uporabe organskih polprevodnikov. Pri nizkih temperaturah so

snovi namreč pravi polprevodniki. Slutimo lahko uporabo v mikrovezjih, saj nalaganje plasti, kot delamo danes, ni edina možnost izolacije večjih vodnikov. Organske prevodnike lahko zlagamo vzporedno in v smereh, ki so prevodne. Nenazadnje so še danes snovi za bodočo uporabo cenene in lahko dostopne, kar jim odpira široke možnosti.

Moje delo na Institutu PAN: Oddelek, ki se ukvarja z organskimi polprevodniki, vodi dr. A. Graja, ki je hkrati tudi vodja celotnega raziskovalnega dela na inštitutu. Ob prihodu mi je razkazal aparature, dal nekaj prepotrebne literature in me seznanil z ostalimi člani oddelka in z delom, ki sem ga nato opravljal ves mesec.

Po nekaj dneh sem se naučil delati s precizno tehtnico (vzorci so izredno majhni, koncentracija običajno 1:1000) in s priborom za granulacijo prahu za vzorce. S samim spektrometrom (Perkin-Elmer), ki dela v širokem infrardečem delu spektra, ni težko ravnati. Pri delu je bila potrebna natančnost in vztrajnost, kajti vzorcev sem dobil precej v majhnih količinah, nagajalo pa je tudi vreme. Zračno vlago absorbira KBr, večinski sestavni del vzorca. Ta voda doda v spektu širok absorpcijski pas, kar zabiše zanimive črte merjenja. Dodatna naloga za nove vzorce je bila določitev odvisnosti spektra od temperature. Iz nenavadnega vedenja nekaterih črt lahko sklepamo na fazni prehod, kar pa je redko. Pri visokih temperaturah organske snovi prej ali slej razpadejo, kar prav tako preberemo iz spektra.

Med posameznimi meritvami proti koncu prakse — ko sem videl, da bom delo lahko pravočasno opravil — sem imel dovolj časa za študij literature, ki sem jo dobil že v začetku. Zanimiv je napredek v poznavanju te vrste snovi v zadnjih desetih letih. Hkrati je

skoraj grozljiv seznam člankov in publikacij enega samega desetletja. Toda brez prebiranja le-teh ostaneš kaj hitro za svetovnim dogajanjem.

S prakso in ljudmi v inštitutu sem bil zelo zadovoljen, sprejeli so me toplo. Nekaj več iznajdljivosti je bilo potrebno v vsakdanjem življenju.

Zahvaljujem se UK ZSMS za njihov trud v zvezi z organizacijo prakse. Nasveti pred odhodom so prišli še kako prav.

Vinko Nemanič

Vikreče 5/b

61211 Šmartno pod Šmarno goro

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
IZDAJA — UK ZSMS LJUBLJANA
Trg osvoboditve 1/II, soba 86
Telefon: (061) 21-280

Uredništvo: Franc Milošič — glavni urednik, Slavko Hozjan — v.d. odgovornega urednika, Bojan Korsika — teorija, Rudi Podgornik — naravoslovje, Igor Žagar — kultura, Igor Bavčar, Nives Vidrih — lektorica, Mitja Maruško — prodaja, Mojca Dobnikar — tajnica; to število so likovno in tehnično opremlili: A.G.Čala, R.Stell, N.Kocijan

Izdajateljski svet: Rudi Rizman, Primož Hainz, Mila Šetinec, Marjan Kunej (predsednik), Janez Topovšek, Samo Hribar, Tomaž Krašovec, Borut Eržen, Bojan Korsika, Franc Milošič, Branko Bratkovič, Slavko Hozjan;

Uradne ure sa vsak delavnik od 10. do 13. ure v prostorih uredništva. Redni javni sestanki uredništva so vsak torek ob 17.00 uri. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništva ne honoriramo. Pisma uredništvu ne smejo presegati 7,5 tipkane strani (pol avtorske pole). Celoletna naročnina za dijake in študente 50 din; za ostale 75 din. Št. žiro računa 50101-678-4738 z obveznim prisposlom za Tribuno!

Tisk: tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani; priprava za tisk: IBM-Dnevnik (Vesna Škrbec, Mišo Čmajda Kotnik, Roman Rot, Marija Sokač, Veronika Vidrih, Niko Rebek, Vera Dobovšek, Ksenija Surk in Drago Pečenik)

Oprošeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 z dne 22. 1. 1973.

edvard kardelj

EDVARD KARDELJ, MENTOR ŠTUDENTOV

SPOŠTOVANI TOVARIŠ UREDNIKI!

Današnji tretji prispevek pošiljam zaradi negodovanja nad dejstvom, da se razen Tribune ni spomnilo nobeno komunikacijsko sredstvo v Ljubljani oziroma Sloveniji na 60-letnico ustanovitve Društva študentov komunistov.

Pregledal sem dnevni in tedenski tisk, kolikor ga je na razpolago v čitalnici Skupščine SRS, pa nikjer besede o tej obletnici. Tako se je ponovno potrdilo, da doleženi krogi podcenjujejo vlogo, ki so jo imeli visokolevji v komunističnem gibanju.

S tovariškim pozdravom

Ljubljana, 9. 3. 1980

Ivan Kreft

Malokdo se je tako intenzivno posvetil študiju Kardeljevega „Razvoja slovenskega narodnega vprašanja“, kot se je študent Vili Jager. S svojim profesorjem dr. Francetom Kidričem se je domenil, da bo za diplomsko nalogo obdelal temo „Socialni problemi v slovenski književnosti“. Spomnil se je, da bi mu pri obravnavanju te teme lahko bil koristen mentor avtor knjige „Razvoj slovenskega narodnega vprašanja.“ Ker je dobro poznal Janeza Kardelja, je od njega brez težav zvedel, kdo je avtor prepovedane knjige. Janez je bil takoj pripravljen posredovati razgovor s svojim bratom Edom v stanovanju Kardeljevih. Prišel je Vilijaga Jagra dogovorjenega dne k bratu Edu, ki ga je z zaupanjem sprejel, kakor da mu je všeč, da mu lahko svetuje, kako naj se loti svoje diplomske naloge. Edo si je pridobil dovolj izkušenj pri zbiranju gradiva za svoje delo v Moskvi, kjer je obiskoval razne knjižnice in institute, pa tudi našel dovolj literature in dokumentov, ki so mu bili potrebni pri snovanju te svoje znanstvene publikacije. Edvard Kardelj je Viliju Jagru celo naštel, katere slovenske publikacije je preštudiral v Moskvi. Med drugimi mu je bil tam na razpolago celo „Ljubljanski zvon“.

Torej ne držijo docela ugotovitve nekaterih slovenskih piscev, da je Kardelj napisal svoje delo, ko je bil od junija do oktobra leta 1938 zaprt v preiskovalnem zaporu v Ljubljani, temveč je zbral del gradiva za to knjigo že v Moskvi. Viliju Jagru je zaupal le to, da je potoval iz Moskve čez Pariz v domovino in je dal gradivo tam v varstvo svojim sodelavcem, ki so mu kmalu poslali za njim v Ljubljano, kjer ga je dokončno obdelal in pripravil za tisk.

Čeprav je – kot znano – Tone Camernik, upravnik ljubljanskih zaporov, storil vse, da bi preiskovancem komunistom in njihovim simpatizerjem olajšal bivanje v zaporu, je težko verjetno, da bi lahko Kardelju spremenil celico v študijsko sobo s kompletno priročno knjižnico. Omogočil pa mu je seveda, da je lahko nemoteno pripravil delo za tisk in je poglavje za poglavjem pošiljal založniku.

Naj omenim še to, da Vili Jager sicer svoje diplomske naloge ni končal, zbral pa je od leta 1939 do začetka leta 1941 toliko gradiva, da mu je prof. dr. France Kidrič, ne da bi Vili Jager to pričakoval, priznal zbrano gradivo za diplomsko nalogo, češ da se bo vsak čas začela vojna in da bo lahko po njej zaključil svojo razpravo. Škoda pa je vendarle, da gradivo ni ohranjeno, saj podobnega dela o socialnih problemih v slovenski književnosti, kolikor je meni znano, še nimamo. Prav tako lahko samo obžalujemo, da ni v zapuščini ing. Draga Gustinčiča njegovega tipkopsa slovenskem narodnem vprašanju, o katerem je predaval na Leninski šoli v Moskvi in ga tam pred odhodom v Španijo pripravil za tisk. O tem, da je to delo Gustinčič napisal, mi je pripovedovala tudi njegova žena Ana Lokar Gustinčič, ki je čistopis natipkala. Pripovedovala je tudi, da se je ing. Drago Gustinčič v celoti strinjal s polemiko, ki jo je vodil Kardelj z Josipom Vidmarjem. Mišljena je polemika v „Književnosti“, v kateri je Edvard Kardelj odločno zavrnil Vidmarjevo idealistično in nesociološko gledanje na slovensko narodno vprašanje. Kdor skuša to danes zanikati, dela slabo uslugo J. Vidmarju in zgodovini. Nova Jugoslavija je najboljši dokaz za to, da lahko dosledno reši nacionalno vprašanje le socialistična revolucija. Kjer ga socialistična revolucija ni rešila, in v Sovjetski zvezi ga ni, pomeni to, da ni bila dovolj dosledna. Če smo bili tudi pri nas po letu 1945 nekoliko manj dosledni, kot smo bili v letih 1941–1945, je pripisati ta kompromis našemu samozadovoljstvu, ki ni bilo docela upravičeno.

Tudi Edvard Kardelj je pozneje ugotovil, da je Josip Vidmar napravil velik razvoj. Takšnega razvoja mu tudi nihče iz Kardeljeve generacije, v kolikor je bila zavestno marksistična, ne oporeka, čeprav je postavila (konkretno Aleš Franc) na dnevni red slovensko nacionalno vprašanje precej pred Vidmarjem v „Mladini“, seveda v marksističnem smislu. To je bilo v času, ko se Josip Vidmar kot larpurist za to vprašanje še ni zanimal. Ko pa je v letu 1932 napisal svojo razpravo o slovenskem narodnem vprašanju, je bilo doraščajoči mlajši generaciji, posebno študentski, jasno, da unitaristi na Vidmarja ne morejo več računati, partija pa še ne. Prelom je

bil tako pomemben, da je Edvard Kardelj v zborniku, posvečenem Josipu Vidmarju, lahko mirno omilil svojo ostro kritiko, objavljeno pred tolikimi leti v „Književnosti“. O tej reviji vemo, da je bila močno razširjena med študenti in da so imeli velik odmev prav Kardeljevi prispevki, pisani pod psevdonimom. Poleg Kardelja so v „Književnosti“ od prvega dne sodelovali še Boris Kidrič, Stane Krašovec, Boris Ziherl, Bratko Kreft in Dušan Kermauner, ki ga tudi lahko imamo za mentorja študentov, zato ga vključujem v to svojo razpravo.

Po objavi monografij o Albinu Prepeluhu – Abditusu in Henriku Tumi se je Dušan Kermauner lotil pisanja slovenske politične zgodovine zadnjih sto let z naslovom „Politične ideje med Slovenci v zadnjih sto letih“, torej podobnega dela, kot ga je o kulturni zgodovini napisal dr. Ivan Prijatelj. Z založnikom Cirilom Vidmarjem je sklenil ustrežno pogodbo. Založnik pa je pripravil vse potrebno, da bi zbral čimveč prednaročnikov, podobno kot jih je zbral za Speransa. Razposlal je prospekt z navedbo avtorja. Kmalu so založnika poklicali na upravo policije h Kerševanu. Na sicer prazni upravnikovi mizi je ležal le založniški prospekt za knjigo. Založnik je vztrajal pri izdaji knjige, upravnik pa mu je grozil, da zanj ne bo dobro, če bo knjiga izšla.

„Prepeluha“ in „Tumo“ je Dušan Kermauner pripravil v odsotnosti Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča. Oba sta bila takrat v emigraciji, Kardelj skoraj ves čas samo v Sovjetski zvezi. Knjigo z naslovom „Politične ideje med Slovenci v zadnjih sto letih“ pa je Kermauner začel pisati šele po Kardeljevi vrnitvi, to je v času, ko sta Edvard Kardelj in Dušan Kermauner še tesno sodelovala. Kaj je bilo leta 1940 vzrok za odločitev, da ta Kermaunerjeva knjiga ne bi izšla, še doslej ni bilo mogoče ugotoviti.

Morda je Boris Ziherl menil, da je bil z javnim prospektom, ki je prišel prežodaj v roke policiji, povzročen „vdor“, zaradi katerega ne bo mogoče knjige rešiti pred zaplenitvijo.

Javno doslej razen mene nihče ni omenil Kermaunerjeve in založnikove namere, da izdaja omenjeno knjigo. Dejstvo je, da je Dušan Kermauner po osvoboditvi dopolnil dr. Prijateljevo delo „Slovenska kulturno politična in slovestvena zgodovina 1848–1895“ s tolikšnim novim zgodovinskim političnim gradivom, da ga lahko imamo za enakovrednega soavtorju dr. Prijatelju. Tega dela se gotovo ne bi lotil, če ne bi imel pripravljenega gradiva za svojo nameravano knjigo o slovenski politični zgodovini zadnjih sto let. Med pisanjem dopolnil in kritičnih pripomb K Prijateljevi knjigi po osvoboditvi je Dušan Kermauner tudi vztrajno zbiral gradivo za zgodovino delavskega gibanja v preteklem stoletju. Zaradi take dvojne angažiranosti sta obe publikaciji izšli z zamudo. Ne rečem, da nismo na splošno dovolj objektivno ocenili Kermaunerjevega prispevka k zgodovini delavskega gibanja na Slovenskem, menim pa, da nismo dovolj ovrednotili njegovega sodelovanja pri dopolnjevanju tako pomembnega Prijateljevega kulturno-zgodovinskega dela.

Ivan Bratko, ravnatelj Državne založbe Slovenije, je (po lastnem pripovedovanju) opazil, da se je Dušan Kermauner lotil nove izdaje omenjene Prijateljeve knjige z namenom, da jo dopolni z gradivom, ki bi zaslužilo posebno izdajo. To je Ivan Bratko Kermaunerju tudi svetoval vendar je le-ta sodil, da mu Prijateljevo delo nudi dovolj možnosti, da ga obogati še s svojimi znanstvenimi dopolnitvami. To se mu je resda tudi posrečilo, vendar je zahtevalo od Kermaunerja izredno velik trud in napor (saj je gradivo prvotno nameraval objaviti v posebni knjigi in ga je v obliki pripomb moral temeljito prilagodjevati), od prednaročnikov dr. Prijateljeve knjige pa je zahtevalo veliko potrpljenja, saj je prišlo pri izdaji do znatne zamude. Tako knjiga, ki jo je dr. Dušan Kermauner vsaj delno pripravil že leta 1939, sploh ni zagledala belega dne, zakaj – pa lahko le ugadam. Razumemo pa sedaj, zakaj so Kermaunerjeve dopolnitve dr. Prijatelja tako izčrpne pač zato, ker je suvereno obvladal gradivo, ki ga je zbral že pred vojno, ko je hotel izdati samostojno knjigo.

Kardeljevo mentorstvo študentom pa je bilo pomembno že v času Kozakovega marksističnega krožka, v katerega sta se v drugi polovici leta 1927 vključila Edvard Kardelj in Boris Kidrič.

Krožek je sprva idejno usmerjal študent kemije Božo Popović, pozneje pa vse bolj Kardelj in Kidrič (ves čas pa organizacijsko Vlado Kozak), marsikdaj pa je bila potrebna še pomoč Dušana Kermaunerja, Friderika Gerla, Ludvika Mrzela, Iva Grahorja in ne nazadnje Bratka Krefta – Ti sicer niso bili redni obiskovalci oziroma mentorji krožka.

Šestojanuarska diktatura je z aretacijo Vlada Kozaka, Edvarda Kardelja, Borisa Kidriča in drugih začasno prekinila tudi delovanje marksističnega krožka, v katerem so se izobraževali v glavnem študenti komunisti.

Ivan Kreft

IZ SEMENA SEMINARJA

Center za družbenopolitično izobraževanje fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo je organiziral dvodnevni seminar, ki je pod naslovom: NEKATERI VIDIKI PREOBRAZBE DRUŽINE V SAMOUPRAVNI DRUŽBI – potekal 17. in 18. marca.

Vsebina seminarja je bila sestavljena iz referatov strokovnjakov, ki so izhajajoč iz spoznanj znanstvene stroke, svojega področja dela, obravnavali spremenjeni položaj družine in odnosov znotraj nje same v sodobni družbi in predvsem vlogo družine v naši samoupravni ureditvi. Uvodni referat je imela tov. Vida Tomšič, njegova vrednost je predvsem v zgodovinsko materialističnem pristopu k problematiki spreminjanja družinskih odnosov.

Problematičnost meddružinskih razmerij se najostreje kaže v dejanski neenakosti ženske in moškega v obveznostih in pravicah, ki jih imata kot nosilca zakonske skupnosti in s tem družine. Zato je neustreznost obstoječe oblike družine, neustreznost položaja ženske znotraj nje in zato je boj za drugačno družino, temelječo na enakopravnosti njenih članov, predvsem boj za odpravo eksploatacije ženske.

Živimo v družbi, ki je uzakonila enakost obeh spolov, s čimer je legalizirala tudi boj za uresničitev te enakosti v realnih družbenih odnosih. Pravna enakost je seveda posledica ekonomske osamosvojitve ženske, o kateri lahko govorimo šele z nastankom in prevlado kapitalističnega načina proizvodnje, z industrializacijo in iz nje izhajajočo družbeno delitvijo dela, ki razbremeni družino večine njenih proizvajalnih funkcij, predvsem velja to za produkcijo stvari in šele nato produkcijo ljudi (socializacijska vloga žole). Znotraj družine pa se še vedno opravljajo dela, ki jih označujemo kot gospodinjstva in ki več ali manj v celoti temeljijo na ženski. Ravno ta (zgodovinsko primarna) delovna aktivnost ženske ji onemogoča realiziranje v okviru, ki ga tvorijo pravna določila. O osnovnih značilnostih slovenskih predpisov o zakonski zvezi, družinskih razmerjih in načrtovanju družine je imel na seminarju referat dr. Karel Zupančič; le-te lahko zvedemo na desubjektivizacijo pravnega statusa družine, ki onemogoči pridobivanje in ohranjanje premoženja, ki bi bilo v družinski deli: pravni subjekt je lahko samo vsak posamezni član družine, kar pomeni, da se vsakemu prizna pravica do govora in se torej onemogoči, da bi bila ženska ob besedo v imenu institucije – družine-v korist njenega „poglavarja“. Ekonomska samostojnost je torej pogoj za pravno samostojnost ženske, kar se odraža tudi v legalizaciji individualno pridobljenega premoženja. Poudariti je treba vse večjo ločljivost zakona (dovolj je samo soglasje ali pa na zahtevo enega izmed zakoncev dokazana nevezdržnost zakona) in izenačitev v načinu obravnavanja v zakonskih določilih med veljavno sklenjeno zakonsko zvezo in med izvenzakonskima partnerjema. Zakon zagotavlja tudi samostojnost pri odločanju za katerikoli ukrep v načrtovanju družine (pri uravnavanju plodnosti ni potrebno soglasje zakonskega partnerja). Vse te značilnosti zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih pričajo o spremenjenih družbenoekonomskih temeljih, v kakršnih se je razvila in razvijala parna monogamna družina. V socialistični družbi je privatna lastnina odpravljena

in monogamnost ženske, ki ščiti dedovanje po očetovi liniji, ni več potrebna (Engels: Izvor družine, privatne lastnine in države), ni pa presežen drugi vzrok socialne dominacije moškega. Biološka različnost se je začela uveljavljati kot socialna manjvrednost ženske zaradi njene vezanosti na opravljanje del, pri katerih je uporabljala proizvodna sredstva na nižji stopnji razvitosti, ki so bila zato slabše vrednotena in bolj primerna njeni biološki-materinski funkciji. (Godelier.)

Ženska je danes še vedno vezana na opravljanje del, ki so družbeno najmanj vrednotena, najbolj poneumilja, intelektualno nezahtevna. Njeno delovanje in vloga znotraj družinske delitve dela, ki je še vedno delitev po spolu, pa opredeljujejo tudi njeno vklapljanje v družbeno delitev dela zunaj družinskega kroga in predvsem njeno družbenopolitično aktivnost (odločanje po samoupravnih poteh). Ali z drugimi besedami: družbeni status ženske je pogojen z njeno vlogo in funkcijo znotraj družinske skupnosti, to pa je obenem razredni status, določen z vključenostjo ženske v proizvodni proces. V interesu ženske je torej preobrazba družine do take stopnje, da bo razbremenjena vseh proizvodnih (gospodinsko-servisnih) funkcij, ki s a priori jemljejo za ženska dela in podružbljanje le-teh v okviru svobodne menjave dela; zato je v naši socialistični samoupravni družbi boj za žensko emancipacijo nujno sestavni del razrednega boja, za neodtujeno delitev presežne vrednosti v okviru združenega dela.

Na minulem seminaru so bile močno navzoče idealistične težnje po spreminjanju meddružinskih odnosov s prevzgojo (osveščanjem v smeri socialistične morale), ki iluzorno računajo na „dobro voljo“ gospodarja, ki se bo odpovedal lastni premočji v korist nekih humanističnih vrednot, ki nasprotujejo njegovim interesom. Pri tem so udeleženci seminarja nepravilno pripisali šolski družbeno-moralni vzgoji (predvsem v osnovnih šolah) nalogo spreminjanja miselnosti bodočih mamic in očk. Seveda pa je že dolgo znano, da ohranjanje „tradicionalnih vrednot“ ni plod neučinkovitosti šolske prevzgoje (kot da učiteljeva miselnost ni razredna), ampak je posledica realnih družbenih odnosov, katerih vladajoči upravljalski sloj, ki razpolaga s presežno vrednostjo delavčevega dela, izoblikuje ideologijo, ki mu to privilegirano vlogo ohranja. V čigavem interesu je torej, da je ženska ponižna, popuščujoča, odgovdujoča se Mati (konserviranja krščansko-katoliške morale), ki se v skladu s seksualno osvobojenostjo tudi rada pokaže v vseh svoji ženski naravnosti, ko je seveda še dosti mlada, da je lahko objekt faličnega užitka, če ne v interesu tistih, katerim uveljavitev delavskega samoupravljanja ogroža privilegiran družbeni status?

Sestavni del razrednega boja je seveda tudi ideološki boj in boj za uveljavitev družbenih interesov ženske je lahko osnovan le na demistifikaciji meščanske morale, ki je v svojem bistvu dvojna (npr. vrednoti zvestobo ženske z enakimi čednostnimi merili, s katerimi v isti sapi veča ugled moškega z njegovo nezvestobo). Demitizacija pojmov, kot je ljubezen, pa ne more temeljiti na neki humanistično naravnani morali, ampak samo na znanstveni analizi družbeno-ekonomskih pojavov.

Jelka Budimirovič

DVA „ČUDNA“ ARHIVSKA PROSTORA SDK (Služba družbenega knjigovodstva)

Mladi pari z nerešenim stanovanjskim vprašanjem pozor!

Hišni svet Glinškove ploščadi 3 je sklenil oddati dvosobno stanovanje SDK (stanovanje je bilo namenjeno hišniku, katerega menda niso našli) za 5000 dinarjev na mesec. Stanovanje je v drugem nadstropju, lepo urejeno, tapison, tapete, kopalnica, kuhinja in celo balkon (ki je nezaseden). Ob tem, ko mlade družine životarijo po kleteh in drugih podzemnih prostorih, lepo na Glinškovi stoji stanovanje polno zaprašenih papirjev in izpiskov, ki pa so ob „primerni“ najemini lepo nameščeni. Škoda da ti snopi papirja ne morejo na WC, da se ne morejo stuširati, si kaj skuhati; končno, možnost imajo!

Starostnike smo odpisali

V domu starih občanov za Bežigradom imajo, kar je zakonsko predpisano, lepo urejeno zaklonišče. Saj veste, potresi, požari in druge nesreče nikoli ne počivajo. Glej ga hudiča, to zaklonišče ni prazno, v njem domujejo bratje in sestre že prej omenjenih snopov zaprašenih fasciklov. Kaže, da smo starostnike, če seveda pride do elementarnih nesreč (!), že odpisali.

In za konec vprašanje SDK in soudeleženi:

„LE KAKO BI BILO, KO BI VSI TAKO POČELI?“

P.S. Resnično pa je, da se mnogi še spretno skrivajo.

Francič F.

DELITEV DELA V DRUŽBI PREHODNEGA OBDOBJA

Bavčar Igor

Gospodarska kriza zastruje razredna protislovja v družbi prehodnega obdobja. Ta protislovja se v pogojih krize jasneje izražajo navzven, postajajo očitnejša in lažje spoznavna. V tem članku se bomo lotili družbene delitve dela in njenih protislovij, ki se tudi v naši družbi personificirajo v tim, vodilnih strukturah znotraj delovnih organizacij, državne administracije. Tu bomo v članku, ki je drugo, nekoliko prirejeno in dopolnjeno nadaljevanje članka „Gospodarska kriza“ iz prejšnje številke Tribune, skušali nakazati nekatere objektivne družbene zakonitosti, ki jih ta kriza stopnjuje. To nakazovanje nima namena spremeniti se v proudhonovsko „zgodovinsko obrambo“ teh družbenih struktur, ampak ima s tem, ko dokazuje, kako jim je razredni boj omogočil njihov poseben družbeni položaj, za naloge analizirati njihovo vlogo v razrednem boju danes. Na očitke o „času neprimernem“ obravnavanju razrednih protislovij pa pravimo, da je ta članek historično-materialističen prispevek k njihovem odpravljanju in preseganju.

I.

V družbi, katere produkcija je blagovna produkcija, katere produkti so blago, ki jih producirajo med seboj neodvisni producenti, se samoniklo razvije družbena delitev dela, ki je hkrati pogoj blagovni produkciji; ne pa obratno, kajti naravna delitev dela znotraj rodu npr. temelji na eni strani še na „fiziološki podlagi“, na drugi strani pa tedanja produkcija upravnih vrednosti ni produkcija vrednosti sploh oz. produkcija blaga. Ko se v zgodovini med seboj povezujejo prej samozadostni in neodvisni deli sveta in veje produkcije in ko to povezovanje polagoma spravlja v soodvisnost in veje, torej šele, ko pride do „družbenega kontakta“ z menjava produktov prej ločenih producentov, se produkti postopoma spreminjajo v blago. Ta zgodovinski proces nas tu podrobneje ne zanima. Vedeti moramo le, da se sočasno z večanjem obsega menjave, z nastajanjem svetovnega trga razvija tudi kapitalistična blagovna produkcija (in obratno!), ki dokončno poveže prej samostojne producente in jih „uveljavi kot člene celotnega dela, samoniklega sistema družbene delitve dela“ (Max). Z razvojem družbene produkcije kot produkcije blag se razvijejo različni nivoji družbene delitve dela: mednarodna delitev dela, ki se v grobem pokriva z odnosi razvitosti in nerazvitosti, delitev dela med mestom in vasjo, delitev dela v družbi, za katero je pogoj, da „so produkcijska sredstva razdeljena med mnogo med seboj neodvisnih producentov blaga“, delitev dela v organiziranem produkcijskem procesu v tovarni, kjer so produkcijska sredstva v lasti neodvisnih producentov blaga, ki kupujejo različne delovne sile in jih uporabljajo v tem procesu. Tu nas zanima delitev dela na nivoju, pogojno rečeno, nacionalne ekonomije, torej delitev, katere pogoj je razdelitev produkcijskih sredstev med mnogo med seboj neodvisnih producentov in delitev znotraj organiziranega proizvodnega procesa v tovarni oz. delovni organizaciji. Delitev dela na nivoju družbe kot celote, pri čemer kot celoto tu predpostavljamo nacionalno ekonomijo, čeprav se zavedamo njene vpetosti v mednarodno delitev dela in delitev dela znotraj delovne organizacije, dela, sta v pogojih kapitalistične blagovne produkcije v protislovju. Medtem ko v odnosih med neodvisnimi producenti na nivoju družbe „vlada“ anarhija, ki je pogoj in posledica kapitalistične blagovne produkcije, pa je prav tako njen pogoj, da znotraj delovnih organizacij vladajo točno določeni hierarhični odnosi, ki jih lahko primerjamo samo še z odnosi znotraj državnih aparatov, kot sta vojska in policija. Ti hierarhični odnosi niso posledica tehnične delitve dela, ali povedano drugače, tehnično delitev dela določajo produkcijski odnosi, ki v pogojih kapitalistične blagovne produkcije dominirajo nad produkcijskimi silami. Zato je argument, da „nekdo pač mora ukazovati“, sam spet določen z obstoječimi družbenimi razmerami in v funkciji reprodukcije teh razmer.

II.

Proletariatu gre za odpravo delitve dela v družbi. Prvi ukrepi njegove države, ki jih je sprejela po narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji, so nedvomno predstavljali prve korake k socializaciji celotne družbene produkcije, k zavestnemu vodenju družbenega produkcijskega procesa in s tem k odpravljanju delitve dela v družbi. Teh ukrepov, ekspropriacije ekspropriatorjev, nacionalizacije, agrarne reforme, pa ni moč enačiti s socializacijo samo, saj jih je sprejela država v imenu družbe, če poenostavimo. Zato pa na drugi strani pomeni uvajanje delavskega samoupravljanja prebijanje še vedno vladajoče delitve dela v družbi:

- na nivoju družbe kot celote s samoupravnim sistemom delegatskega odločanja in zavestnega vodenja družbenega produkcijskega procesa, torej s podružbljanjem tistih funkcij, ki jih delavsko samoupravljanje
- na nivoju organizacije proizvodnega procesa v tovarni odpravlja, t. priviligiranih funkcij vodenja in odločanja.

Vzajemna povezanost in dialektična prepletenost med delom in celoto končno dobiva vsebino in obliko (ali bi to morala) zavestnega vodenja proizvodnega procesa s strani delavcev, toda ne zgolj znotraj posameznega, neodvisnega dela tega procesa, kakor tudi ne posamičnega atomiziranega delavca, temveč celotnega družbenega produkcijskega procesa in delavcev kot razreda. Tak preboj je mogoč le kot zgodovinski proces ob sočasnem premagovanju zakonov kapitalistične blagovne produkcije z njej lastno vladajočo delitvijo dela in družbenih kapitalističnih odnosov, ki to delitev pogojujejo.

III.

S politično osvojitvijo oblasti je proletarijat storil šele prvi korak k svoji osvoboditvi in osvoboditvi družbe sploh. V „novi“ delitvi dela v družbi, ki nastane po tem zgodovinskem aktu, je nujno, da na nivoju delovne organizacije in družbe kot celote posamezniki privzamejo funkcije, ki jih je imel prej ekspropriiran razred, kakor smo zapisali že na koncu prvega dela tega članka. V tej analizi seveda ne moremo pristati na cepljenje posebnega dela družbe na posameznike, ker le-ti ne nastopajo kot posamezniki. S tem bi le naredili uslugo raznih „socioloških stratifikacijam in mobilnostim“, kar pa ni naš namen.

Objektivna nujnost privzema vodstvenih funkcij s strani dela nove oblasti ni pogojena le in sploh ne najprej zaradi „tehničnega značaja produkcije“, saj smo že ugotovili, da je to v pogojih kapitalistične blagovne produkcije podrejen produkcijskim odnosom, ki zgodovinsko obstajajo kot kapital tudi znotraj nove države. „Kapital je družbeni produkcijski odnos“ (Marx). To je družbeni odnos med ljudmi, ki se kaže kot odnos med stvarmi, med blagi, katerih oblika „zrcali ljudem družbene značaje njihovega lastnega dela kot družbene značaje produktov dela samih, kot družbene naravne lastnosti teh stvari, in zato tudi družbeni odnos producentov do skupnega dela kot družbeni odnos med predmeti, ki obstajajo izven producentov“ (Marx). Gre torej za družbeni značaj dela v Jugoslaviji, ki še vedno producira blago! In ker proces dela ne obstaja sam po sebi, ker je podrejen produkcijskim odnosom, torej kapitalu, ki naprej za svoj pogoj objektivna nujnost prevzema vodstvenih in vodilnih funkcij v družbi. In to ne samo na nivoju delovnih organizacij, ampak predvsem družbe kot celote. Ta zahteva je kljub „vladavini“ anarhije na tem nivoju vpeta tudi že v saina protislovja kapitalizma in se manifestira v nastanku delniških družb, državnega lastništva nad produkcijskimi sredstvi itd.

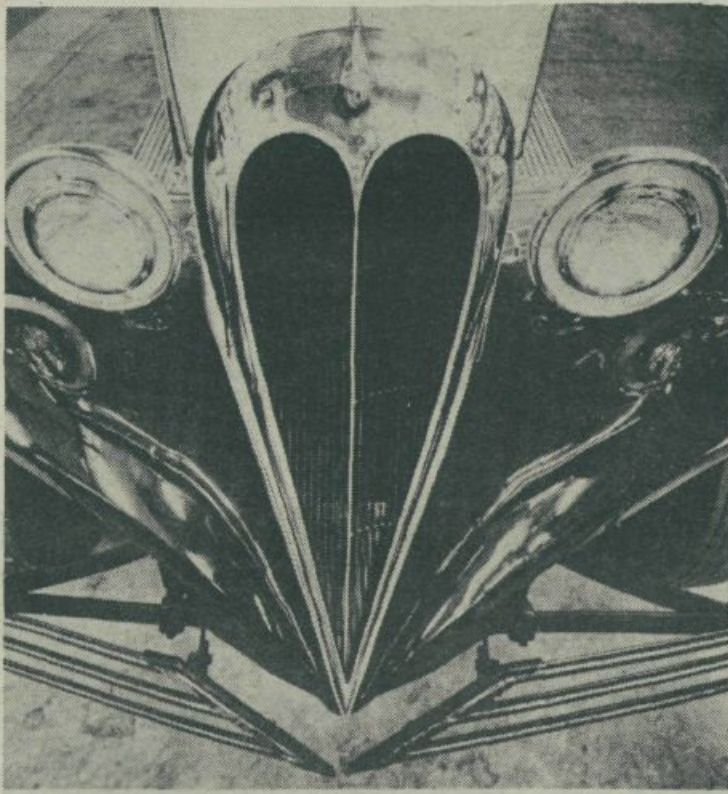
V teh pogojih, ki jih osvojena politična oblast proletariata še ne more odpraviti, navkljub formalno priznanim in teoretično spoznanim kvalitativno različnim funkcijam posebnega dela družbe v socialistični državi, ostajajo funkcije tega dela družbe marsikdaj enake — zgolj enostavna reproduk-

GOSPODARSKA KRIZA IN NEKATERA VPRAŠANJA BOJA ZA DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE

cija obstoječih družbenih razmer in odnosov. S tem, ko to trdimo, ne pravimo, da mu je ta funkcija „prirojena“, ampak da sta položaj in vloga ki jo opravlja, odvisna od vsakokratnih realnih družbenih razmer in odnosov, ki pa jih ta del družbe soustvarja. Soustvarjanje teh razmer in odnosov je element, ki kvalitativno ločuje funkcije posebnega dela družbe v novi državi od funkcij, ki jih je opravljal v buržoazni državi.

Vrnimo se k temeljem. V Jugoslaviji še vedno vladajo zakoni blagovne produkcije in sicer kljub elementom družbenega planiranja, ki to produkcijo zaenkrat lahko le usmerjajo, ne morejo pa še dominirati nad njo v smislu zavestnega vodenja družbenega produkcijskega procesa. Je pa to element uvajanja delavskega samoupravljanja, ki je v funkciji preboja obstoječe delitve dela v družbi, ki ga začne nova država in ki ga v današnjem času polagoma nadaljujejo samoupravne skupnosti kot skupnosti delegatske povezanosti delavcev organiziranih na nivoju družbe, organiziranih kot razred.

Tendenčno te skupnosti to funkcijo opravljajo, vendar pa istočasno težijo k osamosvajanju in na ta način k etatizaciji oz. privatizaciji odločanja. S tem, ko se te skupnosti, kakor tudi deli nove države, osamosvojijo, ravno onemogočajo delegatsko povezavo in odločanje delavcev kot razreda, saj z administrativnim sprejemanjem ukrepov več ali manj reproducirajo obstoječe odnose neodločanja delavcev. Tega onemogočanja seveda ni mogoče izpeljati iz subjektivnih lastnosti posameznikov, bodisi državnih uradnikov, profesionalnih uslužbencev samoupravnih skupnosti, kakor tudi ne profesionalnih politikov, ki znotraj procesa družbene produkcije sestavljajo prav tako določene politične pogoje le-te. Gre za spoznanje, da preboja stare delitve dela v družbi ni mogoče posplošeno istovetiti s protislovjem med družbenim značajem blagovne produkcije in procesom delavskega samoupravljanja oz. točneje, to protislovje jhye v vsakem od nasprotnih polov. Vzemimo za primer, ki pa tu skorajda ne more delovati kot primer, predvsem zaradi središčnega položaja, ki ga ima v urejanju produkcijskih odnosov pri nas, namreč Zakon o združenem delu. Z novim družbeno-ekonomskim položajem temeljne organizacije združenega dela in delavcev združenih v njej, so tej delovni organizaciji dani privilegiji, ki po eni strani omogočajo, po drugi pa onemogočajo usklajevanje tim. „parcialnih interesov“ TOZD v družbi kot celoti. Prav ta „nov“ položaj je velikokrat drugo položaja „neodvisnih producentov“, ki producirajo blago neodvisno od drugega. Njihovi interesi so tako ne le različni, ampak največkrat celo nasprotni, kar pa sicer ne zmanjšuje njihove stvarne odvisnosti. Zato je

stvar „nerazvitih samoupravnih odnosov“ velikokrat posledica „razvitih odnosov svobodne menjave dela“, pa naj to zveni še tako protislovno, kajti dejansko je protislovno. Prav Zakon o združenem delu je pravno formalno določil temeljno organizacijo združenega dela kot tisto, na nivoju katere se odloča o njeni reprodukciji in produkciji, postavil jo je v vlogo neodvisnega producenta, čeprav je istočasno izgradil družbeno-ekonomski sistem, ki to neodvisnost preko usklajevanja in sporazumevanja odpravlja prav to dokazuje protislovnost ukrepov, ki jih sprejema država in — delavci v svojih delegacijah! Samostojen položaj, ki ga imajo, ove pravilneje k njemu težijo, tako samoupravne skupnosti kakor tudi deli nove države ter profesionalni politiki, ima svoje temelje v produkcijskih odnosih današnje jugoslovanske družbe. Še najbolj pa to velja za vodstvene strukture v delovnih organizacijah.

IV.

Vloga posebnega dela družbe, znotraj katerega obstoje različne družbene kategorije, je določena s pogoji reprodukcije produkcijskega procesa, ki segajo tudi izven neposredne produkcije presežne vrednosti.

Za vodilne strukture znotraj posameznih delovnih organizacij, direktorje, menagerje, ne moremo reči, da opravljajo enako vlogo, kot jo ima recimo državna administracija, katere funkcija se prelamlja, kakor se prelamlja vloga države, ki je ujeta v protislovje odpravljanja same sebe. Za strukture znotraj delovnih organizacij tega ni mogoče trditi med drugim predvsem zaradi njihove neposredne vloge pri reprodukciji kapitalskega odnosa. To ne pomeni, da bi z njihovo „ukinitvijo“ ukinili tudi obstoječa družbena protislovja. Da pa je njihova funkcija drugačna, lepo ponazarja „praktičen“ primer ob sprejemanju zakona o usmerjenem izobraževanju. V skupščinskem postopku je zakonodajno-pravna komisija, ki je obravnavala pripombe k temu zakonu, sprejela vse predloge za omejitve pristojnosti posameznih delovnih organizacij pri odločanju o tem, kako in koga izobraziti znotraj delovnih organizacij; medtem pa je komisija za družbeno-ekonomski sistem pri zboru združenega dela (I) vse te pripombe zavrnila! Upamo, da ni potrebno posebej opisovati strukture obeh komisij, pač pa povejmo le to, da medtem, ko se je prvi zdelo prav, da se o tako pomembnih stvareh, kot je izobraževanje delavcev, odloča na nivoju družbe kot celote, je drugi komisiji ta zahteva pomenila poseganje v „temeljne samoupravne pravice delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela.“

Posebna družbena kategorija znotraj posebnega dela družbe so tudi profesionalni politiki. Njihova naloga — naloga socialističnih politikov je, da soustvarjajo pogoje, v katerih bo izginila potreba po politiki kot odtujenosti sferi, torej potreba po njih samih. Politični in ideološki pogoji reprodukcije obstoječih produkcijskih odnosov imajo vedno večjo vlogo in prav nalo političnih organizacij je, aktivirati in organizirati široke delavske množice, tako, da si bodo prisvojili in tako onemogočile vsakršno prisvojitve teh pogojev. Tu je mesto in vloga profesionalnih politikov. Še vedno pa se dogaja, da si ti kopicijo funkcije in pristojnosti, kar pomeni reprodukcijo potrebe po njihovem obstoju in obstoju politike kot posebne, odtujene sfere tudi znotraj nje same, ob družbeni osnovi, od katere se tudi na ta način osamosvaja. To osamosvajanje, ta poseben družbeni položaj ne le profesionalnih politikov, se kaže tudi navzven. Te zunanje manifestacije, siceršnjih družbenih protislovij, ki sicer niso nepomembne, ne morejo biti osnova, iz katere bi izhajali, vendar tudi ne stvari, ki bi jih kot posledice ne mogli povezati s svojimi vzroki. Ob tem, ko se zavedamo, da je kritika politike kot odtujene sfere hkrati kritika produkcijskih odnosov, moramo nekaj povedati o teh zunanjih manifestacijah.

Plače tega posebnega dela družbe so bile vedno tiste, okoli katerih so se „kresale iskre“. Argumenti, češ, da ti ljudje te plače, ki niti „niso tako visoke“, zaslužijo in da je „koniec koncev višina teh plač družbeno določena“, pozablajo, da je določanje omenjenih zunanjih manifestacij, plač, ravno tako, in v vladajočih pogojih še vedno, največkrat stvar tega dela družbe samega, posebej še v primerih odsotnosti delegatskega povezovanja na nivoju družbe kot celote. Poleg plač so tu tudi drugi „statusni simboli“, ki ostajajo največkrat edini elementi analize Občih sociologij na naših visokošolskih ustanovah, ne da bi ti „Sociologi“ poskušali s posledicami presedati na vzroke. Tako so tu razni družbeni privilegiji, reproduciranje določenih poklicev znotraj družine, CX 2000, mercedesi in renaulti 20, ki so boja nujno potrebni za ekspeditivno delovanje (kakor, da ravno ta „argument“ ne dokazuje implicirane zahteve, točneje stališča, da je moč „s hitrimi intervencijami vse hitro urediti“ in dokazuje, da tudi zaradi takih stališč ne prodrejo samoupravni odnosi).

Te zunanje manifestacije so očitne za celoten poseben del družbe in jih spet ni mogoče razložiti s subjektivnimi motivi posameznikov znotraj tega dela družbe.

Zato zgolj administrativno ukinjanje teh privilegijev ni nikakršno ukinjanje, posebej pa ne razrednih protislovij, katerih korenine so mnogo globlje, kakor zgolj višina plač. To seveda ne pomeni, da ne sme biti enak izmed točk v našem programu razrednega boja tudi boj za zniževanje plač posebnemu delu družbe, kajti kljub vsemu menimo, da s tem ukinjanjem nekaj predpostavk, ki poleg ostalih objektivnih pogojev reproducira njihovo privilegirani položaj. S tem spodkopavamo tudi nekatere teme, ki se v glavah posebnega dela te družbe kažejo kot eden izmed razlogov, zaradi katerega jim dostikrat ni do radikalnejšega odpravljanja družbenih protislovij.

Vsekakor sta ukrepa oz. pobudi za prehod na kolektivno vodstvo in enoleten mandat uperjeni prav proti tem osamosvajanjem. Ravno tako pa je tudi jasno, da so glavne točke v razrednem boju uperjene v kritik produkcijskih odnosov, ki vladajo, v kritiko in s tem odpravljanje imanentnih zakonitosti kapitalistične blagovne produkcije, v odpravljanje produkcije kot produkcije blag, v uveljavljanje procesa delavskega samoupravljanja; v nasprotnem primeru se lahko zgodi, da se bosta ukrepa ukrepa kolektivnem vodstvu in enoletnem mandatu sprevrnila v svojo nasprotje, v načelo rotacije v horizontali. To pa ničesar ne rešuje. Tako pogostokrat izpisano geslo, ki mimogrede povedano mnoge zelo moti, šele s tem dobi pravi proletarski poudarek. Zato NAJ ŽIVI DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE!

Na koncu naj povemo, da smo se na Tribuni vedno zavzemali za to, da se na vsa mesta v upravi, sodstvu, prosveti, politiki itd. postavi ljudi izvoljene s splošno volilno pravico, tako da jih lahko volilci vsak trenutek odpokličejo. Menimo, da je to eden izmed ukrepov, ki onemogoča (na žlost pa še ne odpravlja) osamosvajanje posebnega dela družbe, osamosvajanje, ki ga sicer pogojujejo objektivne okoliščine produkcijskih odnosov in družbene delitve dela, vendar sčasoma postane tudi posledica v veliki meri neodvisnih notranjih zakonitosti reproduciranja tega dela družbe. To osamosvajanje bomo odpravili lahko samo tako, da bomo oblikovali tak vzgojno-izobraževalni sistem, ki bo delavstvu omogočil široko splošno in politehnično izobrazbo, ki mu bo dvigoval razredno proletarsko zavest in ga naredil neodvisnega od spreminjajočih zahtev kapitala tako, da bo o tem kapitalu delavski razred odločal preko delegacij na nivoju družbe kot celote in znotraj vseh vej produkcije. Le tako se bo lahko postavil proti vsaki birokratski in tehnokratski samovolji (inerciji), ki se ima za poklicano odločati o vsem, s samoupravljanjem pa elitistično razume dogovarjanje znotraj profesionalnega aparata, ki je po tem pojmovanju kar inkarnacija vsega družbenega.

Za kar gre, ni spontanizem, kakor tudi ne utopično prepričanje, da je moč razredna protislovja prehodne družbe administrativno ukinuti. Pravimo le, da ne potrebujemo profesionalnih funkcionarjev, ampak politične aktiviste, ki bodo znali organizirati delavske množice tako, da bo s tem odpravljena potreba po njih samih!

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

UREDNIŠTVO TRIBUNE IN UK ZSMS
ORGANIZIRATA OKROGLO MIZO NA TEMO:

EKOLOGIJA IN SOCIALIZEM

V tej in naslednji številki objavljamo prispevke,
ki obravnavajo to problematiko.
Vabimo vas k sodelovanju.

GFHilmi Nauki biosfere

Živimo v času, ko se začenja biosfera spreminjati v nov objekt narave. To pomeni, da so možnosti tehnike in razmah gospodarske dejavnosti veske družbe presegle neko kritično raven in postale vzrok za nove ose planetarnih razsežnosti. Vse večje število mest, tovarn, transportnih in kanalov, pridobivališč rudnin, kmetijskih plantaž itd. nastaja na rju planeta. Formira se bistveno nova sestava obdajajoče narave: otna biosfera in urbanizirano okolje, ki ga je ustvaril človek, se spajata v celovit sistem, ki smo ga poimenovali bioteknosfera.

Spreminjanje biosfere v bioteknosfero je zgodovinsko nujen in zakonit ces, ki narašča z opaznim tempom. Spremlja ga burna in nezadostno utolirana eksploatacija naravnih bogastev, ki vodi k onesnaženju okolja, k čenju mnogih virov in do porušenia ekološkega ravnotežja. Tako je razvoj stvarjajočih odnosov med človekom in naravo združen z nerazumnimi nkovanji človeka na naravo. Za preprečevanje nerazumnih vplivov je na stalna ekološka kontrola.

Toda da bi se obvarovali pred nerazumnimi učinki pri medsebojnem ivanju z naravo, moramo predvsem jasno doumeti – kakšna morajo biti a razumna učinkovanja. Odgovor na to vprašanje ne zahteva toliko perimentalnih raziskovanj (moramo upoštevati, da z biosfero ne smemo široko eksperimentirati), ampak temeljito izkoriščanje teoretskih znanj. Samo znanstveno predvidevanje je sposobno pokazati, kako je a spreminjati naravo, da bi oba dela oblikujoče bioteknosfere, prvotno sfero in urbanizirano okolje, obvladali v medsebojni kompatibilnosti. Biosfera je področje našega planeta, kjer eksistira živa snov in kjer se avlja njen vpliv.

Obstoj žive snovi v biosferi se realizira v formi gibljivega ravnotežja, tanek in odmiranje živih organizmov se medsebojno kompenzirata in pna biomasa se ohranja v celoti vzeto nespremenjena. Tako v biosferi, ne je na stalnost biomase, poteka nepretrgano nastajanje žive snovi. Vplivanje žive snovi se izraža v tem, da s tem ko spremeni struktuto, nični sestav in energetiko zunanjega ovojja zemlje, tvori živa snov okolja, jih zagotavlja neopredeljeno dolgi obstoj živih organizmov. Zato lahko orimo, da je biosfera sestavljena iz žive snovi in biološko neaktivnega lja, t.j. geofizičnih sredin, ki jih je predručilo delovanje živih bitij. K biološko slabo aktivnemu okolju moramo nujno najprej pristeti osfero. Današnja atmosfera, ki vsebuje prosti kisik, se ima za svojo avo zahvaliti življenjski aktivnosti zelenih rastlin. V procesu fotosinteze paj z organsko snovjo, ki tvori biomaso rastlinskega ovojja, se proizvaja i kisik, ki ga rastline izločajo v zunanje okolje. Po današnih ugotovitvah raktično ves kisik v atmosferi in hidrosferi prestat tak proces. Ne le, da je ti kisik, ki ga vsebuje atmosfera in hidrosfera, bistvena komponenta dveh ovojjev, temveč je tudi nosilec pretvorjene energije. Tako energija človeka sevanja v rezultatu fotosinteze vstopa v biosfero po dveh poteh: v ki energije sintetiziranih organskih spojin in v obliki proste energije ka.

Omeniti moramo tudi zemeljska tla, t.j. spremembe dnevnih in višinskega ebnja. Spremembe tal niso le geološke zaradi delovanja zraka in vode, e nanje bistveno vplivajo različni rodovi mikroorganizmov, živih in vih. Kemična sestava tal in njihova obogatitev s prosto energijo sta zelo eno pogojena s prisotnostjo vmesnih produktov, ki nastajajo pri uralizaciji mrtve organske snovi. Razen tega je nujno upoštevati še eno vstopanja proste energije v zemeljska tla, ki jo pogojuje delovanje žive i. Rastlinska odeja porabi znatno količino energije za součinkovanje z emeljskimi tlemi, npr. za delo, ki je usmerjeno proti pojavit talne vode z el tal (pri razbijanju talnih raztopin s koreninskimi sistemi) ali za rahljanje i, t.j. za njihovo obogatitev s površinsko energijo. Energija, ki jo potroši tlnska odeja za součinkovanje s tlemi, postane v skladu z zakonom o anitvi energija samih zemeljskih tal. Zato součinkovanje rastlinske odeje al obogati tla s prosto energijo.

K biološko zaostalemu okolju spadajo tudi naravne vode. V naravnih lah raztopljeni kisik in produkti mineralizacije organskih snovi npr. CO₂, musne kisline, NH₄SO₄, H₂S in nekatere druge bistveno vplivajo na ično sestavo in povečujejo zalogo proste energije. Živi snovi biosfere je dostopna le omejena količina snovi, ki so nujne za navljanje in delo nad zunanjim okoljem. Vseeno je biosfera sposobna ikcionirati nedoločeno dolgo. To je pogojeno z izkoriščanjem snovi v sferi, ki poteka v obliki krožnega toka, kjer se odslužene snovi roducirajo in postajajo primerne za povratno uporabo. Takšen pojav, ki zema vso biosfero, bomo poimenovali biogeokemično kroženje.

V biogeokemičnem kroženju sodeluje veliko število kemičnih elementov, d katerimi so najpomembnejši ogljik, kisik, vodik, dušik, fosfor in žveplo. Intenzivnost biogeokemičnega kroženja je zelo velika. O tem lahko epamo po hitrosti obrata kisika, ogljika in vode. V skladu s cenitvami eriškega znanstvenika E. Rabinoviča se ves kisik iz atmosfere zaokroži z i organizme približno čez dva tisoč let, ogljikova kislina zaključí polni el čez 300 let in vsa voda oceanov, morij in rek se razstavi in ponovno novi v biotičnem kroženju v dveh milijonih let. Tako je vsa voda, ne le ik in ogljik, v času evolucije prešla skozi žive snovi planeta več stokrat. Zelene rastline kopnega in oceanov so tisti kanal, po katerem prosta rgija zunanjega kozmičnega okolja vstopa v biogeokemično kroženje. Sinteza organske snovi v rastlinah je proces, kjer materija iz inertnega nja neorganskega sveta prehaja v kompleksno, reaktivno in s prosto rgijo sonca v intervalu 380–710 nm. Na račun te energije, t.i. fiziološko ivne radiacije (skrajšano FAR), se izpolnjujejo vsi procesi življenjske ivnosti rastlin in delno tudi kemična sinteza snovi, ki so obogatene s to energijo.

V enem letu celotna fiziološko aktivna radiacija tvori okoli 50 % polne ične radiacije. Vendar rastlinska odeja še zdaleč ne more izkoristiti vse ne količine fiziološko aktivne radiacije, ki priteka na površje Zemlje. V nica je rastlinska odeja sposobna vsrkati in pretvoriti vsrskano radiacijo le v dobu fiziološke aktivnosti. Empirično je ugotovljeno, da so v naravnih ojih rastline aktivne le v tistem delu leta, ko je povprečna dnevna peratura zraka večja ali enaka 5°C. Samo v tem letnem obdobju ali v terem od njegovih delov so zeleni organi rastlin sposobni vpjati izžareto rgijo. Zato maksimalna količina fiziološko aktivne radiacije, ki jo vsrka tlnska odeja v enem letu, ne more preseči seštevek količin tiste radiacije, priteka k površju Zemlje v tistem delu leta, ko je povprečna dnevna peratura zraka večja ali enaka 5°C.

V naslednji tabeli so prikazane velikosti pritoka FAR za možno etatijsko obdobje.

Geografska širina	Pritok FAR za možno obdobje vegetacije
Spolne	milijard kcal/h
10	9–6
20	8–5
30	7–4,8
40	4,8–3,2
50	3,2–2,0
60	2,2–1,8
70	2,0–1,2

Biološko slabo aktivna geografska okolja so podobna živi snovi omovani kot del zunanjega ovojja Zemlje) zato, ker so kot tudi živa snov odpora; prepuščena sama sebi, brez dotoka proste energije, so nujno biološko slabo aktivna. Energija, ki je potrebna za ohranitev takšnih stanosti, neprestano prihaja v ta okolja v glavnem v rezultatu njihovega učinkovanja z rastlinsko odejo. S tem, da se gradi iz snovi zunanjega olja in izkorišča za to zunanje vire energije, živa snov nehoti učinkuje na anjanje okolje in ga ohranja v spremenjenem stanju. V naravi istočasno ektata dva veličastna procesa: nepretrgano samooblikovanje žive snovi in rko žive snovi neprestano ohranjanje okolja svojega bivanja v reoblikovanem stanju. Ta procesa sta neločljiva. Tako lahko rečemo, da sta ojav živih organizmov na Zemlji in nastanek biološko slabo aktivnega olja dve strani istega naravnega procesa, toda posebej procesa nastanka osfere.

Vendar biološko slabo aktivna okolja niso le rezultat delovanja žive snovi, temveč so tudi okolja, brez katerih ni možen obstoj življenja na površju Zemlje. Brez zemeljskih tal ne bi mogel obstajati današnji rastlinski ovoj planeta in seveda tudi vse ostale forme življenja. Prav tako bi bilo življenje nemogoče brez današnje dušikove-kisikove atmosfere. In prav tako so plini in organske spojine v naravnih vodah nujni za obstoj vodnih organizmov.

Dolgotrajen in stanovitven obstoj biosfere kaže, da sta živa snov in z živo snovjo spremenjeno okolje v medsebojni kompatibilnosti. Osnova te je zaobsežena v tem, da zunanje okolje, potem ko so ga spremenili vplivi žive snovi iz biosfere, postane prav tisto okolje, ki je nujno za obstoj in obnavljanje žive snovi. Drugače povedano življenje samo ustvarja pogoje potrebne za svoj obstoj. Zaradi te lastnosti življenja lahko rečemo, da ima živa snov biosfere lastnost ekološkega samooskrbovanja.

Bioteknosfera je področje našega planeta, kjer obstaja živa snov in urbano-tehnični objekti, ki jih je zgradil človek, in kjer prihaja do součinkovanja in vpliva na zunanje okolje. V današnjem času je težko pokazati kakršnokoli rešitev problema medsebojne kompatibilnosti komponent bioteknosfere, ki bi bila principielno različna od preizkušene rešitve narave. Če hočemo bioteknosfero subsumirati pod princip ekološkega samooskrbovanja, moramo realizirati ta princip na osnovi, ki je podobna realizaciji tega principa v še nedotaknjeni biosferi.

Kakor vsak organizem mora človek iz okolja dobivati potrebno pretvorjeno energijo. Vendar vsaka oblika energije človeku ni neposredno dostopna. Samo energija, ki je predelana in nakopičena v živi snovi biosfere, lahko človeški organizem neposredno sprejema. Živa snov biosfere je edini kanal, preko katerega vstopa pretvorjena energija zunanjega okolja v organizem človeka.

S tem, da dobiva energijo iz bisfere z neposredno biološko aktivnostjo, človek izboljšuje in povečuje dotok te energije z družbeno organizirano gospodarsko dejavnostjo, za kar uporablja tehnična sredstva in tehnične vire energije. S svojo gospodarsko dejavnostjo učinkuje na naravo, povečuje nakopičenje energije v živi snovi biosfere, pospeši in olajša prehod biotične energije iz narave v družbo. V nadaljnjem razvoju tehničnih virov energije bo človeštvo prisiljeno vse širše uporabljati biosfero v vlogi spreminjevalca energije tehničnega izvora v biotično energijo, t. j. v kemično energijo organskih spojin, ki jo človeški organizem lahko sprejema. To zahteva vmešavanje človeka v proces razvoja žive snovi na Zemlji – ustvaritve novih oblik organizmov s planiranimi lastnostmi. Novi organizmi ali novi križanci potrebujejo tudi nove pogoje bivanja, ki se bodo v veliki meri ustvarjali in ohranjali s tehničnim preoblikovanjem fizično-geografskega okolja ter s

stalnim ali periodičnim tehničnim učinkovanjem na fizične in kemične procese, ki v njem potekajo.

Narava, ki jo je preoblikoval človek, in tehnične naprave, ki nanjo učinkujejo, se bodo zile v enoten in celovit sistem. S preoblikovanjem narave z njenim organiziranjem, je človek ustvaril principielno novo stanje – bioteknosfero. Tvori jo fizično okolje in v njem bivajoči organizmi, ki so vključeni v naravo tehničnih naprav, ki fizično okolje kontrolirajo in ga v precejšnji meri tudi ustvarjajo.

Seveda si lahko zamislimo tudi drugo pot rešitve problema – zgraditev sistema tehničnih naprav na površju Zemlje, ki bi v celoti zamenjale biosfero, t. j. naprav, ki bi dobivale snov in energijo iz fizičnih virov in ju predelale v človeškem organizmu dostopno obliko. Toda praktične prednosti te poti so nedoločljive in razen tega je njena principielna možnost zelo sumljiva in zahteva resne dokaze. V resnici se tehnične naprave, ki bi zamenjale živo snov biosfere, verjetno izkažejo za manj zanesljiv in praktičen sistem kakor pa elementi prvotne biosfere. Čeprav je človek biosfero že preoblikoval, jo je narava dodelala v procesu dolgotrajnega razvoja. Energetski izračun vzbuja dvom o popolni zamenjavi žive snovi in elementov prvotne biosfere s tehničnimi napravami. Taka zamenjava vodi k popolni odpovedi izkoriščanja sončne energije. Njeno mesto bi zavzela energija tehničnega izvora; z njeno pomočjo bi izdelovali hrano za ljudi in prosti kisik za atmosfero. V rezultatu se pojavljata dva po velikosti primerljiva tokova energije: neizrabljiva energija sončnega žarčenja in izrabljiva (omejena) energija tehničnega izvora. Oba tokova se na koncu pretvorita v toploto, ki po količini nekolikokrat presega dopustni delež toplote, ki je lahko oddana na površino Zemlje. S tem se pojavi nevarnost katastrofalnih sprememb klime in fizično-geografskih pogojev.

Načeto vprašanje ima tudi drugo plat.

Problematično je, če človek sploh more izpodriniti vse oblike žive snovi. Težko je priznati, da človek lahko izpodrine vse oblike mikroorganizmov, za katere sam predstavlja ali lahko postane dobro okolje za njihov obstoj. Toda če človek izpodrine vse oblike žive snovi razen mikroorganizmov, ali bo tedaj, ko bo ostal sam zmogel preživeti v boju s hitro razmnožujočimi se organizmi? Drugače povedano, ali je biološki sistem lahko obstojen, če ga sestavljajo le ljudje in številni mikroorganizmi, ki so prilagojeni na človeka kot na okolje svojega bivanja? Temu vprašanju verjetno sledi negativen odgovor.

Tehnični viri energije omogočajo ljudem povečati dotok pretvorjene energije iz narave, ki jo nujno potrebujejo, toda ne morejo odstraniti potrebe po energiji biotičnega izvora in ukiniti odvisnosti ljudi od drugih oblik žive snovi.

Možno je, da lahko na neki zelo visoki stopnji razvoja tehnike nastopi popolna emancipacija človeka od ostalih oblik žive snovi, vendar bo veliko pred tovrstno emancipacijo zastavljena uresničitev poti razvoja, ki se nam kaže edino mogoča: izgraditev bioteknosfere, t.j. sistemov, ki organsko povezujejo geofizično okolje, živo snov in urbano-tehnične objekte.

Potemtakem na površju Zemlje nastaja novo okolje bioteknosfere, okolje, ki bo sposobno za življenje samo v tem primeru, če bo v njem realizirano stanje ekološkega samooskrbovanja. V tej zvezi je potrebno opozoriti na sledeče. Pogosto naletimo na prepričanje (čeprav v zastri obliki), da ni živa snov sposobna ustvariti stanja ekološkega samooskrbovanja le v pogojih nespremenjene biosfere, temveč tudi v naravi, ki jo je spremenilo urbano učinkovanje in gospodarska dejavnost ljudi.

Rečeno drugače; pojavlja se prepričanje, da ima narava neomejeno sposobnost samoobnavljanja in samočiščenja takrat, kadar je onesnažena ali kako drugače poškodovana zaradi dejavnosti ljudi. V določeni meri velja to za kratkotrajna in lokalna učinkovanja, ki jih biosfera pogosto tako ali drugače prevlada. Toda to ne pomeni, da je narava sposobna prevladati permanentna učinkovanja, posebej še, če niso le lokalna, temveč so kontinentalnih ali globalnih razsežnosti. Nasprotno lahko z vsoto gotovostjo sklepamo, da predstavljajo za naravo največjo nevarnost. V vsakem primeru ne moremo računati na to, da v pogojih bioteknosfere poteka ekološko samooskrbovanje nenačrtno, da nastaja samo od sebe. Dejansko naletimo na drugočno situacijo. Ekološko samooskrbovanje v bioteknosferi mora izhajati iz prizadevanja ljudi, vsote njihovih razumnih aktivnosti.

Osnovna specifičnost biosfere je v tem, da poteka po zakonih součinkovanja fizičnih in bioloških procesov in pojavov. Zveze med fizičnim okoljem in živo snovjo so vir tega samoreguliranja biosfere. Rezultat je stanje biološkega samooskrbovanja. S preoblikovanjem prvotne biosfere v bioteknosfero se h kompleksu zaključenih součinkovanj med živo snovjo in fizičnim okoljem pridruži vpliv urbano-tehničnih elementov, ki porušijo ali deformirajo nenačrtna, naključna ujemanja, ki omogočajo dobro samoregulacijo biosfere. V biosfero ne smemo posegati z novimi, njej tujiimi silami; potrebno jo je razumno spreminjati, ustvarjati v novih pogojih stanje elokološkega ravnovesja, ki je nujno za človeka in za vse forme žive snovi, ki v njej obstajajo. Pametno se je okoristiti z nauki same biosfere, t.j. prevzeti metode formiranja ekološkega samooskrbovanja in jih prilagoditi za specifične pogoje bioteknosfere.

V urbano-tehničnem sektorju bioteknosfere se ustvarjajo iz snovi obdajajoče narave stvari in produkti, ki so potrebni človeku. To okolju odvzema nekatere snovi biotičnega izvora, ki se uporabljajo kot surovine, delovna sredstva ali kot viri energije. Če se snovi, ki so iz okolja odvzete, ne bodo vrstile v obliki, ki je primerna za vključitev v naravno biotično kroženje, bo prihajalo do naraščajočega osiromašenja naravnega okolja; primanjkovalo bo snovi, ki so nujno potrebne za neprestano samoobnavljanje žive snovi, ter za obstoj prihajajočih generacij. V tem primeru se bodo nepovratno skrčili viri in nakopičili neuporabni odpadki.

Da do tega ne bi prišlo, je nujno, da bi se spreminjanja snovi v naravi in urbano-tehnična spreminjanja zila v enoten cikel, t.j. da bi industrijsko-tehnična spreminjanja samo podaljševala cikle prvotne biosfere, ne pa jih razdirala. To pomeni, da mora vzporedno z industrijo, ki ustvarja za človeka potrebne stvari in materiale, obstajati industrija za spreminjanje odpadkov in odsluženih materialov v snovi, ki se lahko vključijo v biotično kroženje. Drugače rečeno: vse kar vzamemo naravi, je dolg, ki ga moramo vrniti. Razen tega se moramo izogibati takšnega razporejanja snovi na površini Zemlje, ki lahko izzove nezaželene fizično-kemične spremembe, t.j. nedovoljenega globalnega trošenja snovi, ki so za organizme škodljive.

Se nekaj besed o energetskih posebnostih bioteknosfere.

Da bi živa snov v pogojih bioteknosfere lahko izpolnjevala svoje funkcije, je predvsem potrebno, da urbano-tehnični del ne povzroča preprek za dotok sončnega žarčenja do žive snovi na površju Zemlje. Do tega lahko pride zaradi znižanja propustnosti atmosfere, ki jo (lahko) povzročijo aerosoli industrije. Pojav, ki je danes pogost v deželah z velikimi mestnimi površinami.

Urbano-tehnični del atmosfere ne le oslabi dotok sončnih žarkov, temveč tudi preprečuje nakopičenje energije v živi snovi, do česar lahko pride pri obširnejših onesnaženjih okolja s snovmi, ki onemogočajo fiziološko aktivnost rastlinske odeje.

Toda pri pravilni organizaciji bioteknosfere je vloga urbano-tehničnega dela drugačna, v bistvu nasprotna predhodni. V resnici se bo verjetno lahko s tehničnimi vplivi na zunanje okolje na področjih, ki jih pokriva rastlinska odeja, ustvarila večja produktivnost le-te, kar bo doseženo z učinkovitejšim izkoriščanjem sončne energije. Primer tovrstnih učinkovanj je podaljšanje vegetacijskega obdobja z dodatnim osvetljevanjem, ali odstranitev učinkov večnega mraza s podzemnim ogrevanjem tal s tehničnimi sredstvi.

Ob zaključku razmišljanja o spreminjanju biosfere v bioteknosfero je potrebno reči naslednje. V prvotni biosferi ekološko samooskrbovanje žive snovi nastaja kot rezultat njene biološke aktivnosti. V bioteknosferi se človek izloči iz prvotne žive snovi in v novih pogojih lahko istočasno ekološko oskrbovanje žive snovi in človeka nastaja samo kot rezultat pravilnega spajanja biološke aktivnosti žive snovi in ustrezne gospodarsko-tehnične dejavnosti človeške družbe.

Samo vodenje človeške družbe ima pri tem ogromen pomen. Od njega je odvisno, ali bo v bioteknosferi uresničen princip ekološkega samooskrbovanja ali pa bo prišlo do ekoloških katastrof. Človek mora združiti živo snov prvotne biosfere s takšnim kompleksom urbano-tehničnih objektov, da dobljeni kompleksni sistem ustvarja in ohranja pogoje, ki so nujni za njegov obstoj in s tem za obstoj človeka.

Zahteva, da bi bili v bioteknosferi izpolnjeni pogoji ekološkega samooskrbovanja, predstavlja sama po sebi resno omejitev. Toda bilo bi napačno misliti, da ta zahteva izključuje možnost progresivnega razvoja bioteknosfere. Primer še nenačete prvotne biosfere kaže, da se sistem, ki se ravna po principu ekološkega samooskrbovanja, lahko progresivno razvija tako, da postopno pridobiva vse kompleksnejšo strukturo in vse popolnejše funkcioniranje.

Toda vseeno zahteva po ekološkem samooskrbovanju ustvarja določene prepovedi, ki omejujejo različnost možnih poti razvoja. Predvsem je izključena možnost neomejene količinske rasti kvalitativno nespremenljive variante bioteknosfere. Izključena je tudi možnost neskončnega naraščanja nekaterih parametrov, npr. števila prebivalstva ali količine energije, ki jo bo človeštvo proizvajalo.

Toda človeštvo ne more stati na mestu. Dokler bo obstajalo, se bo bioteknosfera razvijala v nove kompleksnejše in popolnejše strukture. Toda nekaj bo moralo ostati nespremenjeno. V vseh etapah razvoja mora bioteknosfera ostati v ekološkem ravnovesju, v skladu z zakoni narave in s potrebami človeške družbe, ki se morajo zadovoljevati. Ta zahteva se v pogojih bioteknosfere ne bo oblikovala sama. Nastala bo kot rezultat usmerjenih vplivov družbe na sile narave. V bioteknosferi se mora okolje, ki nas obdaja, istočasno podrežati bistveno različnim zakonom, naravoslovnim na eni in družboslovnim na drugi strani. Zato znanstveno spoznanje bioteknosfere in možnih poti njenega razvoja zahteva sintezo naravoslovnega in družboslovnega raziskovanja.

prevedel: Slavko Hožjan

INTERVJU

BOJ ZA DRUGAČNO TEHNOLOGIJO JE IZGUBEJEN BREZ BOJA ZA NOVO DRUŽBO, TODA TUDI BOJ ZA NOVO DRUŽBO JE IZGUBLJEN BREZ BOJA ZA DRUGAČNO TEHNOLOGIJO

dr. ANDREJ
KRN

O AKTUALNI EKOLOŠKI PROBLEMATIKI SMO SE
POGOVARJALI Z DR. ANDREJEM KIRNOM S FSPN
POGOVOR STA PRIPRAVILA IN VODILA
R. PODGORNIK IN S. HOZJAN

Zadnja večja kriza kapitalsko-blagovnega produkcijskega načina, ki se je začela v šestdesetih letih, je postavila na prizorišče kvalitativno nov element — degradiranje in uničevanje človekovega okolja. V tem okviru se ekologija in sploh postavljanje ekološkega vprašanja kot posebnega vprašanja vmeša v miselni horizont meščanskega humanizma, namreč humanizma v odnosu do narave. Koliko je pristop reprezentativnega dela ekološke literature, ki se suče okoli ideologemov „vesoljska ladja Zemlja“, „vsi smo v istem čolnu“, „korist skupnosti je pred koristjo posameznika“ int., ideološki in kako to ideološko preseči?

Ideološkost navedenih krilatic obstoji toliko, kolikor se z njimi zabrisuje in potiska v ozadje razredna razsežnost ekološke situacije. Ne more pa biti sporno, da je planet Zemlja skupni dom vseh razredov, celotne človeške skupnosti ne glede na to, kako globoko je ta v sebi razklana. Zemlja in njena biosfera je ena lahko funkcionalna in obstoji le kot integrirana celota, toda to naravoslovno dejstvo v ničemer ni preprečilo in onemogočilo njenega razkosanja na privatno lastnino in tega, da se jo izkorišča in upravlja po privatno-lastniških razrednih kriterijih in interesih. Globalni ekološki interesi skupnosti ne morejo biti v nasprotju z življenjskim eksistenčnim interesom posameznika, če ne nastopa kot posebej izločena privatiziranih ekonomskih interesov določenega razreda. Res je, da smo v „istem čolnu“, toda nismo v istem čolnu na enak način in to otežuje reševanje potaplajočega čolna. Ko bomo na skupni ladji enakopravni, se bomo lažje zedinili, kam bomo ladjo usmerili in kako bomo z njo ravnali in jo upravljali.

Študija znanstvenikov MIT „Meje rasti“ pod okriljem Rimskega kluba načena vprašanje omejenosti naravnih virov in življenjskega prostora. Gre mar tu za regresijo na malthusijanske pozicije oziroma na neko premlevalje „novo-starih“ dilem ali pa je dejanski odraz dejstva, da je kapitalizem v svoji univerzalni razširjenosti trčil sam vase?

Meja in s tem konec, ob katerega trka kapitalizem, je po drugi strani začetek drugega. Kako in kako socializem more in mora te meje preseči?

Mislím, da ne gre preprosto za regresijo malthusijanske pozicije. Ne smemo pa pozabljati, da kljub vsej neizprosnosti kritiki Engels priznava Malthusa, da je obrnil pozornost na probleme prebivalstva in tako prispeval k nastanku nove znanosti-demografije. Ne glede na vse metodološke in idejne omejenosti so v študiji Meje rasti obravnavani z realnimi, ne pa izmišljenimi, globalnimi problemi človeštva. Že to je zadosten razlog, da bo problematika, ki jo je študija indentificirala, preživela svoje številne tako marksistične kot nemarksistične kritike. Življenjsko moč in resnost njenih problemov potrjuje na svoj način tudi to, da na svetu danes obstoja že okoli 30 institucij, ki se ukvarjajo s svetovnimi modeli. Naj nastejem nekaj tovrstnih projektov, ki so že dovršeni ali pa se še izvajajo: World Dynamics, Predicament of Mankind-Limits to Growth, On the Future Japan and the World - A Model Approach, Latin America World Model 1 skupina Bariloč), Strategy for Survival, Problem of Population Doubling, Decision Making Trial and Evaluation Laboratory (DEMATEL), Social and Technological Alternatives for the Future (STAFF), System Analysis Applied to Forecasting to Future, Reshaping to International Order (RIO), Interfuturs (OECD), The Future of World Economy) (študija Združenih narodov), model SARUM (Anglija) model FUGI (Japonska). Zvrstilo se je nekaj mednarodnih konferenc Rimskega kluba: Dunaj 1969, Bern 1970, Quebec 1970, Pariz in Tokio 1973, zahodni Berlin in Salzburg 1974, Moskva 1977, Alžir 1978. Ne po metodološkem pristopu in tudi ne po rezultatih ne moremo Meje rasti kratkoma izenačiti z neomalthuzijanstvom in hkrati s tem razvednotiti celotno prizadevanje. Model ni fatalističen, ampak prognostično alternativni, saj vključuje človekovo akcijo. V nadaljnjih tovrstnih modelih se je izvršil premik od ekstrapolativnih k normativnim modelom. Skupina Bariloč iz Latinske Amerike pa je tudi opustila prizadevanje za nekažno ideološko nadobitnost. Malthus ni obravnaval nobenih zvez med prebivalstvom, energijo, mineralnimi surovinami in ekološkimi posledicami. V neki bistveni točki celo zanika Malthusa. Postavljajo namreč tezo, ki jo je Malthus odločno zanihal, da je tudi ekonomska rast eksponentialna in da s takšno rastjo ne morejo tekmovali mineralni, energetski viri ter boj za preprečevanje ekoloških posledic. Avtorji Meje rasti so poudarili, da je treba istočasno kontrolirati vrsto parametrov ne pa samo prebivalstva. Če se npr. reši samo problem omejenosti

surovin in energije, še ni rečeno, da smo obvladali tudi destruktivne ekološke učinke. Če pa bi obvladali ekološke učinke, pa še ni rečeno, da smo rešili vprašanje surovin. Če rešimo vprašanje energije, še ni nujno rešeno vprašanje surovin in če smo rešili vprašanje hrane surovin, energije, a pustimo odprto vprašanje rasti prebivalstva, ostane nerešeno vprašanje prostora itd. Malthus ni razmišljal v takem širokem kontekstu. Tudi sovjetski kritiki avtorje Meje rasti pogosto obtožujejo neomalthuzijanstva, toda hkrati so prišla opozorila iz vrst naravoslovcev (Budyko, Ryčkov idr.), da se je treba izogniti poenostavljanju pri ocenjevanju tovrstnih del in da je od kritike treba preiti k organiziranju lastnih raziskovanj. Budyko se je zavzel, da se ustanovi Institut za globalno ekologijo. Marx je razkril predvsem družbene meje rasti kapitala, svetovni modeli Rimskega kluba pa v bistvu razkrivajo fizične meje razširjenosti družbene reprodukcije sploh, ne le v njeni kapitalistični obliki. Avtorji so vložili v svoj model ne samo svoja obširna znanja in množico statističnih podatkov, ampak tudi svojo zgodovinsko omejenost in družbene predsodke. Pri vsaki ekstrapolaciji se ekstrapolira tudi naša nevednost. Pesimističnih zaključkov iz ekstrapolacij ne moremo odpravljati z istim nezanesljivim sredstvom: z optimističnimi zaključki iz „pozitivnih“ ekstrapolacij. Kritiki Meje rasti pogosto uporabljajo to nezanesljivo orodje.

Nekaterim meščanskim ideologom se kaže tehnika kot pravi vsakega zla; pri tem seveda pozabljajo, da tehnika po sebi ni nič, da nima neodvisne zgodovine, temveč je vpeta v odnose produkcije in reprodukcije družbenega življenja. Če torej v tehniki, ločeni od družbeno-ekonomskih odnosov, vidimo izvirni greh ekologije, se lahko pogreznemo le v antitehnične utopije in zgodovinski utopizem. Kakšna je dejanska vloga tehnike v procesu nastajanja „ekološke krize“?

Obstojata dve osnovni skrajni varianti pojasnitve izvora sodobne ekološke situacije: a) sociologistična-politično- ekonomska b) tehnicistična

Po prvem razumevanju je vse odvisno od družbenih odnosov, od družbenoprodukcijskega načina. Relativno samostojna vloga tehnike in človekovih potreb pri nastajanju ekoloških učinkov je zanikana. Po drugem konceptu pa je vse odvisno od značaja tehnologije in družbene spremembe za reševanje ekoloških problemov niso bistvene. Obe interpretaciji sta po mojem mnenju zelo enostranski tako pri pojasnjevanju vzrokov kot pri iskanju rešitev. Zgodovinski materialistični pristop se ne more zadržati pri takih omrtvičenih, nasproti postavljenih abstrakcijah. Produkcijski proces je enotnost produktivnih sil in odnosov in zato tudi ni mogoče procentualno količinsko izraziti, kolikšen delež onesnaženja okolja povzroča tehnika, koliko pa družbeni produktivni odnosi. Če je človekov znanstveno-tehnični odnos do narave tipičen družbeni odnos in zunaj družbe ni mogoč, potem v širokem pomenu besede ne obstajajo nobeni drugi izvori ekološke krize razen družbenih. Znotraj kategorije „družbenega“ bi lahko razlikovali naslednje specifične dejavnike ekoloških učinkov: ekološki tip tehnike (energetske, transportne, komunikacijske, rekreacijske, vojaške idr.), demografski tip (pospešena rast prebivalstva), rast različnosti in obsega človekovih potreb, urbanizacija, specifičnost produkcijskega načina, v okviru katerega se medsebojno povezujejo in pogotuje vsi poprejši navedeni dejavniki. Če obstoji globalna, sistemska razredna opredeljenost produktivnih sil in s tem tudi tehnika, je v ekoloških učinkih tehnike v posredovani obliki že vsebovan moment razredne opredeljenosti. Vsaka stopnja materialno-tehničnih pogojev življenja je sicer družbeno-zgodovinski produkt, toda vedno obstoja neki družbeno-tehnični odnos do narave, ne glede na njegove možne družbene oblike. Tudi socialistična potrošnja in produkcija imata velikanske zahteve do narave, z njimi so povezani najraznovrstnejši destruktivni ekološki učinki. Vsi vidiki ekološke situacije nimajo samo razredne, ampak tudi splošno družbeno osnovo. Bo mar socialistična in komunistična družba — njena neblagovna proizvodnja — proizvedla takšen perfektni znanstveno-tehnični produkcijski in potrošniški odnos do narave, da ne bo nobenih pomembnih ekoloških posledic? Osebo ne verjamem v to pravilico. Naravoslovna tehnična stran produkcije je opredeljena tudi z naravnimi zakonitostmi. Določeni produkcijski način izkorišča določene izseke in vrsto naravoslovnega znanja in na njem gradi svoj tip tehnike. Glede na to, je vsaka tehnika ne samo naravoslovna, ampak tudi družbeno opredeljena. Ni pa takšnega sistema tehnike, ki ne bi imel nikakršnih ekoloških posledic. Iz Marxove koncepcije dvojnega značaja dela izhaja tudi dvojni značaj tehnike, iz tega pa sledi obveznost, da ne moremo razdvajati „tehničnih“ in družbenih vzrokov ekoloških posledic. Dvojni značaj tehnike ni dovolj upoštevan pri analizi sodobne ekološke krize. Družbeni način produkcije in celota družbenih odnosov pa izvajata pritisk za zgodovinsko preobrazbo produktivnih sil in za novo tehnično bazo družbe, ki bo v ekološkem pogledu bolj sprejemljiva. Pri funkcioniranju, proizvodnji ali potrošnji poljubnega tehničnega sredstva s svojimi ekološkimi učinki. Konkretno vsebino in intenziteto teh učinkov je možno dolgoročno spremeniti z družbenim načinom produkcije, jih preusmeriti in zamenjati določene učinke s takimi, ki so mogoče za človeka bolj sprejemljivi in manj škodljivi.

Zgodovinsko vzeto tudi socializem ni imun na „ekološko krizo“. To dejstvo služi nekaterim avtorjem kot voda na mlin za potrditev teorije konvergence, ne vidijo pa in pravzaprav nočejo videti, da je tudi socializem protisloven proces, ki po eni strani še vedno kaže znamenja stare družbe, po drugi strani pa to staro že presega. Se torej „ekološka kriza“ pojavlja kot posledica še nepreseženih elementov blagovne produkcije?

Neobvladovanje družbenih lastnosti produktov kot blaga je vodilo v ekonomske krize. Neobvladovanje materialnih fizičnih lastnosti blaga v njihovem celostnem medsebojnem učinkovanju v odnosu do narave pa je vodilo v sedanjo ekološko krizo, ki je postala časovno opazna mnogo kasneje kot pa ekonomske krize blagovne produkcije. Zelo napačen in utopičen sklep pa bi potegnili iz tega, če bi sodili, da bo konec blagovne produkcije tudi konec možnih kriznih odnosov med naravo in družbo. Protislovje med naravo in družbo presega in preživi razredna protislovja. Če produkti nimajo več lastnosti blaga, so se mar s tem spremenile njegove fizikalne, kemične, biološke elektromagnetske in druge lastnosti? Komunistična neblagovna produkcija izkorišča seveda lahko popolnoma druge naravne lastnosti produktov, proizvede lahko popolnoma drugo naravoslovno-tehnično vsebino produkcije, toda s tem se ne bodo izgubile neke njihove določene materialne lastnosti in določeno materialno ekološko učinkovanje teh produktov. Človekove materialne potrebe ostanejo tudi pri neblagovni produkciji in v zvezi z njimi tudi določene ekološke posledice. Boj za drugačno tehnologijo je izgubljen brez boja za novo družbo, toda tudi boj za novo družbo je izgubljen brez boja za drugačno tehnologijo. Potrebno je teoretično in praktično obdržati enotnost teh dveh procesov. S tem pa se nakazuje tudi velika družbeno-zgodovinska razredna vloga naravoslovno-tehnične inteligence. Ne glede na vse nujne in potrebne napore v smeri ekologizirane tehnologije menim, da se naglo bliža čas, ko bodo tudi socialistične družbe morale pogledati resnici v oči in kljub vsem novim tehnično-naravoslovnim možnostim sprejeti zavestno ekološko samoomejitev svoje produkcije in potrošnje.

Narava ekološkega boja znotraj kapitalizma je močno protislovna, brez enotne politične usmeritve. Same potrebe po ekološko neodegradiranem okolju torej očitno še niso dovolj, da bi kazale na neizogibnost socializma. Kdaj in kako lahko te potrebe postanejo take, da se začne zahtevati korenita družbena preobrazba?

Ljudje že množično občutijo, da ni mogoče iti naprej na star način nenehne rasti produkcije in potrošnje, ni pa še izoblikovana zavest o tem, kako ubrati novo pot. Ekološki sindrom je nadvomno izrazil nezaupanje v vladajoči meščanski vrednostni svet in obstoječi način življenja. Pomagal je k distanciranju do obstoječega sistema, ni se pa še afirmativno iztekel v zahtevo po socialistični preobrazbi obstoječega načina produkcije. Toda tudi to je že nekaj. Obstoječe demokratske leve sile morajo posvetiti več pozornosti ekološkemu problemu in jih vključiti v širši politično-ekonomski kontekst in strategijo razrednega boja. Brez te teoretično-politične zavesti, same ekološke stiske in potrebe lahko ne izvenijo v socialistično alternativo, ampak v zahtevo po večji avtoriteti države in državno-kapitalističnega upravljanja z naravo in naravnimi predpostavkami produkcije in življenja sploh. Nekateri razkrivajo ekološko gibanje kot ideologijo srednjih slojev, ki so že okusili sadove industrijskega razvoja in materialne blaginje in si jih prilastili, sedaj pa zahtevajo še čisto okolje. Tiisti, ki umira od lakote, se gotovo ne bo spraševal, če kruh ali mleko, ki sta mu dosegljiva vseubijeta DDT. Toda iz tega ni mogoče izvesti sklepa, da je boj proti degradaciji okolja konservativen in nesmiseln, dokler niso rešeni osnovni eksistenčni problemi velikega števila ljudi na našem planetu. Ekološko gibanje omejuje strategijo kapitala v izkoriščanju narave in s tem njegov neoviran, svobodni razvoj. V tej elementarni točki, če ne obstojijo še druge, se razodeva razredno progresivna narava ekološkega gibanja.

Potreba po ekološko neodegradiranem okolju predstavlja torej „manj neposredno, toda bolj temeljno potrebo, ki je ne more zadovoljiti nobena zahteva potrošnje“. (A. Gorz:

Delavska strategija in neokapitalizem, str. 23). Kot taka se meša tudi v razredni boj v sodobnem kapitalizmu. Kako in na kateri strani?

Dejstvo, da se tudi v socializmu pojavlja „ekološka kriza“, ni, kot se zdi, prav nič pripomoglo k temu, da bi delavski razred kot vladajoči razred prehitel meščanske ekologije v nakazovanju rešitev ekoloških problemov, ki bi se lahko vsilile tudi kapitalizmu in s tem pripomogle k njegovemu koncu. Od kod tak vakuum v ekologiji socialističnih dežel?

Znano je dejstvo, da je socializem zmagal najprej v ekonomsko-tehnološko zaostalih kapitalističnih deželah. To mu je navrglo reševanje mnogih materialnih problemov, ki jih je razvil kapitalizem

že davno pustil za seboj. Takšne materialne možnosti so socializem v marsičem utesnile, da ni mogel postaviti v ospredje pristnih socialističnih problemov družbenega razvoja. Pospešena izgradnja novih produktivnih sil je v glavnem potekala ne glede na ekološke vidike. Upoštevanje teh bi ekonomsko otežilo gospodarski razvoj. Izpolnjevanje državnega plana je bila primerna skrb in kdo naj bi pri tem še upošteval preventivne ekološke mere. V SZ pa so obsežna naravna bogastva še premagala utrjevati iluzijo, da so le-ta neizčrpana in da je precej prezgodaj, da bi se do njih vedli bolj vestno in varčno. Kljub temu pa se je vendarle treba spomniti, da je bil v Moskvi že leta 1929 prvi Vsesvezni kongres za varstvo narave. Ob koncu šestdesetih let je v Sovjetski zvezi začela nastajati bogata teoretična ekološka naravoslovna literatura, vendar pa v glavnem še ni bil pogojevan družbenopolitični vidik. Vprašamo pa se tudi lahko, če obstoječe realne okoliščine niso botrovale tehnokratski, ekonomistični teoretični pozabi ekološke dediščine, ki je prisotna v delih klasikov marksizma. Iz drugih razlogov pa je v to pozabo prav tako vodila varianta „ustvarjalnega“ „aventičnega“ marksizma, ki je izpeljala z nasprotne humanistične strani razvojitve zgodovine narave in zgodovine samostojnih zakonitosti in torej tudi brez ekoloških zakonitosti. Takšna teoretična pozicija je onemogočila samostojnih zakonitosti in torej tudi brez ekoloških zakonitosti. Takšna teoretična pozicija je onemogočila razkritje ekološke problematike. Za fichtejansko varianto marksizma je narava kot objektiviteta objekta zgolj opredmetena subjektiviteta subjekta, torej bistvo narave ni nič drugega kot opredmeteno človekovo delo. Obstajali so realni družbeni in idejni teoretični razlogi, da se je v okviru marksizma zaprla možnost za globoko filozofsko osmislevalje globalne ekološke situacije. Sodin, da se v sedemdesetih letih ta deficit v svetovni marksistični misli vse hitreje odpravlja.

Tudi pri nas se srečujemo z „ekološko krizo“, vendar se le-ta večinoma obravnava kot nekaj neljublj eksces (npr. v primeru celjske cinkarne), ne pa kot nujnost, ki jo producirajo protislovja naše družbe. Pri razreševanju teh ekoloških „ekscosov“ potemtakem ostajamo na nivoju meščanskega prava. Kako to stanje preseči?

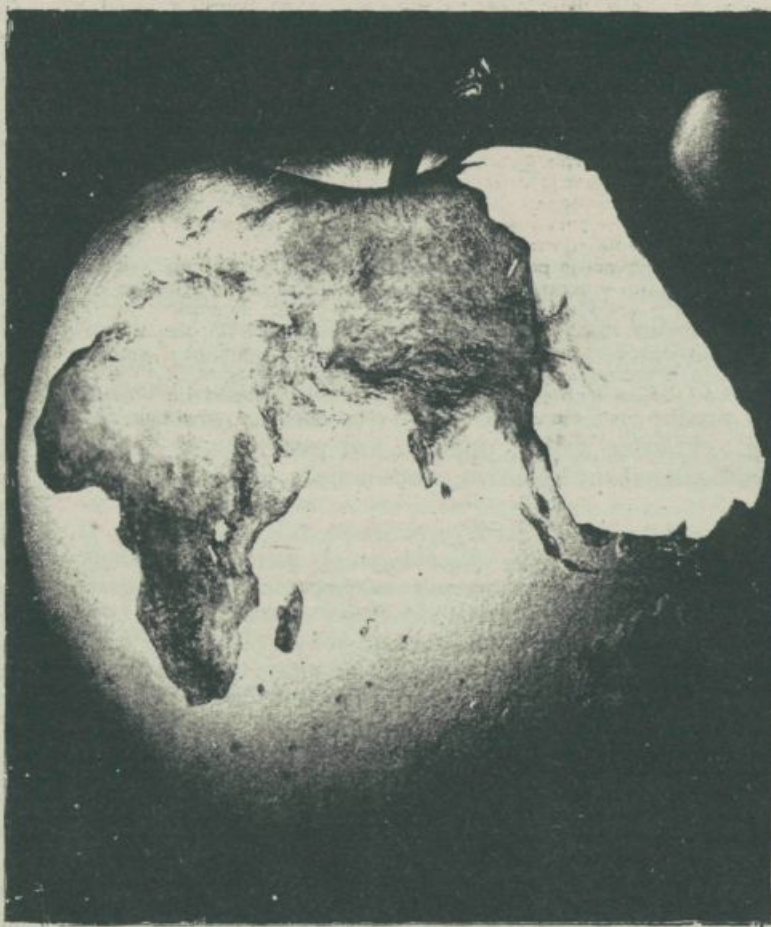
Ekološki boj ima v naši družbi pomembne politične komponente. To je boj proti tehnokraciji in „strokovnjakom“, ker reševanje ekoloških problemov ni le stvar strokovnjakov in ostalih „poklicanih“ („It is your world, don't leave it to the experts“). Kako konkretno opredeliti ekološko bojišče v naši družbi?

Zajeti je treba celotno ekološko situacijo in jo jemati kot celoto, ne pa le posameznih primerov. V znanstvenem okviru ni nič bolj abstraktnega in nekonkretnega kot zadrževanje pri posameznih primerih. Boj za dohodek v delovnih organizacijah, za ekonomsko uspešnost in učinkovitost je potekal dolgo časa brez spoštovanja ekoloških mer. Lokalističen in atomiziran odnos delovnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti do naravnega okolja ni mogel pripeljati do celovitega ekološkega koncepta in akcije. Zdi se, da se do lokalne, atomizirane ekološke potrebe in kritiki odražajo v atomiziranem, razbitem, parcialnem tehnično-naravoslovnem inpericističnem raziskovalnem pristopu do ekoloških problemov. Takšna faza ni zgolj subjektivna slabost posameznikov, ampak tudi splet objektivnih okoliščin in pogojev. S tem ne mislim razvednotiti skrbnega in napornega dela številnih raziskovalcev in njihovega praktičnega angažiranja za zaščito okolja. Potrebna pa je celovitejša integralna misel in s tem tudi celovitejša družbena akcija. Treba je postaviti vseobsegajoči program ekologizirane tehnike. Pa se to bo dovolj v bližnji bodočnosti. Postavlja se vprašanje samega bivanja in smisla družbeno-tehnološkega razvoja, samega smisla in bistva specifične človekove dejavnosti v naravi. Zakaj nenehna razširjena družbena reprodukcija? Da bi človek nenehno količinsko in kvalitativno širil obseg svojih potreb? Da bi se lahko potrjeval kot ustvarjalno bitje, ki nenehno vpeljuje novosti v razširjeno reprodukcijo? Da bi postali ekonomsko učinkovitejši? Toda ekonomska učinkovitost je smiselna, če bo tudi ekološko učinkovita. Komu bo še potrebna ekonomska učinkovitost proizvodnja, če ob takšni proizvodnji ljudje ne bodo mogli živeti? Mar takšna neekologizirana ekonomija ne vodi v absurd: povečala naj bi radost in užitek življenja, toda hkrati spodkupa naravne predpostavke življenja? Takšna ekonomija se ponaša kot Sagarinova koža: čimveč želja nam izpolni, tem krajše postaja naše življenje. Na obzorju se rišejo silni dialektični paradoksi med družbenim razvojem in naravo. Nisem prepričan, da bo z neblagovno produkcijo ekološki problem enkrat za vselej zbrisan z dnevnega reda. Vprašanje ekoloških razsežnosti razširjene družbene reprodukcije v socializmu in komunizmu preživi blagovno proizvodnjo. Razširjena blagovna produkcija pa samo še bolj zaostrejo ekološko dimenzijo in ji daje svojstveno obseležje.

Ekološka problematika ni monopol strokovnjakov, ekspertov. To je življenjsko vprašanje nas vseh. Strokovna znanstvena spoznanja pa naj pomagajo mobilizirati družbeno zavest in ljudi, da ne bomo ostali samo pri spoznanjih, ampak da bo znanstveno razkrito in spoznano ekološko dejstvo postalo družben problem, ki bo izražal globoke interese prizadetosti in pripravljenosti ljudi, da ga temeljito rešujejo oboroženi z vsem razpoložljivim naravoslovnim, tehničnim in družbenim znanjem.

RUDI PODGORNİK

ANATOMIJA POMANJKANJA

Opombe

1. J.M. Forrester: *World dynamics*, MIT, 1971
2. D.H. Meadows in drugi: *Granice rasta*, Stvarnost, 1978
3. H.M. Enzensberger: *Kritika politične ekologije*, Tribuna, 14/15-1979
4. Primerjalj z Engelskim stališčem do utopičnega socializma v predgovoru k prvi nemški izdaji *Bede filozofije*: „Kar pa je ekonomsko formalno napačno, je ob tem vendar lahko svetovno-zgodovinsko pravilno.“

5. K. Marx: *Temelji slobode*, str. 37, Naprijed, 1977
6. A. Kirn: *Marksovo razumevanje znanosti in tehnike*, MK, 1979
7. K. Marx: *Kapital*, str. 437
8. V. I. Lenin: *Imperializem kot najvišji stadij kapitalizma*, str. 65
9. Vsi podatki so iz proceedings 10. svetovne konference o energetiki, 19-23. sept. 1977
10. W. Peters in drugi: *An appraisal of world coal resources and their future availability*; Iz zbornika *Energetika mira*, str. 47, Energetika 1978
11. K. Marx: *Temelji slobode*, str. 156.

(1. del)

Kritika metode

Kritični oris metode „globalne projekcije“ kot metode reprezentativnega dela ekološke literature se mora zpirati na:

1. kritiko formalnih osnov modelov,
2. kritiko izbora spremenljivk v modelih,
3. kritiko posploševanj, ki izhajajo iz modelov.

Formalno osnovo modela „svetovne dinamike“ predstavlja teorija sistemov (1). Skozi računalniški model vzpostavljamo odnose med določenimi izbranimi spremenljivkami ter gledamo časovni razvoj. Tako postavljen model mora biti imun predvsem na dve vrsti bolezni:

- invariantnost značaja rešitve na začetne pogoje.
- veljavnost v zvezni časovni skali.

Kar pomeni: značaj rešitev, torej njihova najbolj surova oblika ne sme biti bistveno odvisen od izbire začetnih vrednosti parametrov, ki v modelu nastopajo. Ponazorimo s primerom: recimo, da smo na začetku predpostavili omejenost naravnih virov, da je na primer premoga zgolj še 5.000 ton. Ob tej predpostavki dobimo na primer okrog leta 1990 globalno krizo zaradi padca proizvodnje tega surovinskega vira. Sedaj v drugače nespremenjen model vstavimo začetno vrednost resursov premoga 5.100 ton. Če se naravna rešitev pri tem bistveno spremeni, model vsebuje inherentno nestabilnost na začetne pogoje ter je brez kakršnekoli spoznavne vrednosti.

Druga vrsta bolezni se nanaša na domneven časovni obseg veljavnosti modela, ki naj ne bi imel preferenčne časovne smeri in naj bi bil znotraj nekega intervala zvezan. Primer: postavili smo model, za katerega trdimo, da velja od leta 1980 do 1985 zopet od leta 2000 do leta 2.005. Če ne pristanemo na zelo natančno opredeljeno cikličnost zgodovine, je takšen model brez smisla. Prav tako za neki model ne moremo trditi, da popisuje dejanske razmere od nekega natančno določenega trenutka naprej (npr. od takrat, ko vključimo računalnik), njegovo območje veljavnosti mora biti razmazano.

Mogoč ugovor zgornji trditvi bi lahko prišel s strani dinamične teorije bioloških populacij. Primer: eksponentno padajoča populacija neke vrste v dani ekološki niši. Za dovolj velike negativne vrednosti časa dobimo nesmiselne velikosti populacije. Seveda moramo najprej določiti smiselnost teh „negativnih vrednosti časa“ samih.

Smiselnost teh retrogradnih ekstrapolacij se postavlja tudi v metodi globalnih projekcij (2). Primer: če neki model napoveduje globalno krizo npr. leta 1990. Poleg tega pa bi nas retrogradna ekstrapolacija privedla do globalne krize leta 1960 (ta negativna vrednost časa je v modelu, ki pretendira na občo veljavnost vse do leta 2000 prav gotovo smiselna), lahko z dobršo mero gotovosti podvomimo o obeh.

Obe notranji omejenosti same formalne osnove metode globalne projekcije postavljata prvo mejo pri veljavnosti modelov svetovne dinamike.

Izbor spremenljivk in njihov značaj deloma določa že sama formalna osnova modelov. V okviru te formalne osnove (teorija sistemov) se poenoti v bistvu raznorodni značaj nastopajočih parametrov, poleg tega pa se zabriše zgodovinsko pogojena realitna pomembnost posameznih parametrov v različnih zgodovinskih obdobjih. Na primer – vprašanje zemljiške rente je bistveno pri prehodu iz fevdalizma v kapitalizem, kasneje pa je njen pomen drugačen. Različnih ekonomskih kategorij potemtakem ne moremo jemati vedno kot enakovrednih, stvar predhodne analize je, da pokaže katera med njimi v dani zgodovinski situaciji deluje kot središče. Tako za Malthusa kot za „svetovno dinamiko“ sta bistveni kategoriji populacija in pa naravni viri.

Ne gre za to, da bi že sam izbor teh kategorij opredeljeval tudi ideološko samih zaključkov, to je morda zadosten razlog za sholastično kritiko. Dejstvo pa je, da „svetovna dinamika“ nikdar ne analizira vmeščenosti posameznih ekonomskih kategorij v celotno strukturo kapitalizma ter na tej osnovi njihove relativne pomembnosti in bistvenosti v danem zgodovinskem trenutku. Ne gre torej za to, da populacija in naravni viri ne bi mogli biti v sodobnem kapitalizmu bistvene kategorije, ki bi opredeljevale njegovo usodo, pač pa nikakor ne morejo biti ad hoc predpostavke analize njegove rasti in meje.

Pri vsaki posplošitvi se moramo natančno zavedati predpostavk izhodne trditve. Ena od osnovnih predpostavk meščanske ekologije pa je homogenost družbena struktura, torej se razredi v ekoloških analizah nikdar ne pojavljajo neposredno in kriče. Če tako „svetovna dinamika“ ignorira razredno razdelitev stroškov in profita, nas torej ne sme čuditi, če tudi v svojih najbolj radikalnih – „globalnih projekcijah“ nikdar ne postane vprašljiva ta razredna razlikanost družbe same, molče jo ignorira ter s tem potrjuje in cementira, oziroma, če se izrazim z Enzensbergerjem: „Cilj (teh globalnih projekcij – op. R. P.) je, da se enkrat za zmerom negira razlika med prvim razredom in zgornjo palubo, ladijskim mostom in kotlarno. Eden od najstarejših načinov opravičevanja zakonitosti razredne dominacije in eksploatacije je ostal od mrtvih v novem ekološkem duhu“ (3). Tako za globalne projekcije nikdar ni vprašljiva samo glagovno – kapitalna produkcija, pač pa zgolj njena rast. Rešitev maladije du siecle, ki jo preživljamo, je torej omejena rast, družba ničelne rasti (steady – state society), ki na neki protisloven način združuje v sebi težnjo kapitala po neprestani ekspanziji in pa mejo, ki smo jo tej ekspanziji postavili mi sami. Družba ničelne rasti je za meščansko ekologijo pravzaprav prokurstova postelja baze kapitalistične družbe, na katero tlačijo družbene odnose, ki ji niso po meri: drug način mišljenja, sprememba kvalitete življenja, drugačen odnos do narave itd.

Mesijanska zastavljenost takšne naivne in utopične kritike kapitalizma sili na plano tudi iz besed prerokov Rimskega kluba: „samo nekaj ljudi misli na bodočnost z vseobsegajočega stališča“. Gre le za to, da jim drugi čimprej verjamemo.

Zagovorniki družbe ničelne rasti se poleg marsičesa drugega ne zavedajo tudi tega, da politično gledano lahko le diktatura fašistoidnega tipa z ostro centraliziranim upravljanjem procesa produkcije predstavlja uresničenje njihovih idealov. Kot vsaka druga utopija je tudi zahteva po družbi ničelne rasti znotraj kapitalizma samega arhitekcijsko dejanje, oziroma če se izrazim z Marxom: „... če ne bi v družbi, kakršna pač je, odkrili prikritih materialnih pogojev proizvodnje in njim ustreznih družbenih odnosov za brezrazredno družbo, bi bili vsi poskusi miniranja zgolj donkihotstvo.“

(4)

Kljub temu, da „svetovna dinamika“ in njene ekološki preroki izhajajo formalno gledano iz napačnih predpostavk ter izpeljujejo utopične zaključke, ekologija stoji trdno zasidrana v protislovljih sodobnega kapitalizma, zato je ekološki boj ne-le upravičen, ampak zgodovinsko gledano nujen (5).

Z zaostrovanjem ekoloških nasprotij se bo moral ekološki boj odtrgati od svoje utopične zibke ter stopiti na trdna tla družbene analize. Kljub vsem pomanjkljivostim je pri tem nedvomno pozitivno vlogo odigrala tudi „svetovna dinamika“, saj je razgalila nekatera protislovja, ki danes sicer nastopajo še v svoji embrionalni obliki, vendar pa bodo z razvojem sodobnega kapitalizma planila na dan v vsej svoji grobosti in nasilnosti.

Energetika (1)

Če hočemo opredeliti naravo energijske krize in analizirati protislovja, ki jo porajajo, moramo najprej ugotoviti, kakšno vlogo ima energijska produkcija kot specifična oblika blagovne produkcije v celoti družbeno ekonomskih odnosov kapitalizma.

Hkrati z razvojem produktivnih sil in vmeščen vanj je potekal tudi procesa ločevanja med orodno – izvršilnim energetsko-pogonskim delom stroja. Le-ta poteka kot del prenosa štirih temeljnih delovnih proizvodnih funkcij na tehnična sredstva (6):

1. energetsko pogonske funkcije,
2. energetsko transportne funkcije,
3. tehnološke funkcije,
4. neposredne tehnične funkcije nadzora in upravljanja.

Tu nas bo zanimala le prva. S tem, ko je orodni stroj postal tudi nosilec delovnih orodij, je hkrati prišlo do ločitve čisto pogonsko energetske funkcije od pravih delovnih operacij. Medtem ko je delovne operacije že v popolnosti opravljal stroj, sta vse večji obseg in teža orodja prišla v protislovje z energetskimi zmoglostmi proizvajalca. Preseganje teh „organskih meja“ pomeni zgodovinsko nadomestitev sile človeških mišic z vetrom, vodo, paro ipd. Poleg tega je bil z odstranitvijo človeka še iz energetsko-pogonskih funkcij delovnega procesa le-ta postavljen na objektivno znanstveno-tehnično podlago oziroma: „kot mašinerija dobi delovno sredstvo takšno obliko materialne eksistence, ki zahteva, da nadomestimo človeško silo s prirodnimi silami in vzkusveno pridobljeno

rutino z zavestno uporabo prirodoznanstva“ (7). Medtem ko je bil energetsko-pogonski del stroja po eni strani neposredno vezan na neko konkretno obliko produkcije blaga, je bil po drugi strani končni člen v verigi predelovalno-transportnega procesa izkoriščanja energijskih virov vetra, vode, pare ipd. Z neprestano rastjo orodno-izvršilnega dela stroja je moral tudi energetsko-pogonski del stroja stalno kvalitativno in kvantitativno spreminjati svojo podobo. Te spremembe so se kazale kot:

1. prehod na izkoriščanje učinkovitejših energijskih virov (od vetra, vode, lesa, do premoga, do nafte itd),
2. prehod na cenejše in obilnejše energijske vire (oba velika zgodovinska prehoda od lesa k premogu in od premoga k nafti sta bila pogojena z obilnostjo in nizko ceno novega energijskega vira),
3. rast predelovalno-transportne industrije energijskih virov (rudniki, železnice, rafinerije),
4. rast neposrednega deleža znanstveno-tehničnih spoznanj pri predelavi energijskih virov (premog kot energijski vir predpostavlja le rudnik in železnice, nafta predpostavlja celoten kompleks petrokemične industrije).

V 19. stol. so ostali posamezni energetsko pogonski agregati med seboj relativno nepovezani, oziroma povezani le preko mehanizma surovinskega trga in nespecifičnih oblik transporta. Do resnične revolucije v energetsko-pogonskem kompleksu velike industrije je prišlo šele s Teslovim odkritjem izmeničnega toka leta 1888. Šele električna energija je lahko razdrobljeno surovinsko predelovalno industrijo energijskih virov strnila pod streho „proizvodne energije“. Specifičen sistem transporta električne energije (daljnovodi) je po drugi strani omogočil trdno povezanost med posameznimi producenti na nivoju celotnega blagovnega trga. Šele električna energija je združila ločene producente v energetsko-pogonsko-surovinski kompleks velike industrije znotraj poenotene produkcije energije kot produkcije specifične vrste blaga.

To revolucijo v energetsko-pogonskem kompleksu velike industrije je opazil že Lenin: „za novejšje uspehe tehnike, za kapitalizem s konca 19. in začetka 20. stol. je najtipičnejša panoga električna industrija.“ (8) Hkrati z revolucijo v energetsko-pogonsko-surovinskem kompleksu je seveda prišlo do revolucioniranja celotne velike industrije, ki je od klasičnih energijskih virov začela vse očitneje in vse hitreje prehajati na električno energijo kot prevladujoči energijski vir. Električna energija in transportni sistem, ki ga le-ta implicira, sta postala ožile in kri blagovne produkcije. Vprašanje energije je potemtakem eno od bistvenih vprašanj sodobnega kapitalizma.

Danes gre nekako 27 % vseh primarnih surovinskih virov energetsko pogonskega kompleksa za proizvodnjo električne energije, pri čemer se ta delež stalno povečuje. Tako se je v deželah članicah OECD količina električne energije na tono primarnih energijskih virov povečala od 793 kwh leta 1970 na 856 kwh leta 1973 in na 938 kwh leta 1976. (9) V zahodni Evropi gre kar 12 % tekočih goriv na račun proizvodnje električne energije, v ZDA 10 % in na Japonskem 28 %.

Poenotenje energetsko-pogonsko-surovinskega kompleksa na osnovi električne energije pa po drugi strani zahteva tudi izčrpavanje klasičnih virov in prehod na neklasične oblike proizvodnje energije. Naravna omejenost virov je tu seveda zgolj zgodovinska in zato relativna, saj jo producira razmerje cen med posameznimi viri na svetovnem trgu in pa čedalje večja konkurenčnost neklasičnih virov (npr. jedrska energija). Da je omejenost „naravnih“ virov „družbena“ se sliši precej paradokсно, saj konec koncev na primer premoga je, kolikor ga je pač nastalo v zemeljski zgodovini, in niti grama več. Toda zavedati se moramo, da naravne vire izkoriščamo vedno na neki družbeno pogojen način, npr. 1.000 ton premoga leta 1594 pomeni vse kaj drugega kot ista količina leta 1871. Nekih naravnih meja torej načeloma ne more biti, saj siromašenje zalog naravnih virov lahko nadomestimo s povečevanjem učinkovitosti njihovega izkoriščanja.

Drugo vprašanje je seveda, če se zgodovinsko gledano oba procesa dohajata.

Celo meščanski avtorji ugotavljajo, da „se znane zaloge premoga z možnostjo neposrednega izkoriščanja lahko bistveno povečajo. Celotna majhna rast cen nafte in naravnega plina lahko pogojuje odkritje novih zalog premoga.“ (10) Omejenost naravnih virov je torej relativna in zgodovinsko sporedna. Načelno vprašanje, ali so naravni viri omejeni, se torej že v osnovi izkaže za ideološko, če pa hočemo njegovo ideološko prebiti, vprašanje kot tako že presežemo. Nerazumevanje te zgodovinsko naravne omejenosti virov je po drugi strani vir migren meščanske ekologije. Tako tudi meje rasti niso nekaj, v kar kapitalizem trči, torej nekaj kapitalu tujega, nasprotno, producira jih sam kapital, ki „po svoji naravi torej postavlja mejo za delo in ustvarjanje vrednosti, mejo, ki je v nasprotju z njegovo tendenco, da se do neskončnosti razširi. S tem, da istočasno postavlja neko njemu specifično mejo, z druge strani pa da teži preko vsake meje, je kapital živo protislovje.“ (11)

Ugotovili smo torej, da od začetka 20. stol. prihaja v energetsko-pogonsko-surovinskem industrijskem kompleksu do pomembnih prestrukturiranj, ki se izražajo kot hitra rast koeficienta elektrifikacije celotnega energijskega sistema.

Celotna proizvodnja električne energije je bila leta 1977 7.300 twh, sumarna električna moč pa je bila na začetku leta 1978 1.760 gw. Strukturo proizvodnje električne energije lahko prikažemo kot:

vrsta	energija	moč
TE	74,5 %	72,9 %
HE	20,0 %	22,0 %
AE	5,5 %	5,1 %

torej največji delež odpade na termoelektrarne, sledijo hidroelektrarne in na koncu je jedrska energija. Tendenco razvoja energije in moči elektrarn nam razkrije ta-le podatek: od leta 1950 do 1977 se je celotna moč elektrarn povečala kar za 14-krat, medtem ko se je količina proizvedene električne energije povečala le za okoli 6-krat. Izkoristek izrabe električne moči se je torej dvakrat zmanjšal. Čemu?

Vzrokov je več. Eden izmed pomembnejših je tudi prestrukturiranje potreb po električni energiji, ki se kaže v velikem naraščanju potreb po vršni energiji. Le-ta spreminja tudi način proizvodnje energije – vse več je vršnih elektrarn, torej elektrarn s srednjo močjo in omejenim, natančno določenim časom delovanja. Zaradi tega prihaja tudi do padca izkoristka celotne električne moči, saj daje vršna moč energijo le v nekem učinkovitem času, ki pa je precej manjši od običajnega obratovalnega časa. Konkretnje: Leta 1975 so elektrarne industrijsko najrazvitejših dežel (zahodna Evropa, ZDA, Japonska) obratovale skupno 11.680 ur, zaradi prestrukturiranja produkcije energije in prehoda na vršno energijo pa je znašal učinkovit čas obratovanja le 5.022 ur. Tendenco k padanju izkoristka instalirane električne moči ni le ekscenčni pojav, ampak je vmeščen v celoto družbenoekonomskih odnosov sodobnega kapitalizma.

Strukturo potreb po električni energiji lahko za leto 1974 predočimo s sledečo tabelo:

sektor	elektr. energija	surova nafta
stanov.-komunalni sektor	38 %	26 %
industrija	39 %	24 %
transport	15 %	24 %
energijska produkcija	8 %	16 %

kar nas preseneti, je enak delež celotnih potreb po energiji, ki odpade na industrijo in na stanovanjsko-komunalni sektor, torej pravzaprav na mestno energetiko. Glede na to, da je prvi v veliko manj vezan na vršno energijo kot drugi, lahko sklepamo, da je mestna energetika osnovni vzrok vršnih primanjkljajev in s tem padca izkoristka instalirane električne moči. Mestna energetika pač sledi občasnim nihanjem, ki jih določa struktura delovnega dne v okviru kapitalno-blagovne produkcije. Enega od osnovnih vzrokov pomanjkanja vršne energije in s tem energijske krize nasploh lahko povežemo torej s padcem izkoristka električne moči, ki je po eni strani pogojen s strukturo delovnega dne in po drugi strani s procesom urbanizacije, kopičenja prebivalstva in s tem z vrtoglavo rastjo mestne energetike.

Lahko torej pričakujemo, da bo energijska kriza v kratkem promovirala dve bistveni zahtevi:

1. po drsečem delavniku (tam, kjer je to seveda mogoče), kar bi uravnilo potrebe po električni energiji, zmanjšalo vršno energijo dvignilo število učinkovitih obratovalnih ur in povečalo izkoristek instalirane električne moči,
2. po deurbanizaciji, kar bi zmanjšalo delež mestne energetike v celotni strukturi potreb po energiji in s tem delež vršne energije, ki bi a son tour dvignil število obratovalnih ur in povečal izkoristek instalirane električne moči.

EKOLOGIJA

PIERRE LEGENDRE

spolnost zakona

Opazke k radelitvi spolov glede na krščanski mit, II. del

„Beseda Jezusa Kristusa ni učinkovita zato, ker je sestavljena iz določenih zlogov, ki bi prisiljevali naravo, da ga uboga, ampak zato ker beseda (la Parole) izvira iz Besede (le Verbe) brez zlogov in ker mora vse, kar iz tega izhaja, izraziti vsemogočnost.“ (Zacharie de Lyzieux: De la Monarchie die Verbe incarner, ou de l'immense pouvoir du plus grand des Roys, des hauts maximes politiques, et du merveilleux ordre qu'il observe dans le gouvernement de son Estat, Paris 1639, str. 212)

Tako nas teologija mehoma vpelje v območje zahodnega Teksta, kjer so razpostavljene tragične pripodobe Prava, popolnoma skrivnostne in resnične pripodobe, na katere se od srednjega veka pa do francoske revolucije nanaša politični diskurz institucij, ki so ga pravniki in ostali tolmači državnega prava razlagali avtentično, legitimno in dosledno. Toda pojavijo se tako zgodovinski miti kot tudi posamezne mitologije: pridejo in oddidejo, se spremenijo, zamenjajo in se pokopljejo. Akademska znanost pa od teh podrasanih in obotavljanj v tekstovnem sistemu prevzame različne oblike, ki se spreminjajo glede na okoliščine, ki so za nas bolj ali manj zanimive; iz tega bom skušal potegniti, kolikor se da, vsakokrat ko si bom prizadeval odkriti poreklo Teksta.

Na tej točki se v mojem razlaganju vsiljuje kratek zastoj v snovi, ki pa jo znova obujam, da bi dodobra zaobjel prostor produkcij, s katerimi imamo opravka: Tekst. Na realni način ta Tekst danes obstaja vpisan v nacionalne inacije Držav. Kajti tudi najbolj gladka zgodovina, taka, ki je bila najmanj sumljiva, da hoče kakorkoli ovreči svetla načela liberalne Republike, je že davno dokazala, kar velja še posebej za francoski primer, ultratradicionalen značaj svojih z javnim ali zasebnim pravom kombiniranih konstrukcij, potem ko je nastopila za revolucijo, ki jo je ideologija po pravici imela za razkrojiteljsko starega režima. Drugače povedano: pravne zasnove industrijske birokracije so zagotovljene z rimsko-kanonično tradicijo ter so zatem enostavno raznežene in preoblikovane s to famozno Revolucijo, ki skupaj s Tekstom zavzema eno in isto mesto. (4) Ker smo o kombinacijah, ki povzročajo, da se zakoniti evropski sistem časovno in prostorsko razvija (in ki ga za nazaj opredeljujemo kot minulo zgodovino), premalo informirani, si bralci antropoloških in psihoanalitičnih del ter celo sami psihoanalitiki težko predstavljajo to stvarnost, ki je ideološko tako nekaj neprijetnega in nezasklepanega in še težje to, s kakšno nesluteno močjo deluje mehanizem za ohranitev tega sistema, za njegovo neprekinjeno posodabljanje, za to, da bi z njim dosegli tisto, kar pravniki često pojmujejo kot človeški napredek, da bi končno spoznali izpopolnjeni red.

Če v industrijski dobi, ki je osnovana na rimskem temelju, obstajajo nasledstveni in zakonski sistem, tehnike postopka in sodnega priziva, razporeditve pogodb in prestopkov, ali se sploh da zamisliti, da se je Zakon (ob pomoči ideoloških učinkov in družboslovnih diskurzov, ki mu ustrezajo s tem, da prinorijo religijo v ozadje) kot za šalo odpovedal vseh svojih simboličnih tvarin, svoji primitivni ravni, da je ta čvrsti mit pogorel skupaj z aristotelizmom in sholastiko kot pravnima principoma, na katere smo opomnili tukaj? Pri tem zelo težko vztrajam: ko se sklicujemo na naivne in stroge sholastične formulacije, nam je zagotovljeno, da razpolagamo z začetnimi in nerazveljavljenimi ureditvami dogmatskega zahodnega diskurza, kajti sholastika naj bi bila bolj ali manj neverjetna, glede na tvarino, ki ji jo posodi institucionalizirani sistem. Mit se pokaže ravno v tem klasičističnem sijaju.

Vrnimo se torej k najbolj jasnim, najmanj spornim postavkam, k tistim torej, ki so plod srednjeveške sholastike, predelali pa so jih pravoznanci Protireformacije, predvsem kazuisti jezuitskega reda in njihovi nasledniki vse do buržoaznega obdobja. (5) Še jeden je v vsevedno urejenosti Zakona industrijska blaznost vnesla svoj prevrat. V tako razumljeni sholastiki, kjer se v času porajajočega in nato zmagovalnega kapitalizma začne ukoreninjati zakoniti sistem držav s katoliško tradicijo, lahko opazimo strogo prvotno mitologijo, iz katere izhaja diskurz moči, ki ga oblasti uporabljajo.

To pisanje bomo poenostavili, da bi s tem postala očitna njegova bogata dialektika, ki je osnovana na neodvisnosti imaginarnega falusa, in učinkovitost simboličnih ureditev, njima se moramo zahvaliti, da je proizvodnja verovanj, ki jih je stilizirala pravniška znanost, uspela pobožniti oblast. Voditelji dejansko niso več ljudje, ampak so bogovi. Brez kanonske igre in delirantnih izjav vede, ki si prizadeva zaobseči posvečeno spolnost — vede, ki je potemtakem istočasno nedotakljiva in neupravičljiva, se te pobožnanosti ne bi dalo niti zamisliti, ne bi bilo v njej elementa, ki bi mu lahko verjeli.

Ta prvi bistveni pokazatelj nam dopušča, da sklepamo tako: prvenstvena politična ideja, po kateri smo ljudje razdeljeni na delovanje po hierarhičnem načelu — torej po načelu, da je oblast posvečena: te ideje nekako začetno uporablja celotni mit ter povzroča velike juridične posledice. Dospeli smo do sklepa, ki nam odkriva mehanično členitev institucij od religiozne mašinerije naprej, ki je še posebej kompleksna in metodično vzdrževana. S tem ko deluje s pomočjo duhovščine, je v hierarhični organizaciji Cerkve, o kateri govorijo pravniki, vsebovana tudi prvobitna opredelitev človeštva, ki je po njej razdeljeno na dve področji: podrejeno in nadrejeno. In odhod izhaja ločnica, ki se umesti med ta dva razreda, ki smo ju odkrili? Ne izhaja iz vzpostavljenega odnosa med moškim in ženskim spolom, kar bi bilo končno čisto stvarno (utemeljeno na zdravem razumu). Pravni postopki niso nič stvarnega, niti jih ni utemeljil zdrav razum, so nadrealistični in mistični. Osnovna politična manipulacija ne pozna spolne razlike in jo vnaša v neki drug seznam (ki ga bomo obravnavali kasneje). Zakon osnuje družbeno delitev, izjavlja teorijo kastracije. Z drugo besedo: religiozna antropologija, na katero se naš zgodovinski sistem opira, si na osnovni politični ravni izmisli enoten sploh, da bi ji tako postal dostopen univerzalni falus. Ta točka se mi zdi toliko bolj važna, če upoštevamo, da potekajo debate o vojni med spoloma, o falokraciji itd. . . , ki se nagibajo k zmoti o izvoru zakonitih tehnik izkorigiranja žensk v zahodnih institucionalnih sistemih in tako pacijo ključno vprašanje, ki se nanaša na spolnostni diskurz Zakona. Drugače rečeno: avtoritarno načelo ni osnovano na mitologiji moškega spola, ki naj bi premagal ne-moški spol; osnovna hierarhična zamisel, ki načena diskurz o resnici, kjer se izpostavlja mit, da bi tako sprejeli politične vsebine, je radikalno zatajila biološko stvarnost ženskega in moškega spola. S tega stališča, v skladu z veličastno zgodovino, ki jo razglasa Sholastika (kot smisel Zakona), moški ne premagajo ženske, ampak so kastrirani tako moški kot ženske, končni problem pa je v tem, da se obdela to poslednje in neizogibno vprašanje: s čim in kako lahko uživajo kastrirani?

Še preden zabredemo globlje v ekonomijo tega nerealističnega in zato toliko bolj delirantnega diskurza, je potrebno opozoriti na zmedo, katere naloga je, da sproži nadnaravno dialektiko, ki nas zanima, dialektiko, ki povzroči, da se srečajo kastrirani in nekastrirani. Preiskujemo jo zato, da bomo zatem lahko bolje razumeli trenutek Teksta, ko se doktrina kastracije začneja ujemati z užitkom.

V eni izmed srednjeveških kompilacij, katere izjave in kazuistika še vedno služijo za utemeljevanje prava rimske Cerkve, je v posebno eksplicitnem odlomku rečeno, da obstajata dve vrsti kristjanov, se pravi dve vrsti človeških bitij — v skladu s popolnoma kanonično opredeljeno družbo. Z ene strani so tisti, ki tvorijo red laikov, sklepajo zakonske zveze, obdelujejo zemljo, plačujejo desetino in se odkupljajo z darovanjem: pravilno rečeno tvorijo ljudstvo. Te predpostavke lahko nazadnje podkrepimo še z zelo zanimivim razvojem tonzure pri dohuvščini: obred striženja ali britja las, s katerim se zaznamuje krono, ki jo na glavi nosijo izvoljenci v znak svojega vladanja.

Ta odlomek, ki je podkrepjen z obolico komentarjev v toku nadaljnjih stoletij, tudi po poteku srednjega veka, kaže, kako sposobna je sama doktrina, če se nanaša na teologijo kastracije. Ta teologija ravna z liturgijo (torej s tehnikami vpisa telesnega v pravni diskurz) na isti način kot vsi ostali mitološki sistemi. Ko ponovno najavlja in s tem tudi vnaša formule in fantazme, ki jih uniformira in uzakonja Tekst, vključuje teorijo usojenih zakonov, ki so kot ljubezenska znamenja in še posebno teorijo simboličnih nadomestkov obrezoovanja v staroveškem židovskem pravu (npr. tonzura, ki jo v grški Cerkvi uporabljajo od otrokovega krsta naprej in sodeč po nekaterih zelo starih obredih tudi v sami rimski cerkvi); toda to opredeljuje tudi obredno igrjo, pri čemer razume striženje las in pajčolan čez telo posvečenih žensk teologija, ki združuje moške in ženske v enotni priziv kastriranih, tako, da s svojim delovanjem briše telesno razliko med spoloma. Tehtanje posledic nas privede še dlje. Glede na to namerno teologije, s katero računajo sodne znanosti, da bi lahko opravičile in razložile politično pravilo, ki je rezervirano za institucionalno področje, se je zdela spolnost nevpisana. Kako naj to nevpisanost razumemo?

Kmalu lahko ugotovimo, da konstituira krščanski mit po vzoru antičnih misterijev temeljno družbeno razdelitev, ko jzhaja iz svete trditve, ki je nadomestilo vladajočega falusa in ki se od tu dalje razume kot nekaj svetega, s področja nadčloveškega in nebeškega, od tam, kjer ni nečistovanja, ne laži, se pravi od tam, kjer se bitja krivcev srečajo s primanjkljajem v vedenju grašnega in nevednega človeštva. Če „je zemlja izpolnjena s svetovanjem in je

raj poln devišstva“ (6) je jasno, da zamisel hierarhičnosti, ki se skrivnostno vnaša zato, da bi fiksirala del človeštva v območje čistosti in devišnosti, realizira raj že na zemlji. Krščanska religija razglasa, s tem ko prinaša s seboj duhovščino in je neposredno vpletena v družbeno delitev, posvečeno oblast in s tem utemeljuje neodklonljivost svoje Politike na ugotovitvi, da je dozdevna razlika med spoloma varljiva in da je edini falus, v katerega lahko verjamemo, imaginarni falus, in po vsem tem, da resnica ni nič čutno zaznavnega.

Končno pa ta nevpisanost spola in ta navidezna pomešanost spolov, ki jo vodi doktrina kastracije in ki povzroči razdelitev človeštva na dve vrsti, spelje Tekst k lastnemu diskurzu o resnici, resnici, ki je nujno in do popolnosti zagotovljena. Kdo je ta, ki ve? Kje se nahaja spoznanje? Kako se to božje spoznanje širi med človeštvo?

Od teh vprašanj je prvo enako zadnjemu, kajti odsotnemu, tistemu, ki nam jamči smrt je zapovedano, da naj nanje odgovori. Z drugimi besedami: tistega, ki je vseveden, ni tukaj, tudi on je tam, kjer so umrli in če njemu samemu pripišemo spoznanje, vednost, to pomeni, da se nahaja na mestu idealnega očeta, očeta, ki ni več tukaj, ki vlada na nebu, na skrivnostnem mestu, točno tam, odkoder izvira Zakon. Tu je treba najprej pojasniti, da je v skladu s sholastično predstavo, ki priča o tem, da vsevedni in univerzalni odgovorjalec odgovarja za človeško vrsto kot tudi zase, pravi bog vpisan v Tekst kot ON — iz česar lahko sklepamo, da je moškega spola. Ko se na to sklicujem, ne trdim, da je srednjeveška rimska teologija s tem soglašala; naznanjam samo, da kanonski odlomki Teksta, na katere se veže prvotna politična antropologija Zahoda, ne puščajo nobenega dvoma o tem, da označujejo faličnega boga oziroma božanskost falusa kot preverjevalca resnice. Zato se sklicujemo na Tekst. (7)

Potem ko smo zanimali razliko med spoloma, opazimo, da doktrina kastracije povzroči, da se ta razlika pojavi ponovno nekako nerealistično in zastrto, primerno za stil nadnaravnega diskurza. Če trdimo, da so kastrirani, ko opredeljujemo posvečeno človeštvo (človeštvo, ki simbolizira kraljevanje deviške čistosti), v skladu z vzvišeno igrjo teoloških namigovanj, izgubili svoj spol ali pa so ga odpisali, to pomeni, da izpostavljamo enačbo, ki se postavi že na pragu prvobitne politične znanosti kot referenca sakrosanctnega, nedotakljivega načela imaginarnega in vladajočega falusa; doktrina postane zahtevnejša in se precizira, ko zopet uvede razliko med spoloma, takoj ko se odpre procesu uživanja, ki je posledica problema, s katerim se ukvarjamo. S tem bom šel še dlje. Trenutno pa ostanimo pri naslednjem: oprimimo se problema sporočanja in jamstva za božje spoznanje, ki dela politično besedo zakonitih voditeljev, voditeljev, ki jih daje zakon, ne samo verjetno, ampak tudi resnično.

Tukaj nas mora začeti zanimati ideja pontifikata, ki razglasa obstoj voditelja nad vsemi ostalimi voditelji na Zemlji, voditelja, ki verodostojno razodeva Zakon in ki sam sebe imenuje živič zakon ali živi glas prava (viva vox juris), po bajeslovnih dogovorih, ki jih je rimska cerkev posodila za potrebe zakonitih poganov, ko je opisovala rimskega imperatorja. Ti dragoceni razglasi, ki so jih sholastični pravniki metodično zapisovali, so ritualno prenešeni na pontifa, lastnika sveta, božanskega gospoda, gospodarja politične besede. Če hitro preletimo doktrino in smo pri tem pozorni na to nenavadno gospodstvo, izstopi poglobitveni vezni člen med teorijo

kastracije (kot si jo je omislil srednji vek) in med idealom nekega absoluta — izstopi resnica, ki pripada pontifu, ne glede na to, kaj izjavi. Oblast se tu izraža kot vedenje, ki je kar najbolj pooblaščen, celo božansko vedenje.

Da se tak čudež uresniči, ni potrebno, da bi bil pontif kastriranec, kot so drugi. Če je njegova funkcija taka, da preseže vsako drugo funkcijo, če zasenči vse ostale, pomeni, da ima njegovo telo še dodatno oznako, ki mu dovoljuje, da je v še tesnejšem odnosu z nesmrtno resnico. Sicer je stopil v prostor deviške čistosti, enako kot vsi kastrirani, toda ne samo to: zase je poleg tega zadržal tudi ključke vsemoč. V srednjem veku so pravni strokovnjaki razlagali to temno skrivnost, kar je za nas zelo zanimivo. Razlage so osnovane na mističnem razrešenju, ki se ga je krščanska mitologija tako dobro uporabljala.

Svečeniško telo je razdvojeno. To drugo telo je tisti navdihnjenec, ki uporablja žive organe prvega, predvsem pa srce, v katerega je metaforično zaprti vedenje o ljubezni. Svečenik nosi v svojih prsih vsa spoznanja, vse pravne arhive. Glede na to, da pozna resnico, lahko govori kot oče, ne pa kot nevedni kastrirani. . . Pravzaprav mu je znanega nekaj o imaginarnem in vladajočem, Falusu, ko je na svoji imaginarni in oblastniški poti na tem, da postane predstavnik resnice in pooblaščen zato, da se jo izreče, ne zato, da izgovarja posamezne zloge, ampak da prevzame obstoječo bit vsemoč. Svečenik je tudi neposredno udeležen pri sporočanju utelešene Besede, se pravi pri posredovanju Sina, glavna točka te svete ekonomije besede, ki jo opisujejo z najzvestejšo natančnostjo že sholastični teoretiki svečeniške teokracije, — zgodovinski model vseh evropskih absolutističnih sistemov kataloškega računa. Telo voditelja je božansko, njegov govor je popolnoma resničen, oblast je tako totalno utemeljena.

S tem, ko smo opazili, da kastrirani oče upravlja s preroškim mestom na najbolj ambivalenten način, ki je možen, lahko na tem čelu teksta istočasno opazimo tudi ponovno neposredno uvedbo, povrnitev razlike med spoloma. K temu vidiku dodajmo še, da pravoznanci rimske tradicije vztrajajo pri opredelitvi voditeljevega delovanja kot moškega bremena, munus virile. To niti ni srečno naključje niti ni nepomemben element, če je kastrirani, ki je opredeljen kot oče, moškega spola. Mistična anatomija, ki obravnava izvor spolov, istočasno obravnava same izvore oblasti: „Na začetku nista bila ustvarjena moški in ženska, niti dva moška niti dve ženski; ampak najprej moški in za njim ženska. Kajti bog je hotel ustvariti eno samo naravo ljudi in ko je izhajal iz enega samega ustvarjalnega načela, je preprečil množenje nravi, ki bi si bile neskladne v spolu.“ Ta, še posebej ekspliciten odlomek kaže, da spoznanje falusovega primata kot tudi mitična vzpostavitev univerzalnega spola ne dovoljujeta, da bi se politična teorija božanskega vladanja obravnavala tako, kot da je ona tista, ki v resnici povzroča razlikovanje med moškim in ženskim spolom. V zadnji oceni pa se nam izkaže enotni in vsemu človeštvu skupni Falus za samo referenco.

Ponovna, enako mistična vzpostavitev razlike med spoloma je verjetno možna le od trenutka, ko začne doktrina kastracije ustrezati užitku. Torej samo z vprašanjem: Kako uživajo kastrirani? izgubi nevpisanost spola moč, da se razlaga kot neke vrste zmes moškega in ženskega spola in se nasprotno začne reševati iz očiščenja te razlike. Vrnimo se k analogiji, ki jo je postvil Freud. Tukaj se ne nameravam z njim ukvarjati v celoti, ampak bi odcepil interes, s stališča institucij, ki so zgodovinsko podrejene zahodnemu religioznemu sistemu. Ko smo malo bližje obsedenemu diskurzu, ki se toku analize počasi razkrajja, pa nato zopet sestavlja, lahko opazimo da pravna kazustika vsebuje doktrino kastracije, ki jo podaljšuje izumljanje novih oblik uživanja.

Ali končno to kastrirano, pripadajoče falusu, imaginarno, obsedeno ne umešča svojega ideala zelo visoko, tja, kjer se uteleša neoskrnjena ženska? Če torej znova preiščemo teologijo institucij, kot sem to nedavno že zlahka počel, ugotovimo, da je univerzum čistosti tukaj opredeljen v odnosu do užitka.

To se je vpisalo v vse črke in če sta spola v to mesto nevpisana, se ta trditve sklada z drugo, nič manj skrivnostno in varljivo trditvijo, po kateri se čisti in deviški užitek prepoznava, kot da je za oba človeška spola užitek — užitek ženske. Drugače povedano: kastrirani so neke vrste ženske, idealizirane deviške, neoskrnjene ženske, ki uživajo iz ljubezni v idealno ljubezen . . . , na skrivnostnem mestu, kjer se poraja želja, da bi bili biti, ki manjkajo. Freud je stopil tudi na to pot.

Ob koncu naj pripomnim še naslednje: Institucionalizirana stvarnost ne zna odpraviti divje plati zahodne mitologije, njene krščanske plati, ker se ravno na ta način ohranjajo njene pravne produkcije. Zatajitev je znak za neko slabost. Toda ta potlačitev, tradicionalnega diskurza zakona, ki jo lahko odslej imamo za nedostojno in grozljivo (beri preveč primitivno, da bi bila v zlati dobi psihoanalize sprejeta), si v tamdolvstvih mrtvih divjaštev izgradi trajno ureditev, ki zna zelo dobro prikriti formacije, deformacije, reformacije mitov, ki so upoštevani le, če spadajo v maje legalnosti. Glede na to bi se morala s tem ubadati psihoanaliza, če naj bi se sama ogledala v tem ogledalu ter tako mogla identificirati svojo lastno umestitev v zgodovinskem bazarju znanosti, ki obstajajo zato, da bi ritualno govorile o oblasti.

Mojim predhodnim ugotovitvam naj dodam še to razlago: Mi, psihoanalitiki brskamo po tem gostem blatu zahodnega mita predvsem zato, ker branje le-tega poudarja pomen političnih parad današnjega dne, katerih pomen pa je predvsem v tem, da odtegujejo nujnost soočenja s temelji oblasti. Zgodovinske podrobnosti in pritisk označevalcev v mitološki konstrukciji bi bila dogodivščina najslabše vrste, če ne bi puščali za sabo določenih posledic, katerih razgalitev ovreže nabuhli govor oblasti, ki je tako odprt za oboževanje in za srečo subjektov, subjektov, ki jih obravnava kot trupla. Ravno mistična razdelitev človeške vrste vodi postopoma, ko sledi niti tega diskurza, k zamejitvi edinstvenega mesta, s katerega govorijo voditelji, mesta deviške čistosti, kjer je tudi sedež resnice. Oblast predpostavlja in proizvaja svoje vernike. Tako mit ne opisuje tega, kar vulgarno imenujemo družbeni odnosi, niti nam ne nudi ključa do zgodovine. Pač pa enostavno vpiše igrjo verovanj, je stroj, ki povzroča, da se verjame, in ki obravnava ljudi ne glede na to, ali kaj veljajo ali ne veljajo nič. Operira z ovinkom Teksta, kjer se izjavljajo Institucije. Nič drugega. Lahko se ga popolnoma ignorira, mitu se lahko zanika vsaka eksistenca v imenu realnosti, ki je — kot se dozdeva — vidna. Kaj pomeni pretvorba vseh absolutističnih sistemov v ideale, ki jih obravnavamo kot bolj berljive, kakor hitro to pretvorbo ovreže trdoživost pravnih sistemov ali birokratska ekspanzija? To je formula, drugače rečeno privrhek, dodatek. Da so pravne produkcije zakona stanovitve in da preživijo, pomeni, da istočasno obstajajo tudi oporišča za to.

Trba je vedeti, da delirantni diskurz, s katerim se zakon lepi na svoj mit, ki deklamira spolnost, vpišuje razdelitev spolov; ravno tako nikdar ne smemo pozabiti, da se v tej snovi os teksta obrača okoli teorije o kastraciji, ki omogoča, da se pravni nosilci nikdar ne rešijo svoje funkcije, ki je v tem, da ponavljajo okrutno dobroto oblasti, njeno obsceno resnico. Za to se uradna politična znanost, ki je tudi sama čista in deviška ter ima za nalogo vzpostaviti dobri red — prav nič ne meni.

Užitek je seveda zaključno vprašanje. Ob raziskovanju tvornih delcev mita se odpre ravno to vprašanje vseh vprašanj. Hierarhična razdelitev ljudi na dva sveta (duhovščino in laike) ustvari razdelitev užitka ter nas podučí o užitku od zgoraj. Krščanski mit, ki je bil v Evropi posneman in predstavljen na tisoč načinov in ga je pojasnila Sholastika, je služil iz močno različenih, absolutističnih vzrokov: čuval je različnost oblik uživanja s tem, ko ga je radikalno pobožnil. Oblast je dana od Boga, voditelji pa samo opravljajo svojo službo, nastavljeni pa so iz ljubezni. Politika zakona je zaprta v ta gesla.

prevedla Jelka B.

Opombe:

- 4) Vsi poučeni juristi poznajo banalno zgodovino naših francoskih zakonikov ali administrativnega prava, ki ne bi bili nič brez svojih amalgamov, ki so jih preoblikovali logiki 19. stol.
- 5) Mimogrede nakazujem, da je zgodovinska osnova Teksta v Gracianovem Dekretu, ki je bil sestavljen v 12. stol. in je kmalu postal vrsta uradne kompilacije Zakona; redaktorji Kanonskega pravnega koda (1917) so se še često sklicevali nanj in nobeden izmed današnjih kanonikov si ne bi upal trditi, da je ta dogmatika zastarela.
- 6) Odlomek svetega Ambroža, ki ga je povzel Gracian, Vzrok 32, vprašanje 1, kanon 12
- 7) To doktrino ponavljam v L'Amour du censeur, Seuil, Paris 1974
- 8) Drugi Ambrožev odlomek, z razlago, Gracian, Vzrok 33, vprašanje 5, kanon 20
- 9) Pripot k religiozni snovi je, po mojem mnenju, dosti razčiščen z XX. Lacanovim Seminarjem: Encore.

IZZID NATEČAJA

Dne 15. III. 1980 se je še zadnjikrat sestala komisija uglednih kulturnih mož in sklenila da podeli:

1. nagrado: Velimirju Masakrovskemu: za črtico SREČA
2. nagrado: Matjažu Potokarju: za črtico BALADA O SAKSOFONU IN SONCU
3. nagrado: nikomur

O nagradah in reakcijah nagrajencev vas bomo še podrobneje obveščali.

Velimir Masakrovskij:

SREČA

Brglez Janez je stopil na asfaltna tla svoje pravkar zorane njive. Ni pogledal nazaj. Vsi dogodki prejšnjih dni so se mu prikazali v bleščeči luči spomladanskega večera. Neodvisno od ptica, ki je viseč na vrtni ograji pel: „U potiljak, u potiljak me ljubi. Ne bodi tak, spet si padel vzrak, v prometni znak,“ si je rekel: „To še zorjemo, pa gremo. Preveč premišljevat pač ne smem, ko vendar vem, da ljudem potreben sem zvečer. Potreben sem zvečer, jebemo mater, to je problem!“ Na mater je pomislil v trenutku tem, v večeru tem.

Vrh trate je še vedno zahajalo sonce. Brglez Janez je stopil z asfaltnih tal svoje pravkar zorane njive. Roke maneč se je zadovoljno namrdnil. Sedel je v kombajn, vtaknil roko v vplinjač, jo nežno zasukal in vzdihnil. „Brrrrrr!“ je rekel kombajn in se napotil v dolino, kjer ju je že nestrpno toplo pričakovala žena Alenka Vrančič, rojena Badovanovič—Zrinski, s kopico otrok in hladno večerjo na drugem programu. Majših petero otrok je vekajoč zaspalo poležavalo vsenaokrog po izbi, šesti si je bogvekod iskal zaslužka, sedmi, najstarejši sin Roman Bogdan—Romanovič, znan kot R.B.R., pa je že spet zaležal v Spodnji Nizkotni Skotnici, ko je po obratih družbene prehrane mofedoval za skorjico kruha in zvrčal prepotrebni mu pogum in samozaupanje. Samodiscipline na tej stopnji še ni poznal. „Sveta Marija!“ je zaklical Janez Brglez in sunkovito spustil sklopko, da je kombajn trikrat poskočil, zavzdihnil in utrujen obležal na pragu. Dvignili so ga in ga skrbno odnesli na svisti spat. Prikaže se luna, blede dol pogleda. V tem trenutku pa se je Vrančička domislila in dejala: „Čas je čaja zvrnitve,“ in s komolcem zvrnila samovar po pšeničnih tleh. Ko je družina zbrano posrežala čaj in zrnje od plev ločila, je tretji po starosti, Mihael, vstal in žvrgoleče rekel: „Povejte no tisto, ata!“ je zahteval. Prošnji tej se je v zboru pridružila vsa družina, zdaj že pred kaminom zbrana, kjer je ogenj použival najmlajšo, sicer nezakonsko Brglezovo in Vrančičkino sestrično Marjeto Milovanovič—Batina, Batina imenovano, v katastrskih bukvah pod Milovanovič voden, da se je od njenih krikov svetila vsa izba. Brglez je vstal, si popravil hlače, obrisal usta ter pomenljivo pomežiknil Vrančički pa začel: „—“ V tem je vstopila Jožefina Fink Podlimbarska rjoveč: „Našega so odpeljali! Pa še jutraj je tako lepo pel!“

Nočem prežganke in strupa mi ne daj,
skuhej mi, Jože, spet stari dobri ruski čaj.

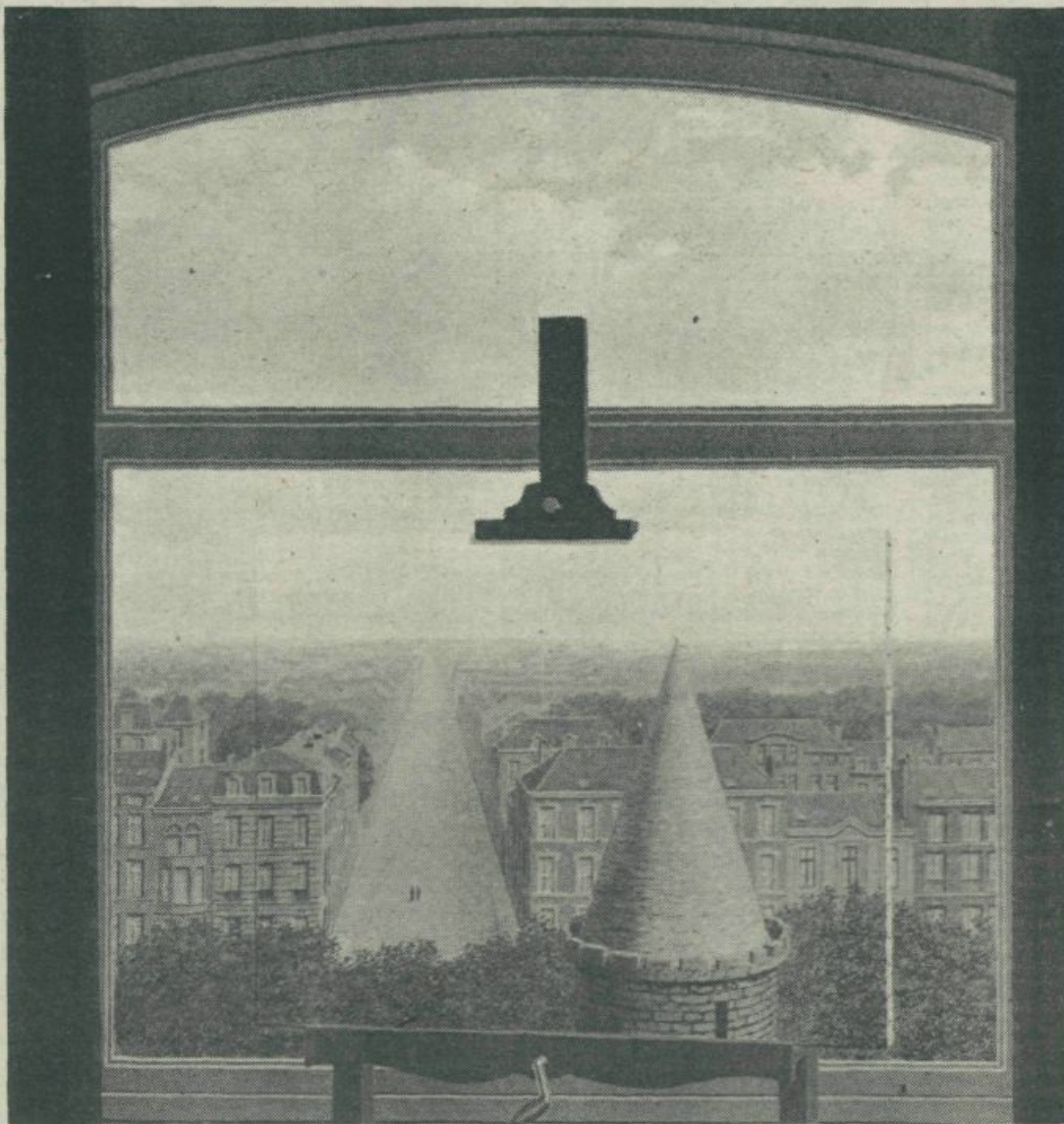
Ne bom šel v planino, ne bom šel nazaj,
skuhej mi, Jože, spet stari dobri ruski čaj.

Ne bom se obesil, spraševal ne, zakaj,
skuhej mi, Jože, spet stari dobri ruski čaj.

Ruski čaj, oj oh joo WOW, o yes
da da, ruski čaj čaj čaj čajjiij YEAH!!!
punk čaj, mi smo vsi zdravi
mi smo vsi lepi, mi pijemo
mi smo vs
mi pijemo
mi smo vsi za RUSKI ČAJ.”

„Pri nas pijemo samo angleški čaj!“ se je zadr John. Dim iz kamina je pogoltnil njegov glas. Smodila se je Marjeta Milovanovič, ki je imela počen mehur in vodo v kolenu, kar pa je vse do takrat skrbno skrivala pred družino, ki ji je brezmejno zaupala. Z odločno kretnjo je John snel z zida svojo zvesto risanico, jo nežno naslonil na ramo, obilnic pene, ki so privrele Vrančički na gobec, ter naslonil risanico čev Jožefini Fink na čelo. „Gorela boš, kot jih je toliko pred tabo, večal!“ Bum bum brbum je odjeknilo kot en sam strel. Jožefina je hotela še nekaj reči, pri tretjem strelu pa je se vdala v usodo in prislulnila šumu, ki se ji je spreletel po možganih. Legla je kraj ognjišča, zaobjela z očmi izbo in izbrano družino in mirno vzdihnila: „Tako žalostno me je pogledal, ko so prišli ponj.“ Njen glas je utonil v luži, ki je nastala iz dežja, ki je padel iz oblaka, ki je nastal iz pare, ki je privrele iz Milovanovičkinega kolena in mehurja. Tudi treskalo je. „Pa še hlapcev ni izplačal,“ je še rekla. „Sej ti ih tud nauš,“ se je vmešal Džon, opazujoč dušo, ki se je v mukah izvil iz njenega telesa in splavala pod strop, kjer je zasijala najprej turkizno, nato škrlatno in končno purpurno, da je spominjala na semafor. „Avant!“ je z gromkim glasom dejal gospod Bog, Peter pa nič, le s prsti je bobnal pogrebno koračnico in piskal na ključ kot kakšen otrok, ki je pravkar dobil novo igračo. Barve so počasi zbledle in sobo je zaobjela tišina. „Povejte no že tisto, ata!“ je vstavil žvrgoleč zaprosil Mihael in družina se mu je v zboru pridružila. Džon Brglez, trden kmet, je v glavi obrnil list debele knjige svojih spominov prst si oslinivši in začel:

„Bilo je v času, ko je v naših krajih strašil Jovanovič, Kandeža imenovano. Staro in mlado se ga je balo, device še posebej. Posebej je trepetala pred njim Travica Trepetlika, blede in boleho dekle, v starih segah vzgojeno,

sicer pa krasna pička pička, kakor smo jo, z veliko začetnico seveda, tudi klicali, ko se je s svojimi ovčicami ob večerih vracala v dolino. Nismo mogli zadrževati podsmeha smeha, kadar smo pomislili na to, kako bo, ko se bo slej ali prej enkrat morala srečati z Jovanovičem. In res se je zgodilo. Bile so marčeve ide ob šestih zvečer, ko smo v naših krajih ob tem načinu dela že pošteno sfukani. Sedeli smo zbrani kot že toliko večerov poprej, a pozneje nikdar več, za česar vzrok boste zvedeli vsi, ki boste z zanimanjem prisluhnili meni in zgodbi, ki jo pravkar pripovedujem in jo bom nadaljeval takoj, ko končam tale stavek. Sedeli smo torej zbrani kot že toliko večerov poprej Pri Trdem Klinu in nismo vedeli, da je poslednjič. Sesali smo vsak svoj palec, kajti vina in tobaka takrat še nismo poznali, kar priteče po bregu navzdol, šine skozi okno in se pripopa na steno tik pod cesarjevo sliko, ki mu je ob tej priliki padla v naročje, da je izgledalo, kot da Hibiskus Rebus Podokenski jr., bil je namreč prav on, cesarja ziba. Gromki smeh pa nam je zamrl na ustnicah, ko smo zagledali njegov obraz. V hipu smo bili pri njem, ga postrgali s stene in odstavili cesarja. K sebi je prišel šele, ko je posepal oba svoja in vse naše palce. Njegova zgodba se je glasila takole:

ZGODBA HIBISKUSA REBUSA PODOKENSKEGA JR.

Vsi veste, kdo sem jest in kdo je bil moj oče, čeprav mi tega noče povedat, kurbe, pa sej ni važen. Veste tud, da vam ne bom lagal, čeprav to, kar vam bom zdejle povedal, tud ne bo sama čista resnica, pa kva. Torej kurc grem jest dons gor s planine perke dol v dolino, pa me ves čas nekeje muč. Vprašam se: „Hibo, kva te muč, kvat je, povej.“ Zlažem si. „Matra me, matra sosedova Katra,“ pa vem, da to ni res, sej me vsi poznate in veste, kakšne knjige sem čitou in v kakšne šole sem hodil. Muč me, muč pa stopem s ceste dol not v goščo, dab si mal odpočil. Še preden pa hlače odpnem, okrog sebe pogledam. Nikjer nobenga. Sami volkovi, fazani, zajci in lisice. Pomislem: „Na lov bo treba,“ in počepnem. Kar se v trenutku stemni in slišem od vsepovsod uuuuuuuuuuu, aaaaaa, uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu. Prižgem luč in kve videm? I Še zmerej sami volkovi pa zajci pa lisice. „Ja kje so pa fazani,“ rečem. Kar prileti mem en fazan in rečem: „Ma to je za popizdet, tud fazani so še zmerej

tle.“ Ug asnem luč in čakam. Spet slišem uuuuuuu uuuuuu, aaaaaa, uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu. Rečem: „Ce š, se mi prkaži!“ Trikrat to rečem. Prže se luč in kdo drži roko na stikalu? Kdo? Sama Sveta Mari Božja pomagaj Jovanovič. In kdo se ga oklepa kuker kakšnega asparagusa al pa kaktusa? Kdo? Sama Travica Trepetlika. Obleka raztrgana, ogenj v očeh, jeziki do tal, reče: „A tis tist preklet norc zagaman, k skoz luč prži-ga.“ Jovanovič me pa samo grdo pogleda, da še zdej vem, kako, tkole, ugasne luč, pol se pa neč več ne spomnem, zdi se pa mi, da je blo še nekeje. Nekeje koker mračenga, kosmatga pa sluzastga pa kuker po žveplu je zasmrdel.

Ko je Hibiskus Rebus končal svojo zgodbo, smo vsi vstali in se pokrižali. Zaobjubili smo se, da ga bomo od sedaj naprej klicali le še Rododendron, ime, ki ga je pošteno zaslužil, a le kratek čas nosil. Odprejo se namreč vrata, skoznje pa stopita nihče drug kot Jezus in Marija pomagajta Jovanovič in Travica, lonček asparagusa v rokah držoč, katerega božjasto kri bruhajoče rdeči cvetovi so se naravnost zabadali v naše oči. Bili smo mladi, trdega dela vajeni ljudje, a ta prizor je bil za nas preveč. Vojsko Zveza, ki je do takrat že osemkrat zrl smrti v oči, je pri priči stekel proti cesarjevi sliki, se poglobil vanjo in od takrat ga nismo več videli. Marko Nihil se je šel na gumno metat in se slednjič vrgel v prepad, iz katerega je zlezel popolnoma drug človek, ki je kmalu nato, ne razumevajoč niti besedice našega jezika, a brez volje, da bi se ga naučil, odšel proti severu. Vlii Tuberkuloza je brezglavo neodet odvihral v noč, kjer ga je, potnega ob cesti na hrstu sedečega presenečeno napadel akuten prehlad, ki se je preko bolečin v grlu, ki so mu iz ust pobrale še zadnje besede, preselil v pljuča, kjer se je stopnjeval v tuberkulozo, ki ga je mučila dolgih šestdeset let, vendar ga ni zlomila, le osmislila ga je, kajti odtlej se ni več spraševal, od kod mu to za naše kraje nenavadno ime. Pišta Oleander je takoj, ko je zapopadel situacijo, odšel skozi vhodna vrata na dvorišče, kjer se je s sivilnim robcem, ki mu ga je kot znamenje neminljive ljubezni nekoč poklonila Travica Trepetlika, obesil na prvo palmo, pri čemer mu je Kandža Jovanovič dobrosrčno držal ravbarske. Palma se je od občutka krivde kar posušila, vzgled, kateremu so kasneje iz občutka vzajemnosti sledile vse slovenske

do kraja zastupili in pasivizirali že tako ali tako v kič usmerjenega povprečnega porabnika literature in poezije.

Naš namen ni, da bi Kuntnerjeve pesmi spričo množice njegovih bralcev na hitro obsodili na kič ali šund. Ne. Kuntner tudi ni tak izrazit „samohodec“ kot bi nam ga nekateri radi pokazali. Slovenija premore vsaj še nekaj takih perfidnih pasivnežev, ki pa se tako ali drugače večje skrivajo za izdelanim slogom, konotacijami in nabuhlim besedičenjem. Zada, za temi pripomočki, pa je vedno prisotna tista pobožna želja takih pesnikov ne biti tukaj zdaj. Ta nezmožnost soočanja s človeškimi problemi in konflikti jih sili oditi izven sveta, morda nekam na deželo in tam poslušati ptice pevke, zraven pa jokati nad lastno nemočnostjo.

Kuntnerju nabuhlega besedičenja in izdelanega sloga res ne bi mogli šteti v slabo, kar tega preprosto nima. Ne premore tako velikega besednega zaklada, ali pa namenoma išče narodno zabavno, izpete pesniške pripomočke in s temi poskuša napraviti vtis ljudskega pesništva.

Toda vrnimo se iz oblikovne plati spet v Kuntnerjev miselni svet, ki je sam na sebi tako gnil, da zasmrdi iz vsake njegove pesmi. Kuntner nekaj občuti, ob tem ni dvoma. Vsi pomisleki, ki prežemajo posameznika ob soočenju s svetom, pa pri Kuntnerju nakazujejo znani odmik od realnosti. Kuntner zaradi neaktivnosti, nemoči in neiznajdljivosti odplove v nekakšen pojmovni svet, ki si ga sam kreira s svojo poezijo. Za njegov pojmovni svet je njegova skrivalnica, objubljena dežela in ltaka obenem, v katero še zateče vselej, ko ga srečanje z zunanjim svetom do korenin prestraši. Zato se povsem normalno čuti tujca v svetu, ki ga obdaja, obenem pa mu prav to tujstvo prinaša lažen občutek vzvišenosti in preseganja empiričnega sveta. Ta občutek preseganja mu tudi nalaga ali dovoljuje komentarje, ki udarjajo na plano v obliki njegove poezije. Kuntner se

pravzaprav samo za trenutek pokaže iz svojega varnega skrivališča, vendar je ta trenutek dovolj, da potem lahko na dolgo in široko piše o povprečnosti sveta in celi rane v zavetju svoje neaktivnosti. Kuntnerjev izhod pa ni samo biti „slovenski poet“, ki mu tudi „na tuje sega pogled“, a se tam le še bolj izgubi. Druga njegova skrivalnica je ljubezen, pojmovana v metafizičnem pomenu preseganju sovraštva, in ta mu sploh omogoča shajanje in bivanje s soljudmi. Ljubezen, ki je pojmovana kot dajanje in zmagat tistega, ki izgubi, je morda najbolj dognana misel v tej zbirki, še ta pa je prepisana in vulgarno potvorjena. Ko pa bi se morala ta ljubezen soočiti z ljubeznijo drugih, Kuntnerja spet pograbi skoraj paranoičen strah. Njegova ljubezen, ki je dajanje, prestrašeno odskoči in se zboji za lastno eksistenco. Torej Kuntnerjeva ljubezen ni le dajanje?

Kuntnerjev skeptični jaz seveda spet stopi na nihilistično dvomečo pozicijo, odkoder ga rešuje očitno samo lažna kreativnost v obliki prevrtnene poezije. Mazohistično zadovoljstvo ga obhaja ob lastni neinventivnosti, kar pa je najbolj paradoksalno pri njem, ga to tudi osmišlja in rešuje pred zgodnjim propadom.

Paradoksalno se nam postavlja še tretje vprašanje: Zakaj ta, v bistvu zelo asocijalna poezija, v taki meri dosega bralce? Ali je to iskanje drugega pola povprečne slovenske identitete? Odgovor, ki je seveda povsem neodvisen, od Kuntnerjeve zadnje zbirke V lesu ognji, ne bi smel biti utemeljen kot površno in nam tuje sprejemanje literature kot take. Jasno je, da vsak bralec išče v knjigi samopotrditev. Če pa je ta samopotrditev že zagovarjanje skozi stoletja namišljeno vzgajane pasivnosti in nemoči, se nam odpre docela drugačen pogled in morda celo odgovor na zgoraj zastavljeno vprašanje. Ne poskušamo trditi, da smo s tem podali vseobsegajoč in večni odgovor na vprašanje o tujstvu v slovenski umetnosti. Vsekakor pa je to prisotno tudi še danes, kar lahko jasno razberemo iz Kuntnerjevih verzov. Slovenc

palme in je ta vrsta dokončno izumrla na naših tleh in sicer protestno, česar se danes vse premalo (če sploh?) zavedamo. Robert Vremenoslavski je treščil tranzistor, ki ga je dotlej vse prepogosto poslušal, ob tla, odšel v Tuhinjsko dolino, se zaprl v votlino in zagrizel v mino. Kotlina, ki je ob eksploziji nastala, se še dandanašnji imenuje Zdej me vidiš zdej spet ne dolina. Bratje Olafson pa so se čez rame objeli pojoč proti Jutrovem zroč odplazili v noč. Jaz sam tudi nisem imel potrpljenja, da bi še dolgo vzdrlžal v tej res mučni situaciji, vendar nisem mogel odtegniti pogleda od božjasto kri bruhajoče rdečih asparagusovih cvetov, vse dokler se Jovanovič ni začel masčevalno znašati nad Rododendronom. Najprej mu je v potrgana ušesa, ki jih je postavil predse na mizo, recital:

Življenje celo sprt, nestalen,
resnico, mir in srečo je iskal,
njegov je cilj bil temen, dalen,
umel ga ni, zato je pal.

Nato mu je izgrebel oči in jih postavil pred prižgano televizijo, kjer pa so kmalu zaspale. Lavo nogo je prisilil, da je plesala tako, kot je on hotel. Jezik mu je pribil na steno pod sliko Franca Hožefa in ga v dolgi diskusiji popolnoma porazil. Potem ga je začel mučiti s tezami o nesmrtnosti duše. Iz desne noge mu je potegnil pišal in, ko sem že mislil, da jo bo kot tako uporabil, mu je z njo kot z lokom drgnil po zobeh uspavanko, ki pa je nehote prerasla v tak krešendo, da se mu je začelo smoditi mehko nebo, česar pa noben od navzočih zaradi euforične vznesenosti, v katero smo zapadli, ni pravočasno opazil. Og enj se je preko obrvi in las bliskovito razširil na sliko secarja Franca Jožefa, ki se je izkazal kot odličen požiralec ognja in je ogenj razpihal po vsem lokalu. Zajel je baržunaste zavese, se po njih vzpel na slannato streho, ki je hipoma zmagoslavno vzplamtela kot živa bakla. Bréz besed smo strmeli v ognjeno stihijo. Komajda smo se rešili. Kam sta šla Travica in Jovanovič, takrat še nisem vedel, sam pa sem se napotil gasilcev iskat. Na poti v dolino pa me je obšlo nenadno razodetje. Spoznal sem, da za resnično predmetnostjo narave obstaja še nekaj, kar lahko človek kot umno in iznajdljivo bitje preko določenih, snovnost reducirajočih postopkov pridobi. Prva stvar, ki sem jo opazil ob sebi, je bila majhna, drobna trta, ki je kar klicala po zaščiti. Na njej se je šopiril rdeč nabrekli grozd. Zmečkal sem ga v klobuk in ne da bi karkoli zaužil ob tem združku bedel šestinseddeset dni in noči, dokler me ni, na svetega Martina dan, obiskala vesela debela gos. Vprašala me je: „Ejga, kva pa počneš?“ Ker takrat še nisem vedel odgovora, sem si ga izmisli. „Vino delam,“ sem dejal. „A vin? Kvaj pa spet to, ejga?“ „Probej,“ sem rekel. „Pa boš vidla.“ Gos je ne bodi lena skrnčila nekaj požirkov in rekla: „Ga ga ga! Ejga! g a g a ga ga ga.“ „Kva paj s tabo,“ sem reku, as pozabila govt.“ „Ga ga ga g a g a!“ je veselo odgovorila gos. Čudeč se njeni nepričakovani veselosti in pomislivši, da to prihaja od nenavadne pijače, sem sklenil, da še sam poskusim. In sem. Nepriljetno ni bilo. V hipu sem pozabil na gorečo hišo, gasilce, Jovanoviča, tragično preminule tovariše. Objeta sva z gosjo stopila na dvorišče, jaz stare pesmi pojoč, gos pa v ritmu gagačoč. Vzбудil se mi je spet in veselost je prešla pobesnelost. In ker takrat še nisem imel vas, ljubi otroci, je prva, ki mi je prišla pod roko, bila gos, moja snežnobela prijateljica. Jo primem za vrat in jo peljem do vrat in jo v trenutku umorim. Preko perja, ki ga je bilo ravno za eno tušno, ki sem jo po pošti poslal svojemu preminulemu samotarskemu prijatelju Robertu Vremenoslavskemu v Tuhinjsko dolino, sem prišel do mesa. Pripravil sem ga z jabolki, medom in orehi. Zraven sem pil vin v goskin spomin.

Naslednje jutro sem se zbudil v hudi žeji, zato sem v trenutku pomislil na gasilce, ki sem jih poiskal in se z njimi vrnil v rodno vas. Gasilci so rešili, kar se je še rešiti dalo, to je bila predvsem slika cesarja Franca Jožefa, ki jo je ogenj komaj načel in v isti zdej tukej not v kamninu, da jo bo vsak od vas, ko pride na vrsto, videl. Sam pa sem takrat kupil parcelo v Asfaltni dolini, sezidal tole hišo, se nekaj časa še pečal z gostinstvom in gosjerejo, nato pa se z vsem srcem predal kmetovanju. O Travici in Jovanoviču sem slišal šele naslednjega poletja. Prav lepo sta si uredila. Ustanovila sta osnovno šolo za zgubljenice ovce, zasejala in narodila kopico otrok, ki so še danes strah in trepet vseh primorskih občin, sama pa sta končno zadovoljna nad storjenim zaspala v gospodu. O, da bi bil tudi z nami tako dobrotljivi.

Otroci so potihoma zlezli vsak v svoj kot in zaspali. Marjeta Milovanovič—Batina je le še tiela v kaminu. Janez Brglez in Alenka Vrančič sta naložila na ogenj Jožefino Fink in z roko v roki sedla pred kamin. Tihota sta strela v plamene, ki so poživali brezdušno truplo in se veselili v mavričnih barvah. Preplavili so ju spomini. Zaživele so slike. Z roko v roki sta stopila venje. Na križu se je zganil Odršenik. Oglasila se je tiha glasba.

V LESU OGENJ — ALI IGRANA LJUDSKOST TONETA KUNTNERJA

Matjaž Potokar

V zbirki Nova slovenska knjiga, ki izhaja pri Mladinski knjigi, je z lanskoletnim datumom izšla tudi zbirka pesmi takimenovanega samohodca v slovenskem pesništvu Toneta Kuntnerja, s paraboličnim naslovom V lesu ognji. Kot vse prejšnje Kuntnerjeve zbirke tudi ta ni napravila nikakršnega koraka naprej. Kuntner ostaja še naprej „slovenski poet“, ki mu ni mar, ali pa si namenoma zatiska oči pred dogajanjem okrog sebe. Prej bi lahko trdili, da je ta zbirka korak nazaj tako oblikovno kot pismeno. Sicer pa Kuntnerjeva usmeritev tega tudi ni nakazovala, zato poskušamo osvetliti in osmisliti Kuntnerjevo pesniško prakso ter podobne pesniške prakse.

Uvodoma velja poudariti, da naletijo Kuntnerjeve pesmi skoraj vedno na presenetljivo velik odmev med slovenskimi bralci poezije. Samo po sebi se nam postavlja vprašanje, čemu se imajo Kuntnerjeve pesmice zahvaliti za širok krog bralcev, medtem ko na drugi strani opažamo zmanjšano zanimanje za poezijo nasploh?

Ali je to njegova spretnost in navidezna ljudskost, ki meče množicam pesek v oči, ali do potankosti dognana, izkristalizirana in igrana naivnost, ali pri slovenskih bralcih še kako popularna navidezna nemoč in jokavo obžalovanje nad obstoječim stanjem ter obenem brezizhodna situacija, ki nam jo slika Kuntner v svojih pesnitvah?

Verjetno gre za nekakšno mešanico, konglomerat vseh prej navedenih pomislekov, ki naj pripeljejo porabnika takih „umetnosti“ v še pasivnejši položaj, ki je pri teh bralcih radikaliziran do konca, in s tem preprizati Slovence, da je mazohizem in popolna nemoč edino, kar lahko nudi trenutna slovenska poezija. Še sreča, da je Kuntner „izrazil samohodec“ in da Slovenija ne premore kakih deset takih „slovenskih poetov“, ki bi

Slovincu tujec se zdi tudi danes povsem normalno bistvo naše umetnosti in morda ne samo umetnosti.

Izhoda iz vsega tega pa pri Kuntnerju ne moremo najti. Njegova pot je namreč brezglavo kroženje po nekaj docela izrabljenih nivojih. Samota, bežanje od sveta, namerno zatiskanje oči in lažna kreativnost ne morejo prinesli odgovora na zastavljena vprašanja.

Sedaj ko smo nekoliko osvetlili sporočilo Kuntnerjeve poezije, se lahko malce pomudimo tudi pri obliki njegovih pesmic. Oblikovno so pesmi še na nižjem nivoju, kot nam jih poskuša podati miselno sporočilo, Kuntnerjeva pismenost ne presega pismenosti povprečnega pubertetnika. Vsa je ujeta v siljene kontraste, besede preskoke in že prevečkrat zdrsan primere. Potem so tu še retorična vprašanja, ki naj bi nakazovala stilno povezavo z ljudskimi izročili, čeprav največkrat delujejo kot popolni vrivki. Prav tako oznaka zaslužijo tudi neinventivne rime, ki samo lomijo ritem pesmi.

Nekajkrat se nam zazdi, da poskuša Kuntner z ritmom razgibati že tako statične verz, vendar kmalu vidimo, da prisiljeno iskanje rim in asonanc ta ritem popolnoma izniči in upočasni.

Kuntnerjev stil je z eno besedo naiven. Ta njegova, morda celo igrana, naivnost pa marikoga zavede v iskanje ljudskosti v njegovih verzih. Ali je temeljna oznaka za ljudskost res in samo naivnost? Očitno smo s tem vprašanjem zašli v območje dveh ravni kulture: namreč masovne in elitne. Iz zgodovine kulture je jasno, da sta ta dva pola kulture vedno obstajala in tako obstajata tudi danes. Ne vidimo razloga, zakaj si tega ne bi priznali. Za odpravo takega dualizma najbrž ne potrebujemo kakšnega posebnega aparata, ampak razširjanje obzorij in odpravljanje pasivnega sprejemanja umetnosti. Kuntnerjeva pesniška zbirka V lesu ognji pa tega zagotovo ne odpravlja. Zato upamo, da bo ta „izraziti samohodec“ ostal res samohodec in ne bo napravil še večje škode.

FEST 27.

način se misli z dokumentarnim filmom.

Tako: festival je bil, filmi so se odvrteli, dejstvo je, da je publika pozorno spremljala projekcije, toda čemu vse to in zakaj, ko so odpovedali ravno tisti, ki ne bi smeli: filmski avtorji?!

Odpovedali: se zapletli v intelektualne konstrukcije ali prepustili mračnim iracionalnim silam, da opravijo svoje; se dali zapeljati v tendencioznost ali pol v sentimentalnosti in patetičnost (to predvsem v "dokumentarcih" iz časa NOB in revolucije); se šli (malo)meščansko modrovanje o večnih življenjskih resnicah ali uporabljali realnost kot dekoracijo idejam (zelo priljubljen način "ustvarjanja"); se predajali nostalgiji po dobrih starih časih (po potepuškem ciganskem življenju, kmečki idili...) in izvajali (med)človeške odnose na živalske (kjer se pripravata dva, tretji dobiček ima; "prepirajo" se mravlje dveh mravljišč, dobiček, tj. pojedino imajo pa ptiči – in film je dobil celo veliko zlato medaljo za dokumentarca!).

To, kar se tiče zgodovine in idej. Še dosti bolj pa so bili avtorji neumorni pri zlo-upo-rabi samega filmskega medija. Najpogostejša napaka je bilo zapadanje v verbalizacijo (večina "dokumentarcev"), o kakšni skladnosti verbalnega in likovnega pa tako skoraj ni bilo sledu. Čeprav je res, da je bila sama kamera dostikrat zelo dobra – a lepa slika v filmu pač še ni vse.

NAGRADE: Grand prix

3 velike zlate medalje „Beograd“ (po ena za dokumentarni, animirani in kratki igrani film)

6 zlatih medalj (za selekcijo, scenarij, kamero, glasbo, ton, debitanta)

3 diplome

REPUBLIKA	MESTO	ŠTEVILO PRODUCENTOV	ŠTEVILO NAGRAD
Srbija	Beograd	6	5
	Bor	1	—
	Novi Sad	1	1
	Priština	1	—
Hrvatska	Zagreb	5	3
	Rijeka	1	—
	Split	1	—
Slovenija	Ljubljana	2	2
BiH	Sarajevo	1	1
Makedonija	Skopje	1	1
Črna gora	Budva	1	—

Natanko tako. Videli smo okrog 120 filmov, od tega približno 70 dokumentarnih, 30 animiranih, 20 igranih. A dokumentarni so bili daleč od dokumentarnosti in igrani razen nekaj izjem povsem brezizrazni. Tako so na festivalu blesteli pravzaprav animirani, čeprav je šlo precej tega bleeska na račun nizkega nivoja festivalskega povprečja.

Značilno je, da snemajo režiserji kratke filme v glavnem v času „počitka“ med dvema celovečercema in da so jim predvsem sredstvo za preživljanje. Glavni cilj jim je torej posneti film ne pa posneti dober film. In za površ so ti filmi namenjeni bolj festivalom in producentnim arhivom kot pa publiki oz. predvajanju, pa naj bo že v kinematografih ali na televiziji. Pravi praznik je, kadar se prikaže v televizijski spored kakšen izbor ali celo ciklus dokumentarnega ali kratkometražnega filma (sploh na TV Ljubljana). Edina spodbuda za trud so torej festivalske nagrade, pri čemer pa je zanimivo, da so v tujini naši filmi dostikrat nagrajeni in so tudi na sploh bolj cenjeni kot doma (pri čemer se seveda postavlja vprašanje kriterijev).

„Letošnji festival“, pravi Severin M. Franič, filmski kritik, urednik v redakciji časopisa Sineast, „je v največji mogoči meri pokazal, da sta dokumentarni in kratkometražni film v krizi, ki je dosegla alarmanten razmah. Pri tem mislim predvsem na to, da je danes ukvarjanje z dokumentarnim in kratkometražnim filmom prej posledica socialno moralne „ogroženosti“ avtorjev kot pa določenih estetskih, teoretičnih in idejnih kristalizacij.“

Naj pojasnim: ko pravim socialno, mislim pri tem predvsem na dejstvo, da kratkometražni film predvsem omogoča avtorju – pa čeprav minimalno – materialno eksistenco. Gre torej za interese, ki so s samim medijem le posredno povezani. Če opazujem letošnji festival iz te perspektive, se mi zdi, da smo se znašli v situaciji, ko moramo ugotoviti: če je ukvarjanje s kratkometražnim filmom socialna kategorija, potem to priznava in ne zavajamo javnosti v zablodo, da gre za neke zelo pomembne stvari in probleme.

Vseeno pa se mi je v morju kvantitete, v situaciji, ko je težko izbirati favorite, ponudilo nekaj filmov, ki sicer niso remek dela, se pa da o njih razmišljati. Predvsem mislim tu na „Riblje oko“ Joška Marušića, „Čin“ Nikole Stojanovića in recimo, ko je beseda o ti. dokumentarnem filmu, na „Favorita“ Toneta Freljha. Marušićev film se mi zdi zanimiv v prepletanju elementov animacije in igranega filma; Stojanovićev „Čin“ je pravzaprav negacija kratkometražnega filma, zasnovanega na pripovedovanju oz. identificiranju medija filma z medijem televizije; Freljehov „Favorit“ pa je kljub določenim netemperamentnosti dober primer za to, kako in na kakšen

Moja Dobnikar

GOSPODARSKE OSNOVE
NEUVRŠČENOSTI

Bojan Korsika

Če govorimo o gospodarskih osnovah neuvrščeniosti, moramo brez dvoma vzeti v pretres t.i. „novi mednarodni ekonomski red“, ki – če povzamemo na kratko njegovo formulacijo – izhaja iz naslednjih stališč. „Današnji mednarodni ekonomski red je v glavnem odraz kapitalističnih odnosov, tj. imperializma in kolonializma. Novi red mora potemtakem pomeniti negacijo teh starih odnosov, ki s svojim delovanjem stalno ne samo reproducirajo ampak tudi širijo razlike in stopnji razvitenosti; še več, širijo razlike v možnosti za razvoj.“ „Osnovni cilj novega mednarodnega ekonomskega reda je vzpostavljati ravnotežja v mednarodnih ekonomskih odnosih zasnovanega na pravici, po poti sodelovanja in enakopravnosti nacij in držav, na dostojanstvu človeka.“ (Berislav Šefer: „Sistem svestranog razvoja“, Mednarodna politika, 1. IV. 1979, str. 1–2)

Za to, da bi lahko odgovorili na vprašanje ali je možen nov ekonomski red – kot negacija starega! – moramo izhajati iz realnih odnosov sil. Pri tem se je treba zavedati, da bo kapitalizem v kriznem obdobju z vsemi silami poskušal prestrukturirati svoje proizvodne sile tako, da mu bo reforma omogočala nov polet v razvoju proizvodnih sil v okviru obstoječih produkcijskih odnosov. Z stališča revolucionarne teorije prav tako ni nepomembno, da se sporazumevanje vrši na nivoju vlad oz. držav (npr. konferenca Sever–Jug) in s tem popolnoma zamegljuje razredne odnose znotraj teh držav.

Kot bomo pokazali zadeva „nov mednarodni ekonomski red“ v samo jedro kapitalistične produkcijske načina in le-temu odgovarjajočih odnosov na svetovnem trgu. Pobljži si moramo pogledati nekatere osnovne zakone kapitalistične produkcije (izmed katerih je seveda zakon vrednosti najvažnejši), da bi s teh pozicij ocenili ali bodo razvite države samo na podlagi odločnih zahtev nerazvitih držav privolile v tako negacijo sedanjih mednarodnih ekonomskih odnosov.

Ena najpomembnejših predpostavk kapitalističnega produkcijskega načina je produkcija presežne vrednosti, ne pa – kot se zdi – produkcija blaga. „Kapitalistični produkcijski proces pa je bistveno produkcija presežne vrednosti, ki jo kaže presežni produkt ali tisti alikvotni del produciranega blaga, v katerem je opredmeteno neplačano delo. Nikoli ne smemo pozabiti, da je produkcija te presežne vrednosti – ponovno spreminjanje enega njenega dela v kapital, ali akumulacija, pa je bistven sestavni del te produkcije presežne vrednosti – neposredni namen in določujoči motiv kapitalistične produkcije.“ (K. Marx: Kapital III, str. 275). Prava meja kapitalistične produkcije je kapital sam. Meja je v tem, da se kapital in samopovečevanje njegove vrednosti pojavljata kot izhodišče in konec, kot motiv in smoter produkcije, da je produkcija samo produkcija za kapital, ne pa nasprotno, da bi bila produkcijska sredstva samo sredstvo za čedalje širše oblikovanje življenjskega procesa v korist družbe producentov.“ (Isto, str. 282). „Produkcija se ne ustavi tam, kjer bi jo to zahtevala zadovoljenost potreb, temveč tam, kjer to zahteva produkcija in realizacija profita.“ (Isto, str. 291).

Ta edino odločujoči motiv kapitalistične produkcije nam pojasnjuje vzroke zaradi katerih se kapital v določenih območjih v svetu (prav tako pa tudi v nacionalnih okvirih) obrača z izredno hitrostjo in obenem dosega izredno koncentracijo, po drugi strani pa so določena področja v svetu dobesedno izpraznjena, ker v produkciji presežne vrednosti in akumulaciji kapitala ne igrajo nobene vloge. Ker šele možnost za realizacijo presežne vrednosti spravlja kapital v gibanje, ima to za posledico silovito neenakomeren razvoj posameznih podjetij, produkcijskih panog in prav tako držav. In v naravi kapitalistične produkcije ni, da bi lahko ta ogromna nesorazmerja izgledala. Oziroma, ta nesorazmerja izgledajo tako, da jih na koncu vedno znova izpostavi še močnejše silo. „V kapitalizmu si je nemogoče zamisliti še kak drug temelj za razdelitev vplivnih sfer, interesov, kolonij i.t.d., razen upoštevanja moči, ki z njo razpolagajo udeleženci v delitvi, in to splošno ekonomsko, finančno, vojaško itd. moči. Moč teh udeležencev v delitvi pa se spreminja neenakomerno, kajti v kapitalizmu je enakomerni razvoj posameznih podjetij, industrijskih panog, dežel – nemogoče.“ (V. I. Lenin: Imperializem kot najvišji stadij kapitalizma“, CZ Lj. 1970, str. 117)

I. ZAKON VREDNOSTI

Na tem mestu pač ne moremo reproducirati vseh zakonitosti kapitalistične blagovne produkcije, zato bomo nakazali samo poglavitne točke, prek katerih bomo prišli do našega problema.

Izhajati moramo iz blaga – osnovne oblike kapitalistične produkcije – ki tvori neposredno enotnost uporabne in menjalne vrednosti. Direktno nas tukaj ne zanima uporabna vrednost blaga, kajti blago postane blago šele takrat, ko lahko funkcijera kot menjalna vrednost, kot družbeno razmerje, ki nima s prirodnimi lastnostmi produktov nobene neposredne zveze. Menjalna vrednost blaga pa se določa s povprečno količino družbeno potrebnega dela, ki je opredmeten v tem blagu. Delo je torej družbena substanca kateregakoli blaga. Zato se blago razlikuje od blaga samo po večji ali manjši količini v njem opredmetenega dela. Če določa vrednost blaga količina družbeno potrebnega dela, ki je v njem vsebovan, kaj potem določa vrednost dela. Delo samo se seveda ne da vrednostno izraziti, kajti nesmisel je trditi, da je vrednost osemurnega delavnika enaka delu osmih ur. Tisto, kar v resnici delavec prodaja za določen čas ni delo, ampak je delovna sila, ki se v produkciji porabi. Ta potrošnja delovne sile človeka pa mora biti nadomeščena z določenimi življenjskimi potrebščinami, ki mu omogočajo reprodukcijo njegove delovne sile. Zato se vrednost delovne sile določa z vrednostjo življenjskih potrebščin, ki so potrebne za produkcijo in reprodukcijo delovne sile.

Kot smo videli je kapitalistična produkcija v prvi vrsti produkcija presežne vrednosti. Sedaj moramo na primeru pokazati, kako poteka ta proces večanja vrednosti. Že prej smo predpostavili, da se blago menja po vrednosti in tudi sedaj moramo to predpostaviti, če hočemo sploh razložiti naravo profita. Kapitalist kupuje na trgu delovno silo in s tem dobi pravico, da jo uporablja določen čas, npr. en teden. Toda za produkcijo povprečne količine življenjskih potrebščin nekega delavca je potrebna samo polovica tedna povprečnega dela. Ker pa je kapitalist dobil pravico, da uporablja delovno silo ves teden, mora delavec delati ves teden, čeprav je že na polovici tedna sproduciral vrednost, ki nadomešča vrednost njegove potrošene delovne sile ali meze, ki jo je izdal kapitalist. Druga polovica tedna je torej presežno delo, ki se opredmeti v presežni vrednosti in v presežnem produktu. Za to vrednost kapitalist ne plača nobenega ekvivalenta. Tako se delo, ki je vsebovano v blagu, deli na dva dela; na del, ki je plačan in na del, ki ni plačan. Če torej kapitalist prodaja blago po njegovi vrednosti, ga v vsakem primeru prodaja s profitom. Zato kapitalist stalno teži k temu, da bi čimbolj povečal del neplačanega dela. Mera, ki kaže to razmerje med plačanim in neplačanim delom, je mera presežne vrednosti. Ta torej kaže resnično stopnjo eksploatacije dela.

Profita mera – to je mera, ki zanima kapitalista in obenem prikriva stopnjo eksploatacije delovne sile – nam kaže profit v razmerju do celotnega založenega kapitala. Težnja po čim večji profitni meri, torej težnja po čimvečji presežni vrednosti, ki lahko funkcijera kot kapital, torej kot vrednost, ki producira presežno vrednost, se kaže kot težnja po čimvečji eksploataciji dela. Zato je analiza produkcije presežne vrednosti istočasno tudi analiza razrednih bojev. Ti se kažejo v stalnem odporu delavskega razreda nasproti ofenzivnim težnjam kapitala po čim večji eksploataciji dela. Z Balibarjem lahko rečemo da: „Družbeni proces eksploatacije delovne sile, tj. proces produkcije presežne vrednosti, predstavlja temeljni element kapitalističnih produkcijskih odnosov, tj. temeljni kapitalistični produkcijski odnos. Od tega temeljnega aspekta je odvisno gibanje kapitala na finančnem trgu denarnega kapitala in na tržišču blaga, torej od tega aspekta je odvisno gibanje njune konkurence in koncentracije, skupno z njunimi protislovji.“ (E. Balibar: Presežna vrednost in družbeni razredi. Marksizam u svetu, št. 1, 1978). Politična ekonomija ima za svojo stalno tendenco, da se: „... analiza presežne vrednosti zamenja z analizo profita, namesto da se zadnja zasnove na prvi; to je tendenca, da se kapital ne definira kot družbeni odnos eksploatacije, ampak kot količina, ki se lahko izračuna ne kot prpces produkcije presežne vrednosti, ampak kot izvor profita. Končno, to je tendenca da se zgodovina kapitalističnega produkcijskega načina ne analizira kot rezultat razrednih bojev, ki ga določajo, temveč kot rezultat določene „logike profita“.“ (Isto, str. 60).

V nacionalnih okvirih se ustvari še neka splošna profita mera, ki je rezultat konkurence med različnimi produkcijskimi panogami (v katerih vladajo zelo različne profitne mere). Profit, ki ga dobi kapitalist na založeni kapital dane velikosti – ne glede na njegovo organsko sestavo – se imenuje povprečni profit.

Prav ta splošna profita mera je važna pri vprašanju „pravičnih cen“ in „enakopravnosti“. Nacionalne profitne mere so namreč zelo različne, kar pomeni, da je družbeno priznana produktivna sila uporabljenega dela zelo različna. Ta razlika se pokaže tako, da se: ... trije dnevi neke dežele lahko

zamenjajo za en delovni dan druge dežele. Zakon vrednosti se tu bistveno modificira. Ali kakor se v mejah ene dežele kvalificirano, sestavljeno delo kaže nasproti nekvalificiranemu, enostavnemu delu, tako se lahko odražajo delovni dnevi raznih dežel. V tem primeru bogatejša dežela eksploatira siromašnejšo, celo takrat ko poslednja dobiva z menjavo...“ (K. Marx: Teorije o višku vrednosti III, Prosveta, Bg. 1978, str. 82)

Tako torej bogatejša dežela eksploatirajo revnejše. V te ekonomske kategorije pa nikakor ne moremo vnašati kategorije, ki zahtevajo „pravične“ in „enakopravne“ odnose, ker so namreč s stališča te produkcije že „pravični“ in „enakopravni“.

Poglejmo, kaj bi se zgodilo, če bi v resnici prišlo do tega, da bi se menjava zasnovala na „pravičnih cenah“ in „enakopravnosti“. Seveda je drugo vprašanje katera vlada bi bila sposobna prisiliti kapital, da bi tako „samomorilsko“ ravnal. Če bi se menjava zasnovala na „pravičnih cenah“ in „enakopravnosti“, bi bilo vse blago enako vredno. Velikost vrednosti blaga bi bila čisto neodvisna od količine opredmetenega dela v njem. En delovni dan bogatejša dežela bi se zamenjaval za en delovni dan revnejše dežele. Kaj bi to dejansko pomenilo. Nič več in nič manj kot to, da bi – če predpostavimo, da bi zakon vrednosti še vedno obvladoval produkcijo v nacionalnih mejah – da bi začele manj razvite dežele eksploatirati bogatejša. Največjo maso presežne vrednosti bi začela v menjavi dobivati najbolj nerazvita dežela tj., dežela v kateri je produktivna sila uporabljenega dela najmanjša. Če vzamemo nespremenjene razredne odnose v revnejših deželah, potem bi to imelo zelo paradoksalne posledice za buržoazijo teh dežel. Uresničila bi se težnja proti kateri stalno teži buržoa v nerazviti deželi. „Buržoa pravi: teoriji menjalne vrednosti, se jasno, navznoter ne sme storiti nič žalega, večina nacije mora ostati čista „menjalna vrednost“, „blago“, in to takšna, ki se mora sama vsiliti človeku, ki nič ne prodaja, ampak le prodaja samo sebe. V odnosu na vas proletarce, in tudi med nami, če se opazujemo kot menjalne vrednosti, velja splošni zakon krošnjarijenja. Toda v odnosu do drugih nacij moramo mi ta zakon ukiniti. Mi kot nacija ne moremo prodajati sebe drugim. Toda ker večino nacij „ne glede“ na politične odnose nacij“ pada pod zakone krošnjarijenja, nima to stališče drugega pomena kot: mi, nemški buržoazji nočemo biti eksploatirani od strani angleških buržoazev na način po katerem ste vi nemški proletarci eksploatirani od nas, ali na način po katerem se mi medsebojno eksploatiramo. Mi se nočemo prepustiti na milost in nemilost tistim zakonom menjalne vrednosti, katerim ste prepuščeni vi. Mi ekonomsko zakone, ki jih priznavamo navznoter, ne bomo več priznavali na zunaj. Kaj torej hoče nemški filister. On hoče biti navznoter buržoa, eksploatator, toda navzven noče biti eksploatiran.“ (K. Marx: O knjigi F. Lista „Nacionalni sistem politične ekonomije“, Vidici, št. 3–4, 1978)

Za bogatejša dežela bi to bržkone pomenilo precejšen padec njihove profitne mere, kar pomeni, da bi se zmanjšala masa presežne vrednosti in torej tudi akumulacija kapitala. Takšne situacije imajo v kapitalizmu vedno katastrofalen značaj.

S tem smo hoteli samo pokazati, da je nesmiselno, da „uvajamo“ v kapitalistični produkcijski proces neke kategorije, ki s to produkcijo nimajo prav nobene zveze. Na to je opozoril v svojih analizah tudi Marx: „Zahtevati na podlagi meznega sistema enako ali celo pošteno plačilo je isto kot zahtevati svobodo na osnovi suženjskega sistema. Kaj imate za pravično in pošteno to tu ni vprašanje. Vprašanje je: Kaj je nujno in neogibno pri določenem sistemu produkcije?“ (K. Marx: Mezda, cena in profit, MEID IV, str. 194)

Proti koncu se naj povrnemo k Berislavu Šeferju (ki smo ga čisto slučajno izbrali). Avtor na začetku pravi, da je „nov mednarodni ekonomski red“ negacija kapitalističnih odnosov, v nadaljevanju pa nasprotno trdi, da to ne pomeni eliminacijo trga in odprave zakona vrednosti. Že ti dve trditvi se med seboj popolnoma izključujeta. V resnici pa naj bi bila to zahteva, da se zakon vrednosti – kot smo pokazali – v menjavi med bogatimi in revnimi deželami popolnoma odpravi in se nadomesti s principom „pravičnosti“ in „enakopravnosti“.

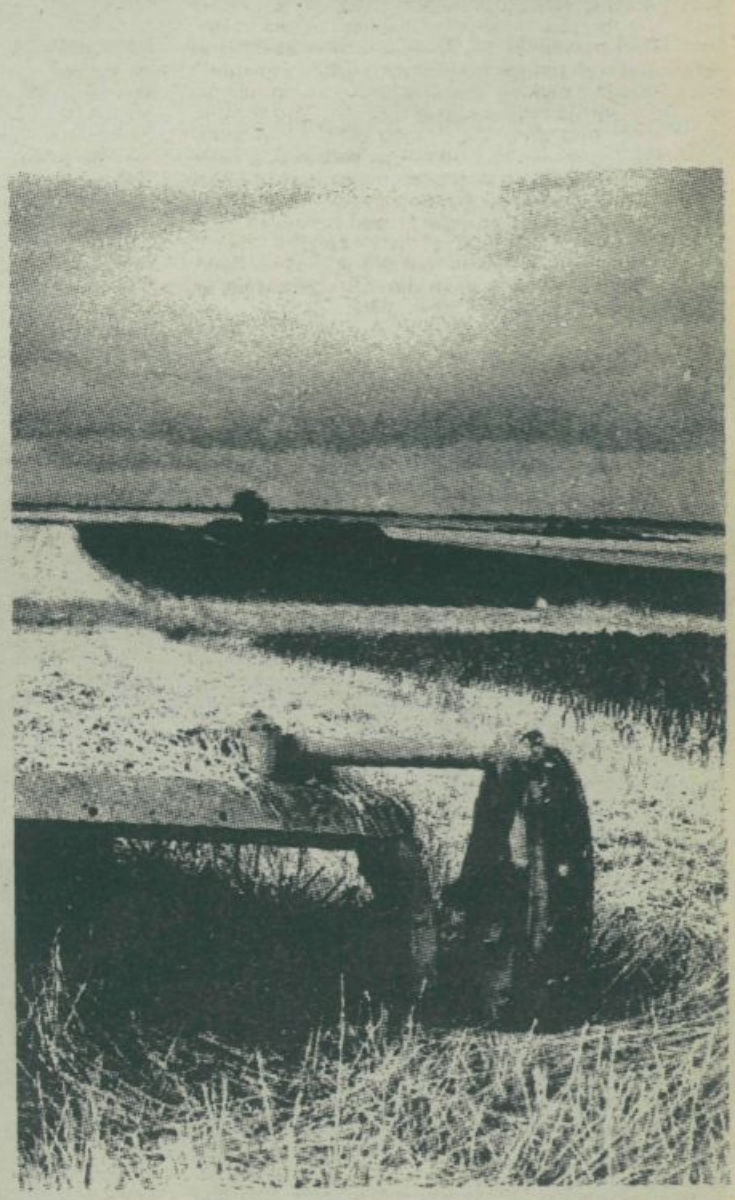
Zanimivo je, da so te teorije zelo znane v zgodovini delavskega gibanja. (glej npr. K. Marx: Beda filozofije in F. Engels: Anti–Dühring – posebno tretji razdelek, IV. poglavje).

Vse to so teorije, ki priznavajo predpostavke po katerih funkcionira kapitalizem, nočejo pa priznati sklepov, ki sledijo iz teh predpostavk.

II.

Namen tega teksta je bil samo pokazati, da kategorije „pravičnosti“ in „enakopravnosti“ nimajo nobenega vpliva na produkcijski proces.

Zato se pri tem nismo mogli ozirati na zelo upravičene in argumentirane zahteve nerazvitih in neuvrščeni dežel do razvitih dežel. Te zahteve imajo nedvomno zelo veliko politično težo v mednarodnih odnosih. Toda prav zaradi tega je skoraj nerazumljivo kako tiho je šel mimo slovenskega tiska Lome II, tj. sporazum o trgovini med državami Afriško–paciško–karibskega območja in Evropsko gospodarsko skupnostjo. Značilnost tega sporazuma je, da v njem ni niti sledu o „novem mednarodnem ekonomskem redu“. Sporazum ima vse značilnosti klasične eksploatacije med bogatejšo in revnejšo deželo. Sporazum nikakor ni nepomemben, saj vključuje kar 57 nerazvitih dežel.

Kar se je v ZRN in Avstriji izoblikovalo pod sumarnim pojmom „nove desnice“ in označuje z ustavnim varstvom observirano sceno desnega ekstremizma, se nanaša na množico skupin in skupinic, ki so često tudi sprte med seboj. Pri tem prestrukturiranja in menjave njihovih imen niso nobena redkost. K temu spektru ne štejemo le „zmedencev“, ki jih nekateri razumejo kot „mlade nacionalne revolucionarje“, sem sodi tudi izkušen kader nacionalsocialističnega gibanja, „red“ v pisanih pristaniščih in različne struje s skupnim političnim, t.j. fašističnim imenovalcem. To so predvsem tisti, ki navezujejo stike s somišljeniki v drugih državah in načrtujejo oz. organizirajo skupne akcije.

Na vprašanje poslanca SPD je zvezni minister za notranje zadeve Gerhart Baum 13. oktobra 1978 poročal v bonnskem Bundestagu o povečanju desnoekstremističnih izgedov v ZRN, ki so se v primerjavi z letom poprej podvojili in opozoril, da „neonacistične grupe in deloma tudi NDP in Jungen Nationaldemokraten (JN, Mladi nacionaldemokrati) vzdržujejo kontakte s podobnimi skupinami predvsem v Belgiji, Braziliji, Danski, Franciji, Veliki Britaniji, Avstriji, Švici, Španiji in ZDA“ (Sueddeutsche Zeitung, 14. oktober 1978).

Bistveno vlogo igra v ZDA aktivna NSDAP – Auslandsorganisation (NSDAP – Organizacija v tujini) Američana Garryja Rexa Laucka. Od Laucka tečejo zveze tudi k World Union of National Socialists (WUNS), ki so jo 1962 spodbudili angleški fašisti, med njimi Colin Jördans, eden „zgodovinskih“ zagovornikov neofašističnega gibanja v Veliki Britaniji.

Ključni figuri pri vzdrževanju mednarodnih povezav, ki segajo v Latinsko Ameriko, sta dva predstavnika desnega ekstremizma v ZRN: odvetnik Manfred Roeder in nekdanji RAD – führer Erwin Schoenborn, ki je kot ožji zaupnik stal ob strani Thiesu Christophersenu, nekdanjemu posebnemu vodji SS v Auschwitzu.

Roeder, ustanovitelj in šef Deutsche Bürgerinitiative, je pred kratkim izginil iz ZRN, ko bi moral odsedeti zaporno kazen zaradi hujkanja. Pojavil se je v Braziliji, kjer se je prikazal z že dolgo iskanim KZ–biričem Gustavom Wagnerjem na „praznovanju furerjevega rojstnega dne“, praznovanju povezave med „starimi prijatelji“ in novimi somišljeniki. Naslednjič, pozno poleti 1978, so Roederja opazili v angleškem mestu Leeds. Tu so ga vodilni mestni nacisti sprejeli kot častnega gosta. V Leedsu, centru britanskega fašizma, je srečanje organizirala militantna fašistična Georgs–Liga. Roeder, ki je deloval tudi v Avstriji in na primer 1974 napravil obsežno turnejo, na kateri je predaval 15. septembra v Braunau, pozneje pa v Salzburgu, Linzu, Kremsu, Dunaju, Gradcu, Celovcu, Weitenfeldu in Innsbrucku, je že od 1973 častni član desnoekstremne ameriške organizacije Friends of Germany (Prijatelji Nemčije), ki ga je pozvala na ustanovitev mednarodne desnoekstremne organizacije Nemcev v tujini. S to stranko je bil Roeder tudi na „svetovnem nacionalističnem kongresu“ WUNS 1976 v New Orleansu.

Erwin Schoenborn, ustanovitelj in vodja Kampbundes Deutscher Soldaten (KDS, Bojna zveza nemških vojakov) in Thies Christophersen, avtor ščuvalnega „Laž o Auschwitzu“, ki mu je Roeder napisal predgovor, imata istočasno svoje prste pri navezovanju stikov s fašističnimi skupinami v drugih državah. Zaletišče in Christophersenovo razdelilno mesto je vodja Nacionalsocialistične mladine Danske (DNSU) Povl H. Riis–Kunsen, preko katerega se tudi pošilja propagandni material v različne države.

Ideološki vozil in stičišče desnoekstremnih „nacionalcev“ je v Coburgu izhajajoči mesečnik „Nation Europa“, njegov glavni urednik Peter Dehoust, soiniciator in soorganizator NEC-a vzdržuje tesne odnose s somišljeniki in njihovimi organizacijami v južnoafriški republiki. Je ustanovitelj „Komiteja za pomoč južnoafriški republiki, ki redno prireja seminarje o južni Afriki. Na 3. seminarju (15.–17. september 1978 v Coburgu) je lahko pozdravil dva poslance CU v Bundestagu kot uradna udeleženca. Pri stikih z južnoafriškimi organizacijami igra pomembno vlogo tudi založnik Waldeemar Schutz, nekdanji vodja SS, izdajatelj „Deutschen Wochenzeitunga“, ki je blizu NPD, sam pa je član predsedstva NPD.

Prevod: Franc MILOŠIČ

Op.: Prispevek o mednarodnih povezavah desnega ekstremizma avtorja Oskarja Wiesfleckerja predstavlja enega od oddelkov drugega poglavja knjige Rechtsextremismus in Oesterreich nach 1945 (str. 199 – 206).

” NOVA DESNICA ”

Franc MILOŠIČ

AVSTRIJSKA „TRETJA SILA“

Čeprav objavljeni prispevek „Mednarodne povezave desnega ekstremizma“ prikazuje le najpomembnejše organizacijske oblike ki so današnji bastioni „nadaljevanja fašizma z drugimi sredstvi“, pa z opisom vloge posameznih „osebnosti“ noče in ne reducira fašistoidnih pojavov na dejanja blaznežev, norcev, pokvarjenost določenih osebnosti ali njihovo duševno obolenost, kot fašizem še danes poskušajo razložiti „kritične“ meščanske glave. Prav to meščansko kritičnost je prebila lanskega septembra na Dunaju izšla knjiga „Desni ekstremizem v Avstriji po 1945“ (Rechtsextremismus in Oesterreich nach 1945), iz katere je objavljeni prispevek. Zajetna knjiga izčrpnih podatkov nas kar sili, da se zamislimo nad avstrijsko politično sceno, ne toliko zaradi zapletov, ki jih je povzročila, bolj zaradi tistega, kar je razkrila. Pri tem pa omejitev na Avstrijo pomeni le omejitev na eno pomembnih trdnjav desnoekstremnih elementov, ki se skupaj z italijanskimi, španskimi, portugalskimi, angleškimi, zahodnonemškimi in še katerimi drugimi povezuje v sklenjen zahodnoevropski desnoekstremni tabor.

Avstrijski desni politični ekstremizem ni gnojna bula na zdravem političnem telesu, mnogo bolj je gnojna bula razpadajočega trupla. Njegova organizacijska mreža komaj daje slutiti njegovo gostoto. Okroglo 50 združenj, organizacij, krogov itd. je med sedem in pol milijoni Avstrijcev našlo dovolj zagriženih aktivistov, privržencev, simpatizerjev in nekatere „skupine“ se ponašajo z osupljivim številom članov.

Kar 300.000 jih združuje naslov oesterreichische Kameradschaftsbund, v glavnem združenje bivših SS–človeških mesarjev in njihovih vajencev, ki bi še danes hoteli napraviti kakšno židovsko ali komunistično salamo. To, da je med člani te zgodovinske bratovščine kar nekaj oficirjev avstrijske vojske, samo še pokaže prepletenost teh organizacij z vsemi „državnimi“ dejavniki. Koroški Heimatdienst ima okrog 110.000 članov in je podobno kot večina drugih organizacij za odkrito fašistično protižidovsko konico posikal židovske nadomestke med Slovenci, gasdarbeiterji in kje. Oesterreichische Turnenbund je v svojem telovadnem programu izpustila lahkotne gimnastične vaje, zato pa bolj goji krepko telovadbo, ki njenim vdanim 75.000 „telovadcem“ utegnila kdaj koristiti pri uresničevanju nemškonacionalnih idej. Ze ta tri največja združenja vključujejo okrog pol milijona Avstrijcev, gotovo pa jih ostala skupaj še več.

Glede na podatek, da ima najmočnejša socialistična stranka dobrih 700.000 članov, ljudska stranka pa le nekaj več, se hitro pokaže, katera stran je organizacijsko močnejša. Ne glede na to, da so desnoekstremne skupine razdrobljene, pa vendarle predstavljajo tabor, ki ima točno določeno politično orientacijo, ki vse skupine postavlja na isti imenovalec. Ker formalne organizacije v obliki desnoekstremne politične stranke (še) ni, je avstrijska izvenparlamentarna opozicija (ki se, mimogrede, še kako tesno povezuje s parlamentarno npr preko svobodnjaške stranke) močnejša, kot se je do sedaj zdelo.

Današnja parlamentarna politična scena, ko ima socialistična stranka absolutno večino v parlamentu in zato sama postavlja svojo vlado, je v tem desetletju dala novo dimenzijo politični desnici. Ljudska in svobodnjaška stranka sta se znašli v objemu v opoziciji. Svobodnjaška stranka Avstrije je že ob svojem nastanku pomenila združitev velikonemških elementov pod strankarsko politično peruto. V ljudski stranki, kjer odkrito gospodarijo interesna združenja avstrijskega in tujega, predvsem zahodnonemškega, kapitala, pa tudi nikoli ni manjkalo prostora za odkrite desničarje. Da Avstrijo nekaj aktov mednarodnega prava obvezuje razbiti vrsto fašistoidnih organizacij, je danes le še ugotovitev, ki ji je resnica najboljši protilargument. Nasprotno, Avstrija danes ni – ali ni več – sposobna uresničiti svojih mednarodnih obvez, pa ne zaradi pravne formalnosti; tudi sama sebe ni več sposobna braniti pred neofašizmom, desnim ekstremizmom, nacizmom in kar je še podobnih imen za skupno skrajno desno politično orientacijo. Stari in novi fašizem sta ali pognala nove ali pa dobro uspevata na starih koreninah, ki jih druga vojna ni v zadostni meri izruvala, povojna Avstrija pa ne le Avstrija, pa dopustila njihovo bohotenje.

Dosedadnji politični boj za premoč med obema velikima strankama je omogočal, da bohotenje desnega ekstremizma za tem spopadom ni bilo opazno na prvi pogled. Pa tudi če bi se katera od strank bila problema lotila, bi to pomenilo izgubo nekaj njenih točk“ in nasprotnikovo premoč. Šele to zadnje desetletje, ko je za socialiste glasovala večina Avstrijcev, je bilo določene pojave možno vsaj registrirati. Omenjena knjiga pomeni izkoriščanje ene teh možnosti.

Avstrijski proletariati ima danes preveč pristržene peruti, da bi lahko samostojno nastopil. In nastopiti bi moral ne le proti svojim zgodovinskim nasprotnikom izkoriščevalskega razreda, tudi razširjajoča desnoekstremna gnojna bula je na nasprotnih barikadah. Sedanja situacija pokaže naslednje značilnosti.

Prvič. Proletariat je razdeljen na dve veliki stranki, pri čemer v socialistični pomeni pomemben delež, medtem ko je v ljudski poleg nezavedanja svoje zgodovinske vloge še z lahkoto zadušen njegov glas. Socialistična stranka ima res absolutno večino, a to je politična forma trenutnega nmerjenja moči (to večino je seveda plačala z določenimi odkloni v desno). Zablemba dveh števil socialističnega Arbeiter–Zeitunga (12. in 14. februarja letos) zaradi zapisa o omenjeni knjigi podatkov avstrijske skrajne desnice kaže, kje so meje te absolutne večine.

Drugič. Moč avstrijske buržoazije se resda ne izraža v uspešnosti v strankarskem merjenju moči, vendar je njena ekonomska moč tolikšna, da svojega položaja ne more izgubiti, še posebej zaradi močne zahodnonemške injekcije kapitala. Ekonomska moč je trdno v njenih rokah, politična pa se navidezno nagiba k proletariatu. Tako je vzpostavljeno specifično razmerje sil, ki bi ga pogojno lahko primerjali s tistim izpred začetka kariere fašizma: premočna buržoazija, da bi ji prešibak proletariati lahko odvzel oblast. V takšnem razmerju je meščanska ideja o tretji sili bila zmeraj dobrodošla in se je v Avstriji že enkrat uresničila: ob ustanovitvi „tretje“ stranke – svobodnjaške.

Čeprav je avstrijski delavski razred dobesedno „prešibak“, da bi lahko odločneje zastopal svoje interese, pa je „tretja sila“ v obliki skrajne desnice dosegla že osupljivo stopnjo razvoja. Organizacijska enotnost teh sil bi pomenila novo merjenje moči in vedeti je treba, da kakšnih velikih ovir za takšno združitev danes v Avstriji ni. Takšna enotna tretja sila je že enkrat premagala delavsko gibanje v mednarodnem obsegu. Seveda avstrijske skrajne desnice ne gre povzdigovati na rang nevarnosti nemškega nacionalsocializma, vendar pa je nanjo treba še kako računati skupaj z vsemi danes obstoječimi fašistoidnimi silami, seveda v današnjih mednarodnih družbenoekonomskih okvirih. Na notranjepolitičnem avstrijskem področju pa je skrajna desnica še kako upoštevanja vredna.